

อภินันทนาการ

การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณี 14126762
ของชาวมอญในประเทศไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

0493

30 SEP 2006

วิทยานิพนธ์

ของ

พัชรวาลย์ สุวรรณชาติกุล

DS 570 . M6

พ ๕ ๒๒ ก

๒๕๓๓

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

วันลงทะเบียน 30 SEP 2006

เลขทะเบียน 0493

เลขเรียกหนังสือ ID ๔๙๐๕๒๔

๗ ๕๒๒ ก
๒๕๓๓

เสนอต่อ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้า

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ตุลาคม ๒๕๓๓

71101

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจาก
รองศาสตราจารย์สมคิด ศรีสิงห์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาแนะนำความรู้
ชักเถลสาส่วนวนภาษา และให้กำลังใจเสมอมา รวมทั้งท่านครู-อาจารย์ทั้งหลาย ที่
ได้อบรมสั่งสอน ให้ความรู้ความสามารถแก่ผู้เขียน ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้
ณ. โอกาสนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดมหา-
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง หอสมุดมหาวิทยาลัยนเรศวร
ศูนย์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และหอสมุดประชาชนจังหวัด
พิษณุโลก ที่กรุณาเอื้อเฟื้อให้บริการเอกสารข้อมูลแก่ผู้เขียนเป็นอย่างดี

ท้ายสุดนี้ ประโยชน์อันพึงจะมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอบเป็นคุณ-
ความดีของ คุณแม่สมพร สุวรรณชาติกุล ผู้มีพระคุณยิ่ง ส่วนขอบกพร่องหรือการวิพากษ์-
วิจารณ์ใด ๆ ที่พึงจะเกิดขึ้น ผู้เขียนขอน้อมรับด้วยความเต็มใจยิ่ง

พัชราวาณิช สุวรรณชาติกุล

การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณี
ของชาวมอญในประเทศไทย

เสนอต่อ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้า
ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

พฤษภาคม 2533

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญในประเทศไทย โดยใช้วิธีทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ในการศึกษาค้นคว้า และนำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) สำหรับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้แก่เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 4 บทด้วยกัน โดยมีบทนำและบทสรุปต่างหาก บทนำกล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า วิธีดำเนินการในการศึกษาค้นคว้า และแหล่งศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ ๆ ในบทที่ 1 นั้น กล่าวถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของชนชาวมอญ ทั้งประวัติความเป็นมาของชนชาวมอญ ความสัมพันธ์ระหว่างมอญกับไทย และความสำคัญของหัวเมืองมอญ บทที่ 2 กล่าวถึงการอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย ทั้งแต่เริ่มมีหลักฐานเป็นครั้งแรกในสมัยอยุธยาตอนกลาง จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยในบทนี้ได้วิเคราะห์ถึงภูมิหลังในการอพยพ สาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ชาวมอญพากันอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย ลักษณะของการอพยพ ตลอดจนรายละเอียดในการอพยพแต่ละครั้ง บทที่ 3 กล่าวถึง ถิ่นที่อยู่และจำนวนของชาวมอญในประเทศไทย และบทที่ 4 นั้น เป็นการกล่าวถึงวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญในประเทศไทย ทั้งทางด้าน ภาษา การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย อาหาร อาชีพ การศึกษา ศักดิ์ฐานะ การละเล่น นิทาน และประเพณีของชาวมอญในประเทศไทย

ผลของการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบว่า ชาวมอญในประเทศไทยนั้นได้มีการอพยพเข้ามาหลายครั้งด้วยกัน เนื่องจากสาเหตุสำคัญคือการหนีการกดขี่บีบบังคับของพม่าไม่ไหว เมื่ออพยพเข้ามาแล้ว ก็ได้นำเอาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชาติตนมาปฏิบัติในประเทศไทยด้วย ทำให้ชาวมอญยังคงมีเอกลักษณ์โดดเด่นในถิ่นอาศัยชาติ ทั้ง ๆ ที่ปัจจุบันนี้ประเทศมอญได้ถูกลบหายไปจากแผนที่โลกแล้ว

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ	ก-ง
จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	ช
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	ช
วิธีดำเนินการในการศึกษาค้นคว้า	ค
แหล่งศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ	ค
1. ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของชนชาวมอญ	1-16
1.1 ประวัติความเป็นมาของชนชาวมอญ	1
1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมอญกับไทย	5
1.3 ความสำคัญของหัวเมืองมอญ	9
2. การอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย	17-37
2.1 ภูมิหลังในการอพยพ	17
2.2 ระยะหรือช่วงเวลาในการอพยพ	25
3. ถิ่นที่อยู่และจำนวนของชาวมอญในประเทศไทย	38-44
3.1 ถิ่นที่อยู่ของชาวมอญในประเทศไทย	38
3.2 จำนวนของชาวมอญในประเทศไทย	40
4. วัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญในประเทศไทย	45-91
4.1 ภาษา	45
4.2 การแต่งกาย	56
4.3 ที่อยู่อาศัย	60
4.4 อาหาร	63
4.5 อาชีพ	64
4.6 การศึกษา	67
4.7 ศักดิ์และความเชื่อ	67
4.8 การละเล่น	71
4.9 นิทาน	84

บทที่

4.10 ประเพณี

89

บทสรุป

92

บรรณานุกรม

94

ภาคผนวก ก. วิเคราะห์คำว่า มอญ รามัญ และตะเลง

98

ภาคผนวก ข. ประมวลภาพเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวมอญ

101

บทกวีข้อ

143

ประวัติผู้นิพนธ์

145

สารบัญแผนที่

แผนที่ที่

หน้า

1. แผนที่ภูมิประเทศ

13

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. ภาพเมืองหงสาวดีแสดงที่ตั้งพระราชวังและบ้านเรือน	14
2. รูปภาพท่าเรือเมืองสะเทิม	15
3. ภาพพระยาทะเละ กษัตริย์มอญองค์สุดท้าย	16
4. จารึกมอญ อักษรปัลลวะ บนผนังถ้ำนารายณ์ ต.เขาวง อ.พระพุทธรบาท จ.สระบุรี	51
5. จารึกมอญ (ภาษามอญ อักษรหลังปัลลวะ) ถ้ำนหลังพระพิมพ์- กินเผา พบที่ ต.นาควน อ.นาควน จ.มหาสารคาม พุทธศตวรรษที่ 14	52
6. จารึกมอญถ้ำแรก พบที่วัดกู่ฤๅ จ.ลำพูน พุทธศตวรรษที่ 17	53
7. แบบอักษรมอญ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17-ปัจจุบัน	54
8. แบบอักษรมอญ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17-ปัจจุบัน	55
9. การแต่งกายของสตรีชาวมอญ	59
10. แสดงอาหารของชาวมอญ	63
11. ภูมิสามโคกของชาวมอญ	65
12. อีรูปร่างของเมืองสามโคก	66
13. หมอน้ำของชาวมอญ	66
14. การเล่นส่บ้าของชาวมอญ	75
15. การเล่นตะแยมมอญ	77
16. การเล่นมอญซ่อนผ้า	83
17-58. แสดงเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวมอญ	101

บทนำ

ในบรรดาชนต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น ชาวมอญเป็นชนชาติหนึ่ง ที่มีความเกี่ยวข้องในประวัติศาสตร์ไทย ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มาช้านาน เพราะชนชาตินี้นั้น เป็นชนชาติที่ไทยให้ความอนุเคราะห์มากที่สุด ทั้งในด้านการหาที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การเข้ารับราชการ และฐานะทางสังคม จนกระทั่งในสมัยหลังนี้ ชาวมอญและชาวไทย ได้มีการผสมกลมกลืนกันจนแยกไม่ได้โดยเด็ดขาด เพราะรัฐบาลไทยเองก็ถือว่าชาวมอญนั้น เป็นคนไทยด้วยเช่นกัน

ในอีก ชาวมอญเป็นชนเผ่ามองโกลอยด์ (Mongoloid) ซึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตะวันตกของประเทศจีน นักปราชญ์ทางภาษาศาสตร์และทางมนุษยวิทยาได้จัดพวกมอญไว้ในภาษาตระกูล มอญ-เขมร (Mon-Kmer) หรือบางทีก็เรียกว่า ตระกูลออสโตร-เอเชียติก (Austro-Asiatic)¹ หมายถึงภาษาเอเชียตะวันออกเฉียง หลังจากที่มาอญได้อพยพออกจากประเทศจีนลงมาทางใต้ มอญก็ได้ตั้งอาณาจักรของตนขึ้นทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิรวดี ในบริเวณพม่าตอนล่าง และได้สร้างเมืองสำคัญขึ้นหลายเมือง อาทิเช่น เมืองสะเทิม เมืองทวันเท เมืองทะเล เมืองหงสาวดี² แต่จากการที่อาณาจักรมอญอยู่ติดกับอาณาจักรของพม่า จึงทำให้เกิดสงครามระหว่างสองชาตินี้เสมอ อาณาจักรมอญต้องล้มลุกคลุกคลานอยู่ตลอดเวลา 700 ปี ที่ตั้งอยู่ในพม่าตอนล่าง เพราะศึกภายในและภายนอก ซึ่งมีพม่าเป็นศัตรูสำคัญ ความบีบคั้นทางการเมืองและความเดือดร้อนจากการกดขี่ของพม่า จึงกลายมาเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้

¹ สุภรณ์ โอเจริญ ชาวมอญในประเทศไทย วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย
ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 1

² สมชาย พุ่มสอาด และประเสริฐ ลีวานันท์ 73 จังหวัด เล่ม 3 หน้า 33

ชาวมอญได้อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทยเนื่อง ๆ ชาวมอญเหล่านั้นได้กลายมาเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งของไทย และสืบลูกหลานมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ชาวมอญในประเทศไทย เป็นชนชาติที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นชนหมู่น้อย ที่แตกต่างไปจากชนหมู่น้อยอื่น ๆ ในประเทศไทย คือมีฐานะที่ก้ำกึ่งเทียมกับคนไทย และเป็นชนชาติที่ไม่มีประเทศของตน ทั้ง ๆ ที่ในอดีต มอญเป็นชาติที่เคยเจริญรุ่งเรืองที่สุด ในปัจจุบันชาวมอญได้กลายเป็นชนหมู่น้อย ในประเทศไทยและพม่า และมีแนวโน้มว่าจะถูกกลืนเป็นพลเมืองตามสัญชาติของประเทศนั้น ๆ อย่างช้า ๆ แต่การที่โลกในปัจจุบันยังรู้จักชื่อมอญอยู่ ทั้ง ๆ ที่มอญได้สูญเสียดเอกราชไปเป็นเวลายาวนานหลายร้อยปีแล้วนั้น ก็อาจจะเป็นเพราะชาวมอญเป็นชาติที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของตน การยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดนี้เองที่ทำให้ชุมชนของชาวมอญนั้นยังคงมีเอกลักษณ์ปรากฏอยู่จนแพร่หลายไปในหมู่มวลที่เกี่ยวข้อและบุคคลทั่วไป ชาวมอญสามารถดำรงคุณลักษณะแห่งบรรพบุรุษซึ่งคนสืบเชื้อสายมาอย่างน่านิยมในขณะเดียวกัน คุณลักษณะเช่นนี้ ก็เป็นเครื่องนำความเจริญมาสู่ชุมชนมอญด้วย

ดังนั้น วัฒนธรรมประเพณีของชนชาวมอญ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่เปรียบเสมือนเครื่องประกาศรับรองความเป็นเชื้อชาติของตนเอง ในการศึกษาครั้งนี้ จะเป็นการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญในประเทศไทย เพื่อเผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษา และบันทึกไว้เป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของโลกต่อไป

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลทางกานประวัติศาสตร์ และประเพณีวัฒนธรรมของชนชาวมอญในประเทศไทย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยประวัติศาสตร์ของชาติและของโลก ให้ดียิ่งขึ้น

1.2 เพื่อศึกษาหาความรู้ในเรื่องประวัติศาสตร์ และประเพณีวัฒนธรรมของชนชาติมอญในประเทศไทยให้ชัดเจน และเป็นเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ต่อไป

1.3 เพื่อเป็นการเผยแพร่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณีของชนชาติมอญ อันมีความโดดเด่นและน่าสนใจ อย่างมีระบบระเบียบ

2. ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

2.1 ทำให้ทราบภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญได้เป็นอย่างดี

2.2 ทำให้ทราบสาเหตุและระยะต่าง ๆ ของการอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย

2.3 ทำให้ทราบวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจของชนชาติมอญในประเทศไทย

2.4 ผลประการสำคัญคือ เพื่อให้ได้หลักฐานอ้างอิงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีของชนชาติมอญ สำหรับใช้ค้นคว้าอ้างอิงในการศึกษา และเพื่อผู้ที่สนใจทั่วไป

3. ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ มีระยะเวลาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 1587-2533 โดยเน้นทางด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชนชาติมอญในประเทศไทย

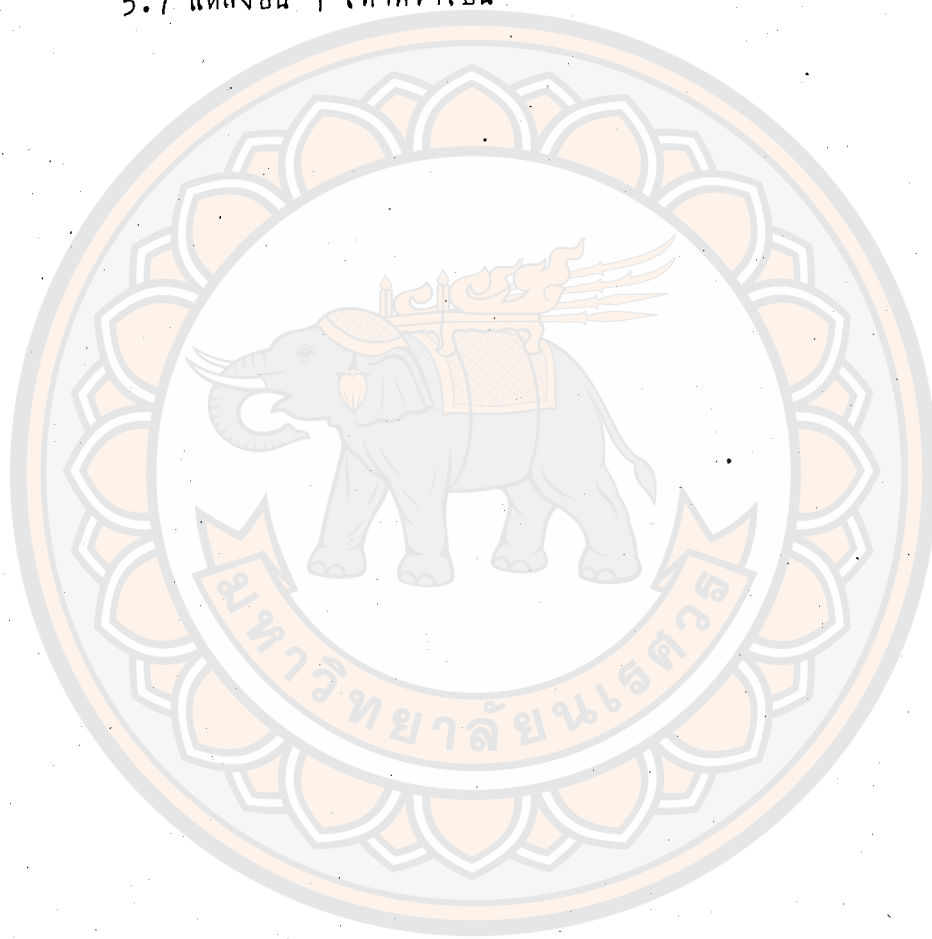
4. วิธีดำเนินการในการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ จะใช้วิธีทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้แก่ เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources)

5. แหล่งศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ

5.1 หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยนเรศวร

- ง
- 5.2 ศูนย์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
 - 5.3 หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 - 5.4 หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 - 5.5 หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ ฯ
 - 5.6 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
 - 5.7 แหล่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญ

1.1 ประวัติความเป็นมาของชนชาติมอญ

ชนชาติมอญหรือรามัญ เป็นชนชาติเก่าแก่ชาติหนึ่ง ซึ่งแต่เดิมมีถิ่นฐานอยู่ทางตะวันตกของประเทศจีน และได้เข้ามามีอิทธิพลอยู่ในเขตแม่น้ำอิรวดี และแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะบริเวณที่ราบอันกว้างใหญ่ ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ชนชาติมอญได้เข้ามามีอิทธิพลอยู่ระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 11-13 โดยมีชื่ออาณาจักรว่า อาณาจักรทวารวดี¹ อาณาจักรทวารวดีนี้ ถือได้ว่าเป็นอาณาจักรแรกในแหลมทอง และเจริญรุ่งเรืองอยู่ก่อนที่ชนชาติไทยจะอพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนดังกล่าว

นักมนุษยวิทยาบางท่าน ได้วิเคราะห์ที่มาของชนชาติมอญว่า เป็นชนเผ่าเชื้อสายมองโกลอยด์ เช่นเดียวกับบรรพบุรุษของ พม่า ไทย และลาว² แต่หากพิจารณาทางด้านภาษาศาสตร์แล้ว จะพบว่า ภาษาของพม่าอยู่ในกลุ่มภาษาจีน-ทิเบต (Sino-Tibetans Languages) ส่วนภาษาของชาวมอญอยู่ในกลุ่มภาษาออสโตร-เอเชียติก (Austro-Asiatic Languages) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากในสมัยโบราณ มีชนเชื้อสายทวารวดีเฝ้ายามจากประเทศอินเดีย* อพยพเข้ามาในแหลมอินโดจีน ซึ่งขณะนั้นมีมนุษย์ในตระกูลออสโตรเนเซียนอาศัยอยู่ก่อนแล้ว เมื่อทั้งสองฝ่ายสู้รบเพื่อแย่งที่ทำมาหากินกัน พวกออสโตรเนเซียน ซึ่งมีความเจริญน้อยกว่า ได้อพยพหลบหนีกระจัดกระจายไปหาที่อยู่ใหม่ แต่ส่วนหนึ่งก็ผสมปนเปกับชนชาติทวารวดีเฝ้ายาม ทำให้เกิดชนรุ่นใหม่นี้ ที่มีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างไปจากเดิม ชนรุ่นใหม่นี้ ก็คือต้นตระกูลของชาวมอญในแหลมอินโดจีน

¹ ส. พลายน้อย เล่าเรื่องพม่ารามัญ หน้า 197

² กวางกมล สุคนธทรัพย์ กระบวนการยุติธรรมและสวัสดิการของชนกลุ่มน้อย กรณี

ศึกษาชาวมอญสัญชาติพม่า บ.ทุ่งก้านยาว ก.โทรโขลก จ.กาญจนบุรี หน้า 10

* ปัจจุบันในประเทศอินเดีย มีชนชาติล้าหลังตกค้างอยู่ 2 พวก คือ พวกมุนด์ และพวกโกด ชนพวกนี้มีรูปเคารพและลักษณะของภาษาอยู่ในตระกูล มอญ-เขมร

หลังจากที่ชาวมอญได้อพยพลงมาถึงหลักแหล่งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ-
 ภิรวดีแล้ว มอญก็ได้ตั้งอาณาจักรของตนขึ้น โดยมีศูนย์กลางความเจริญในระยะแรกที่
 เมืองสะเทิม (Thaton) ซึ่งนักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวว่า เป็นเมืองหลวงแห่ง
 แรกของอารยธรรมมอญ นอกจากนี้แล้ว มอญยังได้สร้างเมืองขึ้นอีกหลายเมือง คือ
 เมืองทวันเท (Twante) เมืองทะเล (Dale) และเมืองหงสาวดีหรือเมืองพะโค
 (Pegu) อันนับเป็นเมืองหลวงแห่งที่สองของมอญ เมืองแต่ละเมืองนั้นเป็นอิสระไม่ขึ้น
 ต่อกัน

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 ชนเผ่าปยู เชื้อสายธิเบต-พม่า ซึ่งก็คือชาวพม่า
 ปัจจุบัน ได้อพยพเข้ามาในพม่า ตั้งอาณาจักรทางภาคเหนือขึ้นเป็นแห่งแรก มีชื่อว่า อา-
 ณาจักรกะไก³ ตลอดระยะเวลากว่า 700 ปี ที่มอญมีอาณาจักรอยู่ทางใต้และพม่าอยู่
 ทางเหนือ มอญต้องทำการต่อสู้กันรุมเร้ากันอยู่ เพื่อรักษาอาณาจักรของตนบ้าง เพื่อ
 ความเป็นอิสระบ้างตามแต่สถานการณ์ในขณะนั้น กวญเหตุที่หนักหน่วงที่สุดซึ่งอพยพลงมาถึง
 มอญ สามารถทั้งตัวไก่ที่พม่า และมีกำลังมากพอ พม่าก็ได้แผ่อำนาจลงมาในอาณาจักร
 มอญ ซึ่งอยู่อย่างสงบมาเป็นเวลานาน และได้สร้างสมอารยธรรมความเจริญต่าง ๆ
 ขึ้นมากมาย* แต่ก็มีไก่เตรียมตัวสำหรับการสงคราม เมื่อถูกพม่ารุกราน มอญจึงพ่าย-
 แพ้ และตกเป็นของพม่าใน พ.ศ. 1600 สงครามครั้งนี้ นับเป็นการปะทะกันครั้งแรกระ-
 หว่างมอญกับพม่า และเป็นจุดเริ่มของการต่อสู้ระหว่างสองชาติ ซึ่งดำเนินติดต่อกันมาเป็น
 เวลาหลายร้อยปี จนกระทั่งถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 23 มอญจึงตกเป็นของพม่าอย่างสิ้นเชิง

³ หม่อง หิน อ่อง ประวัติศาสตร์พม่า หน้า 4

* ปรากฏว่าในพุทธศตวรรษที่ 16 อาณาจักรมอญที่สะเทิม เจริญถึงขีดสุดยิ่งกว่าอาณาจักร
 ไท ๆ ในบริเวณใกล้เคียง ทั้งทางด้านวัฒนธรรม ศาสนา และการค้า ทั้งนี้เนื่องมา
 จากตั้งอยู่ชายฝั่งทะเล จึงมีการติดต่อค้าขายกับต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับอินเดีย
 ซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณแห่งหนึ่งของโลก

ถึงแม้ว่าผลของสงครามครั้งนั้น มอญจะถูกพม่าปราบจนสิ้นอิสรภาพ แต่ในก้านของอารยธรรมความเจริญแล้ว มอญกลับเป็นฝ่ายชนะ และมีอิทธิพลเหนือพม่าพระเจ้าอนิรุท (Anawrahta พ.ศ. 1587-1620) แห่งพม่า ได้กวาดต้อนนักปราชญ์ราชบัณฑิตและช่างแขนงต่าง ๆ จากสะเทิมไปยังพุกาม และให้หล่อหลอมอารยธรรมมอญเข้าเป็นศิลปวัฒนธรรมของพม่า ก็จะได้เห็นได้จาก ศิลปะของการสร้างและตกแต่งเจดีย์ต่าง ๆ ในสมัยของราชวงศ์พุกาม และการก๊อปปี้ลงตัวหนังสือของมอญไปใช้เป็นตัวเขียนของพม่า⁴ นอกจากนั้น พม่ายังรับเอาพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอื่น ๆ ไปจากมอญอีกด้วย อิทธิพลของมอญต่อพม่า เห็นได้ชัดเจนมากในสมัยของพระเจ้าคยันทิลละ (Kyanzitttha) ซึ่งเป็นยุคแห่งการสร้างวัดและเจดีย์ โดยใช้สถาปัตยกรรมแบบมอญ และจารึกส่วนใหญ่ ก็ใช้ภาษามอญ⁵

นโยบายของพม่า ในการที่จะรวมมอญเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตนนั้น เริ่มขึ้นในสมัยของ พระเจ้าอนิรุท และได้สืบทอดมายังกษัตริย์องค์ต่อ ๆ มา โดยเฉพาะในสมัยของพระเจ้าคยันทิลละ พระองค์ได้พยายามที่จะผสมผสานสองชาตินี้เข้าด้วยกัน หากแก่นโยบายการรวมชาตินี้ ก็ไม่สามารถเป็นไปได้โดยตลอด เพราะมอญได้พยายามก่อกบฏเพื่ออิสรภาพอยู่เสมอ ถึงแม้จะเห็นว่าอาณาจักรมอญสามารถฟื้นตัว และตั้งอาณาจักรขึ้นได้อีกสองครั้งด้วยกัน ครั้งที่สำคัญ คือ ในสมัยของพระเจ้าวาเรอ หรือพระเจ้าฟ้ารั่ว พระองค์ได้สถาปนาอาณาจักรของราชวงศ์ชาน-ตะเลง (Shan-Talaing) ขึ้น ใน พ.ศ. 1830 ราชวงศ์นี้ได้ปกครองอาณาจักรมอญ จนกระทั่งถึง พ.ศ. 1912 สาเหตุที่มอญสามารถสถาปนาอาณาจักรขึ้นได้ในครั้งนั้น ก็เนื่องจากพม่ากำลังเสื่อมกำลังลง อีกทั้งต้องสู้รบกับชาว

⁴ สุภรณ์ โอเจริญ ชาวมอญในประเทศไทย วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 17

⁵ ก.

มองโกล ซึ่งได้แผ่อำนาจเข้ามาสู่ดินแดนพม่าในตอนเหนือ

ในสมัยของราชวงศ์ชาน-ตะเลงนั้น นับเป็นยุคแห่งความสงบและรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม ตลอดจนการค้าขาย ของอาณาจักรมอญ จนอาจกล่าวได้ว่า เป็นยุคทองของมอญ ซึ่งกินเวลาระหว่าง พ.ศ. 1966-2082 เมืองหงสาวดีกลายเป็นเมืองหลวงและเมืองท่าที่สำคัญ เป็นศูนย์กลางการค้า และสถานที่ท่องเที่ยวของชาวต่างชาติ มีชาวต่างชาติเข้ามาขอทำสัญญาการค้ากับมอญ ซึ่งเท่ากับเป็นการนำความมั่งคั่งมาสู่หงสาวดี และอาณาจักรมอญอย่างมาก ในด้านการศึกษาปรากฏว่า กษัตริย์มอญในราชวงศ์นี้ล้วนได้พระทัยในทางศาสนาทุกพระองค์ มีการส่งเสริมฟื้นฟูศาสนา เจดีย์ชะเวกากอง (เจดีย์พระเกศธาตุ) ซึ่งมีความสูงถึง 302 ฟุต ปีกทองตลอดองค์ ก็ได้ถูกสร้างขึ้นในสมัยนี้⁶ นอกจากนั้น ยังมีการแลกเปลี่ยนสมณทูตกับลังกา มีการแปลบัญญัติพระเจ้าฟ้ารั่วเป็นภาษาพม่า และรวบรวมกฎหมายประเพณีของพม่า เพื่อนำมาประยุกต์ใช้

อย่างไรก็ตาม ความเจริญของอาณาจักรมอญในยุคนี้ ก็ได้สิ้นสุดลง พร้อม ๆ กับราชวงศ์ชาน-ตะเลง เมื่อพระเจ้าตะเบงชเวตี้แห่งราชวงศ์คองอูของพม่า (Tab-inshwehti) ทรงมีชัยชนะเหนือมอญ และได้รวมมอญเข้าเป็นอาณาจักรของพม่าอีกครั้งหนึ่ง ใน พ.ศ. 2082 พระเจ้าตะเบงชเวตี้ ทรงเป็นกษัตริย์ที่เฉลียวฉลาดและมีนโยบายที่จะรวมมอญและพม่าเข้าเป็นชาติเดียวกัน โดยรับเอาอารยธรรมของมอญ ตลอดจนให้ชาวมอญเข้ารับราชการ และย้ายราชธานีมาอยู่ที่หงสาวดี ในรัชสมัยของพระองค์ ชาวมอญจึงอยู่กันอย่างสงบ แต่พอสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ ชาวมอญก็ต้องประสบกับความเดือดร้อน ภายใต้การปกครองของกษัตริย์องค์ใหม่ คือ พระเจ้าบุเรง-

⁶ หม่อง หิน อ่อง ล.ก. หน้า 63

นอง (Bayinnaung พ.ศ.2094-2124) เนื่องจากพระองค์ทรงฝึกฝนสงคราม และมีการเรียกเกณฑ์ชาวมอญเข้าทำการสงครามโดยไม่เลือกฤดูกาล ผลที่ตามมาคือ การเกิดภาวะข้าวขาดแคลน และอดอยาก ชาวมอญจึงก่อความวุ่นวายขึ้นเนื่อง ๆ ซึ่งก็ถูกพม่าปราบปรามอย่างรุนแรง ทำให้ชาวมอญเริ่มอพยพเข้าสู่ประเทศไทย (พ.ศ.2172) ในปลายราชวงศ์กรุงธน พม่าต้องทำสงครามกับไทยและจีน ทำให้มอญสามารถรวบรวมกำลังประกาศอิสรภาพได้อีกครั้งหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ.

2283 โดยมีสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (Srin Htaung Buddhaketi พ.ศ.2283-2290) เป็นหัวหน้า และได้พยายามที่จะขยายอำนาจออกไปทางเหนือ แต่ความพยายามของมอญ ก็ประสบความสำเร็วจนอยู่เพียงระยะสั้น ๆ เมื่อกษัตริย์พม่า ชื่อ อดองพญา ได้ยกทัพเข้าทำการปราบปรามชาวมอญที่ก่อการกบฏ และสามารถยึดครองเมืองหงสาวดีของมอญไว้ได้โดยสิ้นเชิง เมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2300 นับแต่นั้นมา มอญก็ไม่สามารถกอบกู้อิสรภาพได้อีก จนกระทั่งปัจจุบัน

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมอญกับไทย

มอญกับไทยนั้นได้มีความสัมพันธ์กันมาช้านาน ตั้งแต่ทั้งสองประเทศเริ่มมีอาณาเขตติดต่อกัน พระเจ้าฟ้ารั่วซึ่งเป็นกษัตริย์เขมรราช และสถาปนาอาณาจักรมอญ ใน พ.ศ.1830 นั้น ก็เคยเข้ามารับราชการอยู่กับพระเจ้ารามคำแหงมหาราชแห่งกรุงสุโขทัย และได้พาพระราชธิดาของพระเจ้ารามคำแหงหนีออกจากกรุงสุโขทัย ไปยังเมะตะมะ แล้วจึงตั้งตัวเป็นใหญ่ขึ้นที่นั่น ครั้นเมื่อขึ้นครองราชสมบัติแล้ว พระเจ้าฟ้ารั่วได้แต่งตั้งบุตรเขยเข้ามาขอพระราชทานนามจากพระเจ้ารามคำแหง เพื่อจารึกลงในพระสุพรรณบัฏ และขออ่อนน้อมต่อกรุงสุโขทัย⁷ ขณะเดียวกัน ไทยก็ได้ให้การรับรองอาณาจักร

⁷ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 28

มอญก๊วย และใน พ.ศ.1836 พระเจ้ารามคำแหงยังได้พระราชทานช้างเผือกแก่ พระเจ้าฟ้ารั่วอีกก๊วย กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรมอญกับไทยในช่วง แรกนี้ดำเนินไปด้วยดี เนื่องจากผู้นำทั้งสองฝ่าย มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเป็นการ ส่วนตัว ไทยได้รับอิทธิพลต่าง ๆ ของมอญหลายด้านด้วยกัน อาทิ ทางด้านกฎหมาย ซึ่ง มอญได้เข้ามาจากอินเดีย และที่สำคัญคือ การรับเอาพุทธศาสนาจากลังกาโดยผ่านทาง มอญ⁸ แต่ต่อมาใน พ.ศ.1839 พระเจ้าฟ้ารั่วถูกลอบปลงพระชนม์ เป็นเหตุให้สุโข- หัยยกเข้าโจมตีเมาะตะมะ

ครั้นสิ้นรัชกาลพระเจ้ารามคำแหงแล้ว อำนาจของสุโขทัยก็เสื่อมลง และต่อมา ไม่ช้า อาณาจักรสุโขทัยก็เกิดการแตกแยก ชะงักงัน อาณาจักรมอญก็เกิดการแย่งชิง ราชสมบัติกันวุ่นวาย ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรทั้งสองในระยะนี้ คงจะมีน้อยมาก หรือไม่มีก็หยุดชะงักลงชั่วระยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งถึงสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท พ.ศ.1890-1911 หรือ - 1917) ผู้ทรงรวบรวมอาณาจักรสุโขทัยยุคสองขึ้น⁹ สุโขทัยจึงได้มีการติดต่อกับมอญอีกครั้งหนึ่ง โดยมีศาสนาเป็นสื่อกลาง ถึงปรากฏว่าได้มี พระภิกษุไทย เดินทางไปศึกษาบวชเรียนพระพุทธรศาสนาที่ลัทธิลังกาวงศ์ ณ.หัวเมืองมอญ และได้นำกลับมาเผยแพร่ ที่สุโขทัย¹⁰

ส่วนไทยทางใต้นั้น เมื่อพระเจ้าอู่ทองมาตั้งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาขึ้น ใน พ.ศ.1893 ก็อ้างสิทธิในเมืองตะนาวศรี มะละแหม่งหรือเมาะล่ำเลิง และเมาะตะมะ- ต่อมา ใน พ.ศ.1906 อยุธยาได้เข้าตีหัวเมืองมอญ ทำให้พญาลู่จำต้องละทิ้งเมืองเมาะ-

8

ก.

9

ประเสริฐ ผนคร "ประวัติศาสตร์สุโขทัย" ผลงานค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยและ เรื่องของเกลือ (ไม้) เค็ม หน้า 69,72

10

รัตน ปัญญาเถระ จินกาลมาลีปกรณ์ แปลโดย แสง มณวิฑูร หน้า 109

ทะมะ ไปตั้งเมืองหลวงใหม่ขึ้นที่เมืองวาน หรือกันยูน (Donwun) ชั่วคราว และใน พ.ศ. 1912 มอญก็ได้สร้างพระราชวังขึ้นที่เมืองหงสาวดี และเมืองหงสาวดีนั้นก็ก็เป็นเมืองหลวงสืบมา นอกจากอยุธยาจะยึกเมาะทะมะ และตะนาวศรีไว้ในอำนาจแล้ว ยังได้ทำการคุกคามมอญอยู่เนือง ๆ แม้ในรัชกาลต่อ ๆ มา มอญก็ต้องเผชิญกับการรุกรานของอยุธยา นอกเหนือไปจากการรุกรานของพม่าและไทยใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างมอญกับอยุธยาในระยะนี้ จึงมิได้ราบรื่น ดังเช่นสมัยสุโขทัย

ครั้นถึงสมัยของพระเจ้าธรรมเจดีย์ ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา ทั้งมอญและไทยต่างก็อ่อนกำลังลง เนื่องจากมอญได้ทำสงครามขับเคี่ยวกับพม่ามาช้านาน ในสมัยพระเจ้าราชาธิราชกับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง จนอ่อนเปลี้ยลงทั้งคู่ ส่วนไทยนั้น ก็ได้ทำสงครามขับเคี่ยวกับพระเจ้าทีโลกราชแห่งเชียงใหม่เป็นเวลานาน จนอ่อนกำลังลงเช่นกัน ดังนั้น พระเจ้าแผ่นดินประเทศต่าง ๆ จึงเปลี่ยนพระราโชบายหันไปบำเพ็ญพระบารมีด้วยการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ทำให้ประเทศทั้ง 4 เป็นไมตรีต่อกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างมอญกับไทย ชากตอนลงไปอีกช่วงหนึ่ง ในระหว่างที่ทั้งสองชาติตกอยู่ใต้อำนาจของพม่าแห่งราชวงศ์ทองอูตอนต้น จนกระทั่งสมเด็จพระนเรศวรทรงกู้อิสรภาพให้ไทยได้สำเร็จ ใน พ.ศ. 2127 และสามารถเอาชนะการปราบปรามของพม่าได้ทุกครั้ง นอกจากนี้ยังได้ตีเอาเมืองตะนาวศรีและทวายทางใต้ของหัวเมืองมอญกลับคืนมาได้อีกด้วย ทำให้พววมอญซึ่งคอยโอกาสที่จะฟื้นอำนาจของพม่าอยู่แล้ว พากันกระด้างกระเดื่องไม่เกรงกลัวพม่าเหมือนแต่ก่อน พม่าจึงแต่งตั้งกองทัพอพยัตมาปราบปราม พวกมอญจึงพากันหลบหนี แต่ส่วนมากเข้ามาอยู่กับสมเด็จพระนเรศวรที่กรุงศรีอยุธยา ต่อมา ใน พ.ศ. 2137 พระยาเมาะละเลิง เป็นอริกับเจ้าเมืองเมาะทะมะที่พม่าส่งมาปกครอง จึงมาขอสวามิภักดิ์ไทย และขอพระราชทานกองทัพให้ออกไปช่วยป้องกันบ้านเมือง ไทยก็จึงส่งกองทัพไป และผลจากสงครามครั้งนี้ ทำให้ไทยได้หัวเมืองมอญทางใต้ตั้งแต่เมาะทะมะตลอดมาจนถึงก๊กกันแค้นไทย และต่อมาหัวเมืองมอญอื่น ๆ ในมณฑลมอญที่ยังมิได้เป็นเมืองขึ้นของไทย ก็พากันมาอ่อนน้อม ขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมาของสมเด็จพระ-

นเรศวร ตามพงศาวดารพม่ากล่าวว่า ครั้นนั้น บรรดาหัวเมืองมอญที่อยู่ในเมืองหงสาวดีลงมา เป็นเมืองขึ้นของไทยทั้งสิ้น ¹¹

ต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ไทยก็ค่อนข้างจะห่างเหินกับหัวเมืองมอญ ไม่ค่อยไต่ออกไปตรวจตราเหมือนในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งได้เสด็จด้วยพระองค์เองเกือบทุกปี และในรัชกาลนี้เอง ที่หัวเมืองมอญได้กลับไปเป็นของพม่าอีก เพราะเหตุที่มอญเองนั้นก็อยากเป็นอิสระ เจ้าเมืองมอญหลายเมืองได้หันไปหาพม่า เพราะอยากเป็นใหญ่ในเมืองมอญ โดยมีพม่าสนับสนุน การที่ไทยมิได้ยกกองทัพไปปราบปรามพวกพระยามอญที่เอาใจออกห่าง ก็เนื่องมาจากมีเหตุการณ์วุ่นวายภายใน คือ พวกญี่ปุ่นที่เล่นเรือมาค้าขายในประเทศไทยก่อการก่อกวนขึ้น ไทยได้ยกเข้าปล้นเมืองเพชรบุรีและธนบุรี ¹²

หลังรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถแล้ว เหตุการณ์ในกรุงศรีอยุธยาก็เป็นเรื่องของการแย่งชิงราชสมบัติ สงครามกับพม่าก็ว่างเว้นไปนาน และเป็นระยะที่ไทยหันมาสนใจกับการศึกค้าขายกับฝรั่งต่างชาติมากขึ้น โดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งเป็นสมัยที่การค้ากับต่างประเทศเจริญถึงที่สุด ความสัมพันธ์กับมอญจึงยุติไปอีกช่วงหนึ่ง หัวเมืองมอญที่อยู่ภายใต้อำนาจของพม่า ก็มีไต่อยู่ในความสงบ พยายามหาโอกาสที่จะเป็นอิสระอยู่เสมอ ๆ และบางครั้ง เมื่อถูกพม่ารบกวนทรมานมาก ๆ เข้า ก็มักจะพากันอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์เจ้ากรุงศรีอยุธยา ดังเช่นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

มอญไต่มีความสัมพันธ์กับไทยอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่สามารถฟื้นตัวเป็นอิสระได้ใน พ.ศ. 2283 และไต่ตั้งอาณาจักรที่หงสาวดีอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยของสมเด็จพระเอกาทศรถซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศของไทย สมิงหอไต่มีราชสาส์นเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา กราบทูลว่า ราชรัฐประเทศไต่เป็นอิสระอีกครั้งหนึ่ง และประสงค์จะเป็นไมตรีกับกรุงศรีอยุธยา จึงใคร่ขอพระราชทานไปอภิเษกเป็นมเหสี จะได้เป็นทองแผ่นเดียวกัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงชักเคืองพระทัยมาก จึงมิไต่ตอบ

¹¹ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 32

¹² ก.

พระราชสาส์นนั้น การกระทำของสมเด็จพระสังฆราชครั้งนั้น ทำให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงหันไปปรับไมตรีกับพม่า ซึ่งได้มีพระราชสาส์นเข้ามาขอให้ไทยช่วยปราบมอญ หรือ มิฉะนั้นก็วางตัวเป็นกลาง อย่าให้ความช่วยเหลือมอญเหมือนก่อน ¹³.

ต่อมาพระยาพะละ ซึ่งเป็นอัครเสนาบดีและพ่อตาของสมเด็จพระสังฆราช ได้ชิงราชสมบัติ จากสมเด็จพระสังฆราช ทั้งตนเป็นกษัตริย์หญิงสาวก็ สมเด็จพระสังฆราชได้หนีเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา พระเจ้า- อยู่หัวบรมโกศโปรดให้เอาตัวไปขังไว้ พระยาพะละจึงมีสุภอักษรเข้ามาถวายพระเจ้า- อยู่หัวบรมโกศกล่าวโทษสมเด็จพระสังฆราช และขอให้พระองค์ประหารชีวิตเสีย แต่สมเด็จพระเจ้า- อยู่หัวบรมโกศ ทรงเห็นสมควรให้เนรเทศไปต่างประเทศ สมเด็จพระสังฆราชจึงถูกจับส่งลงเรือสำ- เภาไปเมืองจีน ¹⁴ และนี่ก็เป็นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมอญช่วงสุดท้าย เพราะหลังจาก นั้น ไทยก็มีได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับมอญอีกเลย ส่วนมอญแม้ว่าจะมีชัยชนะเหนือพม่าอย่าง รวดเร็ว ก็ได้จนกระทั่งถึงเมืองอังวะ แต่ก็อยู่ได้เพียง 17 ปี แล้วก็ตกเป็นของพม่าโดย สิ้นเชิง ในระหว่างที่อยู่ใต้อำนาจพม่า ก็ถูกเกณฑ์ให้เข้าร่วมในกองทัพพม่าทำสงครามกับ ไทยทุกครั้ง ทั้งในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนกระทั่งหัวเมืองมอญตก เป็นของอังกฤษ ใน พ.ศ. 2369 หลังจากพม่าพ่ายแพ้แก่อังกฤษ ในสงครามระหว่างอัง- กฤษกับพม่าครั้งแรก นอกจากนี้ ในระหว่างที่อยู่ใต้อำนาจของพม่า มอญก็ได้อพยพเข้ามา ในไทยอีกหลายคราว

1.3 ความสำคัญของหัวเมืองมอญ

จากลักษณะที่ตั้งของหัวเมืองมอญ ซึ่งอยู่ระหว่างไทยกับพม่า ทำให้มอญมีความ สำคัญต่อความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสอง ซึ่งเป็นไปในรูปของศัตรูมากกว่ามิตร ถึงแม้จะเห็น ได้จากการทำสงครามขัดแย้งกันมาเป็นเวลากว่า 300 ปี เป็นจำนวน 44 ครั้งด้วยกัน และสิ้นสุดลงด้วยการที่พม่าตกไปเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ หากเราย้อนกลับไปดูสงคราม ระหว่างไทยกับพม่า ตั้งแต่สงครามครั้งแรก ในพ.ศ. 2081 คราวพม่าตีเมืองเชียงกราน เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่ามอญมักจะเป็นสื่อ และมีส่วนร่วมในการทำสงครามอยู่ด้วยทุกครั้ง

¹³ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ธิเบศร์ราชูปถัมภ์ ไทยรบพม่า หน้า 303-304

¹⁴ ก. หน้า 307-308

เพราะการที่พม่ากับไทยจะทำสงครามกันได้นั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องได้หัวเมืองมอญไว้ก่อนอย่างแน่นอน เพื่ออาศัยเส้นทางที่จะผ่านไปยังดินแดนของอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นเอง การบุกโจมตีมอญทั้งตัวเป็นอิสระอยู่ได้ โอกาสที่ทั้งสองฝ่ายจะทำสงครามกันก็เป็นไปได้ยาก เพราะตามลักษณะภูมิประเทศนั้นอยู่ห่างกัน นอกจากมอญแล้ว ทางเหนือของไทยก็ยังมีล้านนาไทยและไทยใหญ่คั่นอยู่ ซึ่งก็เปรียบเสมือนกำแพงกั้นทั้งสองประเทศออกจากกัน แต่การที่ทั้งพม่าและไทยพยายามที่จะขยายอำนาจเข้าไปครอบครองอาณาจักรมอญ จนกระทั่งมีอาณาจักรติดต่อกันนั้น แสดงให้เห็นว่า หัวเมืองมอญมีความสำคัญต่อทั้งสองประเทศอยู่ไม่น้อย กล่าวคือ

ด้านเศรษฐกิจ มอญจะมีความสำคัญต่อพม่ามากกว่าไทย ซึ่งเป็นเหตุให้พม่ารุกรานมอญมากกว่าไทย จากลักษณะที่ทั้งนั้น จะเห็นได้ว่าพม่ามีอาณาจักรอยู่ทางเหนือ ซึ่งไม่อุดมสมบูรณ์ เพราะลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและที่สูง ติดกับดินแดนของมอญในพม่าตอนล่าง ซึ่งมีภูมิประเทศที่เอื้อต่อการเพาะปลูก เพราะตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ ทำให้มอญเป็นรัฐชาวน้ำที่สำคัญ ซึ่งพม่าต้องการที่จะได้ไว้ใช้บำรุงเลี้ยงประเทศของตนทางเหนือ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยามที่พม่าต้องการทำศึกสงคราม ไม่ว่าจะเป็นสงครามกับไทย ไทยใหญ่ และรัฐอื่น ๆ ในพม่าตอนเหนือ พม่าก็จะต้องยกทัพลงมายึดมอญไว้ก่อน เพื่ออาศัยเป็นแหล่งเสบียงในการทำสงครามต่อไป

นอกจากความอุดมสมบูรณ์แล้ว มอญยังมีความมั่งคั่งกว่าพม่า เพราะได้ทำการกักตุนค้าขายทางทะเลกับประเทศต่าง ๆ ส่วนพม่านั้น ไม่มีทางออกทะเล เนื่องจากอยู่ใจกลางภูมิภาค ถูกอาณาจักรมอญทางใต้และอารกันทางตะวันตก ปิดกั้นจากการติดต่อกับนานาชาติทางทะเล การไปมาค้าขายทางทะเลของพม่านั้น จึงต้องอาศัยผ่านเมืองมอญ พม่าจึงพยายามหาโอกาสที่จะแผ่ขยายอาณาจักรลงมาทางใต้ เพื่อหาทางออกทะเลอยู่เสมอ และการที่พม่าเลือกเอาหัวเมืองมอญเพื่อใช้เป็นทางออกทะเลมากกว่าที่จะหันไปออกทางอารกัน ก็เพราะพรมแดนของพม่าด้านตะวันตกที่ติดกับอารกันนั้น เป็นเทือกเขายาวเหยียด ทลอมแนวจากเหนือมาใต้ คือ เทือกเขอารกันโยมา โดยมีช่องเขาที่ใช้เป็นทางติดต่อได้เพียง 2 ทาง คือ ช่องเขาอาน (An) เชื่อมระหว่างอารกันกับพม่าตอนบน และช่องเขาทองอับ (Taungup) เชื่อมระหว่างแคว้นอารกันกับเมืองแปร

ทำให้เป็นอุปสรรคในการยกข้ามพรมแดนไปยังอาร์กัน แต่พรมแดนของพม่าที่ติดกับมอญ นั้นไปมาได้สะดวกกว่า มอญจึงเป็นที่สนใจของพม่ามากกว่า

ส่วนไทยนั้น ไม่มีความจำเป็นที่จะแผ่อำนาจเข้าไปยังหัวเมืองมอญ เพื่อผลประโยชน์ทางด้านการเศรษฐกิจเลย เพราะไทยเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์อยู่แล้ว การไปมาติดต่อค้าขายกับต่างประเทศทางทะเลก็สะดวก นอกจากนี้ บริเวณพรมแดนระหว่างไทยกับมอญ ยังมีเทือกเขาตะนาวศรี และเทือกเขาบรรทัด กันแบ่งเขตเป็นสัดส่วน ฉะนั้น เรื่องเหลื่อมล้ำกันแดนกับมอญจึงไม่ค่อยมี แต่ที่ไทยล้ำแดนมอญเข้าไปในบางครั้ง ก็ด้วย เหตุผลทางยุทธศาสตร์การ เมืองมากกว่าอย่างอื่น

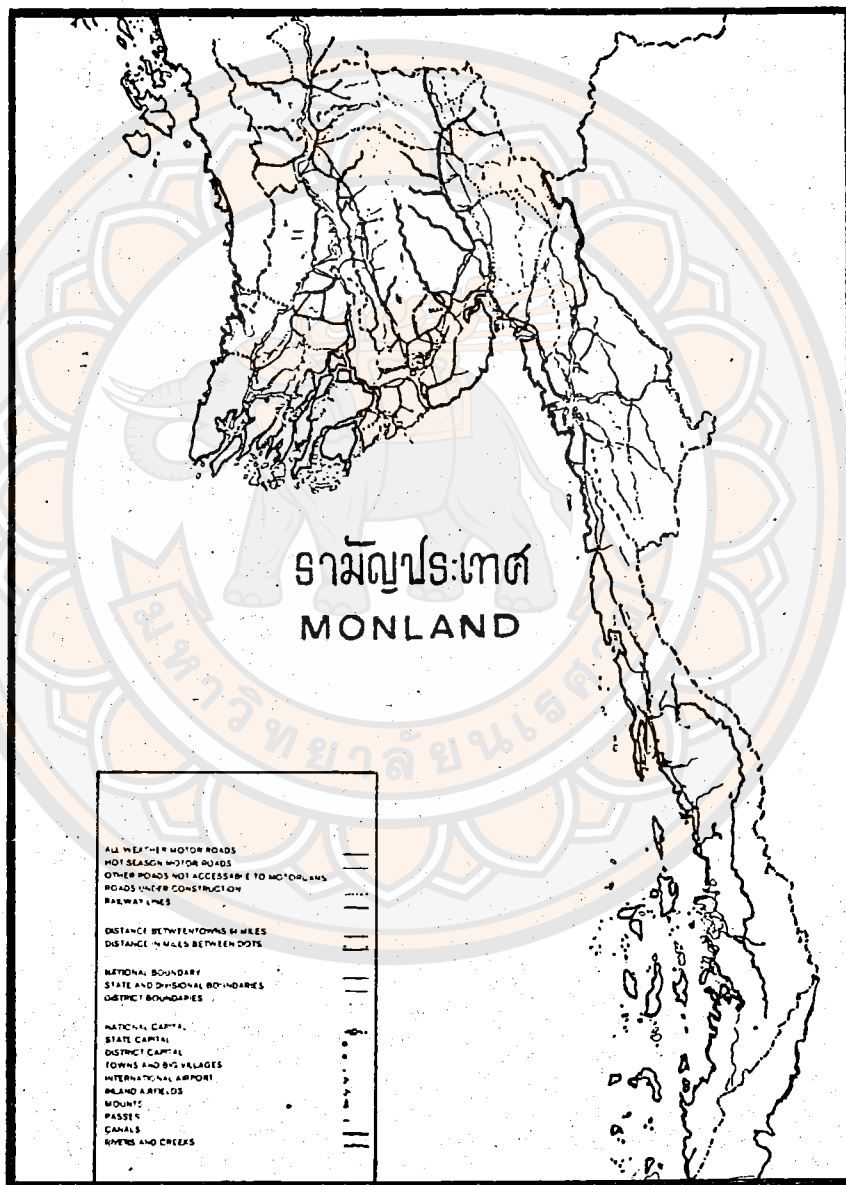
ด้านการเมือง เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่า ส่วนใหญ่เป็นการทำ สงครามต่อกัน ทำให้หัวเมืองมอญกลายเป็นจุดยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศทั้งสอง และ มีความสำคัญต่อชัยชนะของแต่ละฝ่าย การที่จะยกกองทัพเข้าไปทำสงครามกับอีกฝ่ายหนึ่ง นั้น จะต้องได้หัวเมืองมอญไว้ในอำนาจเสียก่อน เพื่อใช้เป็นเส้นทางเดินทัพผ่าน เพราะ มีหัวเมืองมอญคั่นอยู่ ระหว่างประเทศทั้งสองดังกล่าวไว้แล้ว และเส้นทางเดินทัพเข้าสู่ ไทยที่สำคัญ 2 สาย ที่อยู่ในหัวเมืองมอญที่เมาะตะมะ คือ สายเหนือ ออกจากเมาะตะ- มะ ขึ้นไปทางแม่น้ำ จนถึงบ้านกะพู (เมืองแครง) แล้วเดินบกมาข้ามแม่น้ำกลีบ (เกาะ กรีก) แม่น้ำเมย แม่น้ำสอ มาทางบ้านแม่ละเมา มาลงท่าแม่น้ำปิง ตรงบ้านระแหง ที่ กิ่งเมืองตากปัจจุบัน ทางสายนี้ เรียกกันว่า "ทางบ้านแม่ละเมา" ส่วนสายใต้ นั้น ออก จากเมาะตะมะมาทางแม่น้ำอิรวดี (เมืองเชียงกราน) มาจนถึงเมืองสมิ แล้วเดินบกมา ข้ามแม่น้ำแม่สะกริก แม่น้ำทรีบี ข้ามภูเขาเข้าแดนไทยทางบ้านเจ็กียสามองค์ มาลงลำ- น้ำแควน้อยที่สามสบ แล้วใช้เรือล่องลงมาทางเมืองไทรโยค(เก่า) แล้วก็ข้ามมาลง ลำน้ำแควใหญ่ ลงมาจนถึงเมืองกาญจนบุรี ทางสายนี้เรียกว่า "ทางบ้านพระเจ็กียสาม- องค์" เป็นทางที่ใช้เดินทัพเข้ากรุงศรีอยุธยาโดยตรง จะเห็นได้ว่าไม่ว่าพม่าจะยกกองทัพ เข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา หรือไทยจะยกกองทัพไปตีหงสาวดี ส่วนมากจะใช้เส้นทางเดินทัพ ทั้งสองสายนี้ และโดยเฉพาะแต่ละอาศัยหัวเมืองมอญเป็นเส้นทางเดินทัพเท่านั้น ยังสามารถ

ใช้เป็นฐานทัพประชุมพลได้อีกด้วย นอกจากนั้นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ หัวเมืองมอญ เป็นทั้งแหล่งเสบียงอาหาร และแหล่งเกณฑ์แรงงานมอญเข้าร่วมทัพด้วย

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ทั้งไทยและพม่าต่างก็ตระหนักถึงความสำคัญของหัวเมืองมอญ ซึ่งถ้าอยู่กับฝ่ายไหน ฝ่ายนั้นก็จะได้เปรียบ ในขณะเดียวกันก็ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ ก็จะเห็นได้จากสงครามคราวไทยเสียกรุงศรีอยุธยาทั้งสองครั้ง พม่าจึงพยายามที่จะรักษาหัวเมืองมอญไว้ในอำนาจ ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องทำสงครามขัดแย้งกับมอญเป็นเวลานาน ยามใดที่พม่าอ่อนแอ มอญก็จะแยกตัวออกเป็นอิสระ แต่เมื่อพม่าฟื้นตัวกลับมีผู้นำที่เข้มแข็ง ก็มักจะกลับไปปกครองหัวเมืองมอญอีก ส่วนไทยนั้น แม้จะได้หัวเมืองมอญไว้ในอำนาจ แต่ก็มักจะไม่สามารถรักษาไว้ได้นาน เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศซึ่งเป็นทิวเขายาวเหยียด ตามแนวพรมแดนที่ติดกับมอญ เป็นอุปสรรคกั้นการติดต่อ ทำให้ไทยไม่ค่อยจะได้แผ่อำนาจเข้าไปยึดมอญเป็นเมืองขึ้น อย่างมากที่ไทยจะทำก็คือ เกลี้ยกล่อมให้มอญเป็นไมตรีด้วย เพื่อที่จะใช้เป็นสะพานในการสืบข่าวคราวความเคลื่อนไหวของพม่า แต่ถ้ายามใดที่ไทยมีกษัตริย์เข้มแข็งมากแล้ว มอญก็มักจะมาสร้างมิกัดกั๊กด้วย ซึ่งก็เป็นผลประโยชน์แก่ไทยเรา เพราะจะได้ใช้หัวเมืองมอญ เป็นกำแพงป้องกันการรุกรานของพม่าได้อีกชั้นหนึ่ง 14

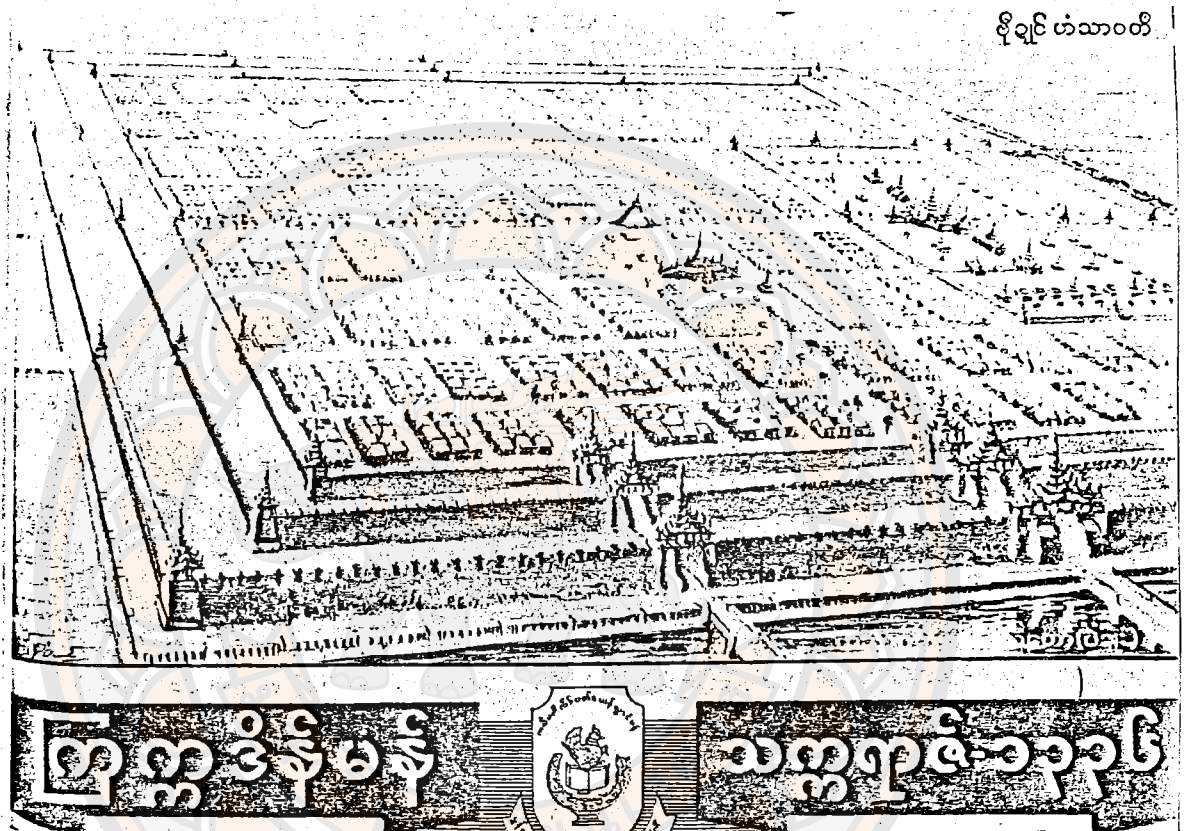
¹⁵ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 36

แผนที่ 1 แสดง แผนที่รามาญประเทศ

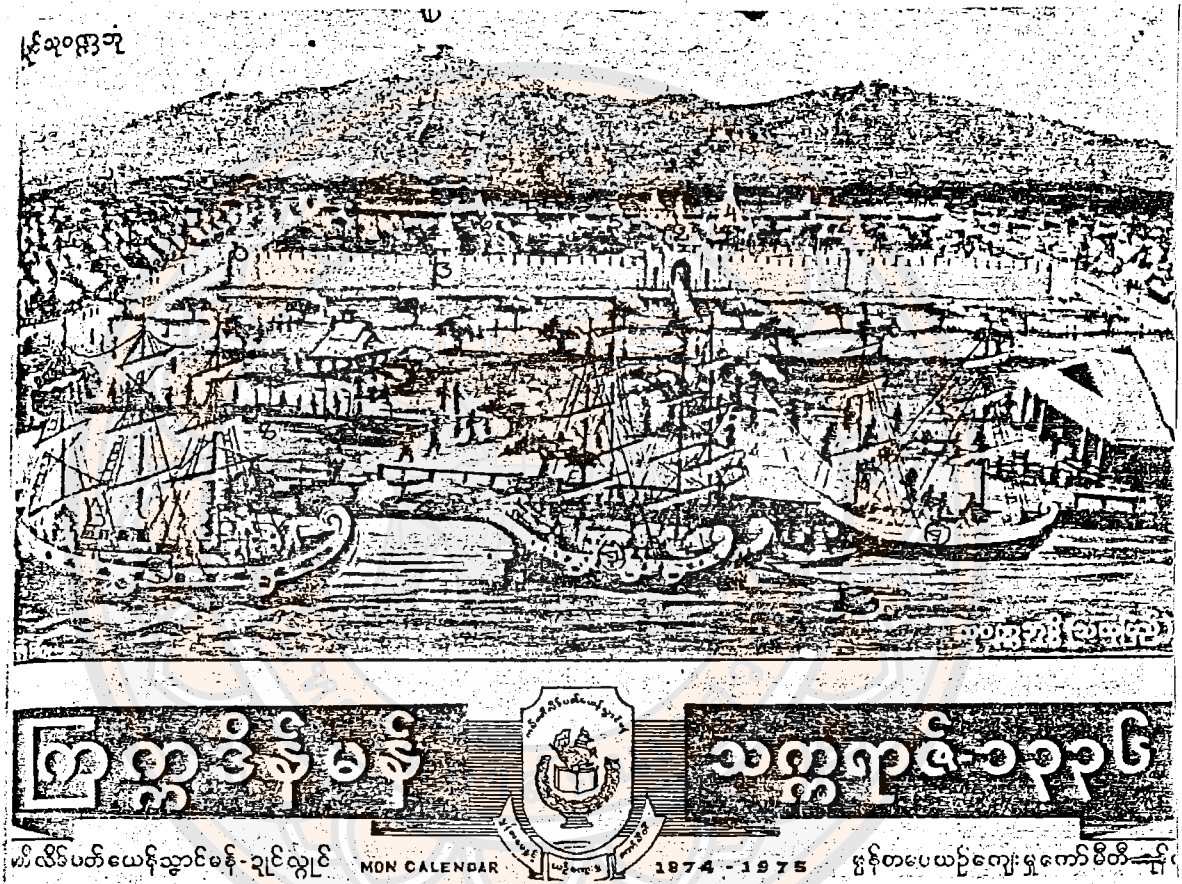
ที่มา : ส.พลายน้อย เล่าเรื่องพม่ารามาญ หน้า 4

ภาพที่ 4 แสดง ภาพเมืองหงสาวดีแสดงที่ตั้งพระราชวังและบ้านเรือน

ที่มา : พิชิต หลักคงคา , พันตำรวจตรี และ สิทธิไกร หลักคงคา , ร้อยตำรวจเอก รวบรวมเกล็ดพงศาวดารและประวัติศาสตร์ชนชาติมอญ หน้า 14

ภาพที่ 2 แสดง รูปภาพท่าเรือเมืองสะเทิม

ที่มา : พิชิต หลักคงคา , พันตำรวจตรี และ สิทธิไกร หลักคงคา , ร้อยตำรวจเอก รวบรวมเกดึกพงศาวดารและประวัติศาสตร์ชนชาติมอญ หน้า 27

ภาพที่ 3 แสดง ภาพพระยาทะเลาะ กันที่ริมหนองคัสุกท้าย

ที่มา : พิชิต หลักคงคา , พันตำรวจตรี และ สิทธิไกร หลักคงคา , ร้อยตำรวจเอก รวบรวมเกตุพงศาวดารและประวัติศาสตร์ชนชาติมอญ หน้า 38

2.1 ภูมิหลังในการอพยพ

การอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทยนั้น ปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกใน พ.ศ. 2127 หลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง* และมีการอพยพต่อมาอีกหลายคราว จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2367 ซึ่งเป็นปีที่อังกฤษเริ่มทำ สงครามกับพม่า นายโรเบิร์ต ฮัลลiday (Robert Halliday)** กล่าวว่า การ อพยพครั้งสำคัญ ๆ มีด้วยกันทั้งหมด 3 ครั้งด้วยกัน คือ ครั้งแรก ในสมัยสมเด็จพระนเร-ศวร ครั้งที่สอง ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และครั้งที่สาม ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี แต่ถ้านับตามหลักฐานฝ่ายไทยก็จะมี 4 ครั้ง โดยการเพิ่มการอพยพในสมัยพระบาทสม-

* ก่อนหน้านี้เข้าใจว่า คงจะมีการอพยพเข้ามาบ้างเป็นครั้งคราว แต่มีจำนวนไม่มาก และเข้ามาอย่างไม่เป็นทางการ อาจมาตั้งหลักแหล่งอยู่แถบหัวเมืองชายแดนของไทย ในแขวงเมืองราชบุรี และกาญจนบุรี แต่ไม่มีการบันทึกเป็นหลักฐานในรายละเอียด ของการอพยพ เช่น ในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง มีมอญจำนวนหนึ่งที่ไม่พอใจที่ถูกเกณฑ์ เข้ากองทัพไปทำสงคราม เพื่อสร้างจักรวรรดิพม่า ได้พากันอพยพหนีเข้ามายังประ-เทศไทย

** ผู้สนใจและศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชาวมอญ ทั้งในทางประวัติศาสตร์ และขนบธรรมเนียมประเพณี เคยเข้ามาอยู่ในพม่าและไทยเป็นเวลาหลายปี ได้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับมอญไว้มาก และเคยมาแสดงปาฐกถา ที่สยามสมาคม เกี่ยวกับเรื่อง การอพยพของมอญเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2456

เจ้าพระพุทธรูปเสด็จล้านภาลัย เข้าไปอีกครึ่งหนึ่ง ¹

2.1.1 สาเหตุของการอพยพและปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชาวมอญอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

2.1.1.1 สาเหตุของการอพยพ

เป็นที่น่าสังเกตว่า สาเหตุของการอพยพส่วนใหญ่จะเนื่องมาจากความบีบคั้นทางการเมือง และความเดือดร้อนจากการกดขี่ของพม่า มากกว่าจะเป็นปัญหาค่านความแร้นแค้นในการทำมาหากิน หรืออัตราการเพิ่มของพลเมืองมากจนไม่สมดุลกับผลผลิต ดังเช่นการอพยพของชาวจีน ² เพราะหัวเมืองมอญนั้นเป็นบริเวณที่ราบลุ่มที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก และยังมีการค้าขายกับชาวต่างชาติทางทะเลอีกด้วย แต่ทั้งนี้ก็มีข้อว่า จะไม่มีปัญหาในด้านการผลิตเสียทีเดียว ก็จะเห็นได้ว่า ในบางครั้งที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ ก็ไม่สามารถนำมาใช้ในการเพาะปลูกได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะชาวก่าดังคน เนื่องจากถูกพม่าเกณฑ์ไปทำสงคราม และเสียชีวิตลงบ้าง บางส่วนก็หลบหนีการเกณฑ์ไปหาที่อยู่ใหม่บ้าง ทำให้เกิดปัญหาการปล่อยที่ดินนั้นรกร้าง และแห้งแล้งไปอย่างรวดเร็ว เกิดภาวะข้าวขาดแคลน เช่น ในสมัยของพระเจ้าบุเรงนอง (Bayinnaung พ.ศ.2094-2124) ที่เนื่องมาจนถึงสมัยของพระเจ้านันทบุเรง (Nandabayin พ.ศ.2124-2142) นอกจากนี้ ยังถูกพม่าเกณฑ์ไปเป็นแรงงานผลิตเกลือจำนวนมากนั้นไปอีก ดังนั้นในบางครั้งความเดือดร้อนดังกล่าวก็ทำให้มอญไม่สามารถอยู่ในพม่าได้ต่อไป อย่างไรก็ตาม ปัญหาทางด้านการผลิตก็เกิดขึ้นเพียงบางครั้งบางคราว และไม่ใช่ว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้มอญ

¹ สุภรณ์ โอเจริญ ชาวมอญในประเทศไทย วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 40-41

² ก. หน้า 41

อพยพเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อเทียบกับปัญหาทางการเมืองและความกักขังที่ได้รับจากการปกครองของพม่า

2.1.1.2 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชาวมอญอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

นอกจากสาเหตุดังกล่าวที่ทำให้มอญไม่สามารถทนอยู่ในบ้านเมืองของตนต่อไปได้แล้ว ยังมีปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชาวมอญพากันอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยที่สำคัญ คือ

ก. ความเบียดเบียนและความเดือดร้อนจากภาวะที่ถูกเกณฑ์แรงงานอยู่เสมอ ทั้งในยามสงบและยามศึกสงคราม ก็จะทำให้จากการทำสงครามของพม่าแต่ละครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการทำสงครามกับไทยหรือประเทศอื่น ๆ เช่น จีน ชาวมอญก็มักจะถูกเกณฑ์เข้ากองทัพไปร่วมทำสงครามด้วยเสมอ ภาวะดังกล่าวนอกจากจะทำให้เกิดความเดือดร้อนพลัดพรากจากครอบครัวแล้ว บางครั้งยังต้องสูญเสียชีวิตอีกด้วย นอกจากนี้การที่หัวเมืองมอญตั้งอยู่ระหว่างไทยกับพม่า ซึ่งเป็นศัตรูกัน ทำให้หัวเมืองมอญกลายเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญระหว่างประเทศทั้งสอง ในสภาพดังกล่าวนี้ ทำให้ชาวมอญเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยที่จะอยู่ในบ้านเมืองของตน

ข. ความสัมพันธ์ระหว่างมอญกับไทยเป็นไปด้วยดี เมื่อเปรียบเทียบพม่า เพราะโดยทั่วไปแล้วไทยไม่มีนโยบายข่มขู่กดขี่ชาวมอญ ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่มอญอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย หรือเมื่อไทยมีอำนาจเข้าไปปกครองในหัวเมืองมอญ ไทยมักจะใช้วิธีประนีประนอม และไม่เข้าไปปกครองโดยตรง แต่จะแต่งตั้งให้เจ้าเมืองมอญเป็นผู้ดูแลหัวเมืองมอญด้วยตนเอง ซึ่งดีกว่าพม่า ซึ่งมีนโยบายปกครองมอญอย่างกดขี่บีบบังคับ ทำให้ความลำบากเดือดร้อนให้แก่ชาวมอญ ทำให้มอญเห็นว่าประเทศไทยเป็นดินแดนที่จะให้อิสระและเสรีภาพได้มากกว่า อีกทั้ง พระมหากษัตริย์ไทยยังเต็มพระทัยในการต้อนรับและทรงเป็นที่พึ่งแก่ชาวมอญ ทุกครั้งที่มอญเดือดร้อน กิตติศัพท์ดังกล่าวเป็นที่ทราบกันดีในหมู่ชาวมอญ ทำให้ชาวมอญพากันอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ค. การที่หัวเมืองมอญมีพรมแดนต่อเนื่องกับไทย ทำให้การอพยพเป็นไปได้โดยสะดวกและง่ายดาย มอญจึงเลือกที่จะอพยพเข้าสู่ประเทศไทยมากกว่าที่จะอยู่เผชิญปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งเส้นทางในการอพยพนั้นมีถึง 2 ทางด้วยกัน คือ ทางด่านแม่ละเมา และทางด่านเจดีย์สามองค์ จึงเป็นการสะดวกในการอพยพมากขึ้น

ง. เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมของไทยมีความคล้ายคลึงกับมอญ คือ มีลักษณะภูมิประเทศและอากาศแบบเดียวกัน ประชากรมีอาชีพทางเกษตรกรรม มีความเป็นอยู่และอาหารการกินคล้ายคลึงกัน และที่สำคัญคือ นับถือศาสนาเดียวกัน คือศาสนาพุทธ ทำให้มอญเลือกที่จะอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อต้องการหาที่พึ่งหลักแหล่งใหม่ เพราะเมื่อเข้ามาแล้วพวกเขาสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ได้ง่าย

2.1.2 ลักษณะของการอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย

มอญที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยนั้น มาในลักษณะต่าง ๆ กัน คือ

2.1.2.1 เข้ามาในฐานะเชลยสงคราม เช่นในสมัยที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชยกกองทัพไปตีหงสาวดีครั้งแรกในปี พ.ศ. 2318 แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะมีกองทัพจากพระเจ้าแก้ว พระเจ้าอังวะ และพระเจ้าทองอุ้ย ยกมาช่วยหงสาวดี เมื่อเสด็จยกทัพกลับ จึงได้กวาดต้อนครอบครัวชาวมอญในมณฑลหงสาวดี เข้ามาเป็นเชลยจำนวนมาก เพื่อเป็นการตัดกำลังพม่า ขณะเดียวกัน ก็เพิ่มกำลังให้แก่ฝ่ายไทย มอญที่เข้ามาในครั้งนั้น ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านขมิ้น วัดขุนแสน ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับตลาดหัวรอ อำเภอพระนครศรีอยุธยา³ เป็นต้น

³ กรมศิลปากร มอญที่เกี่ยวกับไทย หน้า 53

2.1.2.2 เข้ามาโดยการหลบหนีจากกองทัพพม่า ดังได้กล่าวแล้วว่ามอญมักถูกพม่าเกณฑ์เข้ากองทัพไปทำสงครามอยู่เสมอ ทั้งสงครามป้องกันบ้านเมือง และสงครามขยายอาณาเขต มอญซึ่งไม่เต็มใจรบให้พม่าอยู่แล้ว จึงมักพากันหลบหนีจากกองทัพ แล้วชักชวนกันอพยพเข้าสู่ประเทศไทย เช่น การอพยพของชาวมอญ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ราว พ.ศ.2205 คราวพม่าเกณฑ์มอญไปรบศึกฮ่อ มอญรุ่นนี้อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ ตำบลสามโคก จังหวัดปทุมธานีบ้าง ที่คลองจุกจิก ใกล้กำแพงพระนครบ้าง ที่ริมวัดทองนพบุรีบริเวณหน้าพระราชวังจันทน์ เกษมบ้าง เป็นต้น

2.1.2.3 เข้ามาในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง เป็นต้นว่า ก่อการกบฏแล้วไม่สำเร็จ และถูกปราบ เช่น การอพยพเข้ามาในสมัย สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง หลังจากที่มีมอญร่วมมือกันเป็นกบฏในขณะที่พระเจ้าสุทโธทรมหาราช (Thalun พ.ศ.2172-2191) ทรงทำพิธีราชาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์พม่า ใน พ.ศ.2175 แต่ถูกปราบอย่างรวดเร็ว บางครั้งก็ลี้ภัยจากภาวะสงครามในประเทศ เช่น ในสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่มีมอญทำสงคราม เพื่อรวบรวมหัวเมืองมอญให้เป็นอิสระและตั้งอาณาจักรขึ้นอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ บางครั้งนโยบายปราบปรามมอญของพม่า ทำให้มอญต้องแสวงหาที่อยู่ใหม่ เช่น ในสมัยของพระเจ้าอลองพญา (Alaung-paya พ.ศ.2295-2303) ซึ่งเป็นสมัยที่มีมอญถูกพม่าทำลายล้างมากกว่าสมัยใด ๆ

2.1.2.4 เข้ามาเมื่อได้รับความไม่พอใจในภาวะความเป็นอยู่ของตน เนื่องจากถูกพม่ากดขี่ และถูกรีดในเรืองภาษี และการเกณฑ์แรงงานดังที่กล่าวไว้แล้ว จึงชักชวนกันอพยพเข้าสู่ประเทศไทย เช่น การอพยพในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่แขวงเมืองปทุมธานี เมืองนนทบุรี และเมืองนครเขื่อนขันธ์ เพราะไม่สามารถทนการกดขี่เบียดเบียนจากพม่าได้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบจำนวนชาวมอญที่อพยพเข้ามาในลักษณะต่าง ๆ แล้ว ปรากฏว่า ชาวมอญที่อพยพเข้ามาส่วนใหญ่ จะอพยพเข้าสู่ประเทศไทยในฐานะผู้ลี้ภัย มากกว่าลักษณะอื่น ๆ ฉะนั้น ชาวมอญที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน

ในประเทศไทย จึงเข้ามาด้วยความสะดวก มากกว่าถูกกวักต้อนในฐานะเชลยศึก⁴

2.1.3 ดินฐานเดิมที่จากมาและเส้นทางที่ใช้ในการอพยพ

2.1.3.1 ดินฐานเดิมที่จากมา

มอญที่อพยพเข้ามา ส่วนมากเป็นมอญจากเมืองเมาะกะมะ ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ใกล้พรมแดนไทย และเป็นชุมทาง ซึ่งมีทางร่วมที่จะเข้าสู่ไทย ถึง 2 สาย เมืองเมาะกะมะ เป็นเมืองที่ได้รับความกดดันและบีบบังคับจากพม่ามาก เนื่องจากพม้ามักใช้เป็นที่พักก่อนยกมาตีไทย และยังเกณฑ์เสบียงอาหารและชาวเมืองเข้าร่วมในกองทัพอีกด้วย ทำให้ชาวมอญที่นั่นได้รับความเดือดร้อน จึงพยายามที่จะเป็นกบฏเมื่อไม่สำเร็จจึงพากันอพยพหลบหนีมาเมืองไทย นอกจากนี้ ยังมีมอญที่อพยพมาจากเมืองอื่น ๆ เช่น หงสาวดี เมาะลำเลิง แครง เริง เป็นต้น

2.1.3.2 เส้นทางที่ใช้ในการอพยพ

เส้นทางที่ใช้ในการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยมี 3 ทาง⁵
ด้วยกัน โดยตั้งต้นจากเมืองเมาะกะมะ คือ

ก.ทางเหนือ อพยพเข้ามายังเมืองตาก หรือระแหง ทางค่านแม่ละเมา เช่นการอพยพในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ใน พ.ศ.2317 มีสมิงสุหรัยกลันเป็นหัวหน้า

ข.ทางใต้ อพยพเข้ามายังเมืองกาญจนบุรี ทางค่านเจดีย์สามองค์ ซึ่งเป็นเส้นทางที่อพยพที่ใช้กันมาก เช่น การอพยพในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

ค.เข้ามาทางเมืองอุทัยธานี เช่น การอพยพในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ราว พ.ศ.2358

จะเห็นได้ว่าเส้นทางสองสายแรก เป็นเส้นทางเกี่ยวกับที่

⁴ สมชาย พุ่มสอาด และประเสริฐ ลีวานันท์ 73 จังหวัด เล่ม 3 หน้า 35

⁵ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 46

พม่า ใช้ในการยกกองทัพเข้ามาสู่กรุงไทย และมอญคงจะคุ้นเคยกับเส้นทาง
ดังกล่าวดี เพราะนอกจากจะเคยเข้ามาตอนที่ทำสงครามกับไทยแล้ว ยังเป็นเส้น-
ทางที่ใช้ในการติดต่อค้าขายกันอีกด้วย นอกจากนี้ ความพงศาวดารพม่า ยังได้กล่าวถึง
เส้นทางที่ใช้ในการอพยพอีกสายหนึ่ง โดยเข้ามาทางเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเส้นทาง
ที่พระยารามัญ 3 คน คือ พระยาพระราม พระยากลางเมือง และพระยาน้อยวันก็
ใช้ในการอพยพพร้อมมอญเข้ามาในสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ⁶

2.1.4 ลักษณะการเดินทางและระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทาง

ในการอพยพนั้น ดูเหมือนว่ามอญพร้อมที่จะออกเดินทางได้ทุกขณะ
โดยไม่ต้องห่วง หรือมีปัญหารื่องเสบียงอาหารที่จะใช้ระหว่างการเดินทาง ทั้งนี้เพราะ
สภาพเหตุการณ์ความไม่สงบในพม่า ทำให้มอญจำเป็นต้องเตรียมพร้อมสำหรับความแปร-
ผันที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น เมื่อเห็นว่าสภาพบ้านเมืองมีท่าทีที่จะเกิดความยุ่งยากขึ้น ชาวมอญ
ก็มักจะนำข้าวจำนวนมากมาหุงและตากแห้ง เพื่อทำเป็นอาหารสำเร็จรูปที่สะดวกใน
การขนย้าย

ส่วนระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางนั้น ถ้าเทียบจากการเดินทางของ
นายลีล (Mr. Leal) ล่ามของร้อยเอก เฮนรี เบอร์นี (Captain Henry Bur-
ney) *** ซึ่งออกเดินทางจากเมะตะมะมายังกรุงเทพฯ โดยใช้เส้นทาง
ที่เข้าทางด่านเจดีย์สามองค์ และมาถึงกาญจนบุรี โดยใช้เวลา 15 วัน ทำให้สันนิษ-
ฐานได้ว่า การอพยพของชาวมอญเข้ามายังประเทศไทย ก็คงจะใช้เวลามากกว่า 2
สัปดาห์จากเมะตะมะมายังกาญจนบุรี ทั้งนี้เพราะมีทั้งคนชรา สตรี และเด็ก ร่วม

* คู่มือที่ 1 หัวข้อ 1.3 "ความสำคัญของหัวเมืองมอญ" กำนันการเมือง

⁶ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 46

** ไทยเราเรียกชาวนั้นว่า ชาวตาก

*** ทูตอังกฤษ ซึ่งเข้ามาเจรจากับรัฐบาลไทย ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
ราว พ.ศ. 2368-2369

ขบวนมอญ จึงไม่สามารถที่จะเร่งให้เร็วกว่านี้ได้⁷ ยิ่งไปกว่านั้น ลักษณะที่เป็น
เส้นทางในการเดินทางไม่ว่าจะเป็นทางด่านเจดีย์สามองค์ หรือทางด่านแม่ละเมา
จะต้องผ่านทั้งป่าเขา ซึ่งทุรกันดารและบางตอนก็ต้องข้ามแม่น้ำสายต่าง ๆ สลับกับการ
เดินทางบกด้วย ทำให้การอพยพต้องเสียเวลามาก

อนึ่งเนื่องจากการอพยพของมอญมีหลายครั้ง ไม่ได้มาพร้อมกันคราว
เดียว จึงมีการแบ่งเรียกมอญที่อพยพมาเป็นมอญเก่า และมอญใหม่ ฮัลลiday (Halliday)
ได้กล่าวไว้อย่างกำกวมว่า มอญเก่าใช้เรียกมอญที่อพยพมาเป็นพวกแรก ส่วนมอญใหม่นั้น
ใช้เรียกพวกที่อพยพเข้ามาใหม่⁸ และยังได้อธิบายว่า มอญเก่าและมอญใหม่ต่างกันที่
คำพูด มอญใหม่มักใช้คำพูดใกล้เคียงกับที่ใช้ในพม่าปัจจุบัน ส่วนพวกคล้ายพม่า เพราะอยู่
ใกล้พม่า และมีการติดต่อกับพม่า เช่นเดียวกับเมื่อมาอยู่เมืองไทย ส่วนพวกคล้ายไทย
นอกจากนี้ ยังมีอีกกลุ่มหนึ่งที่ ฮัลลiday แบ่งแยกออกไป โดยให้ชื่อว่ามอญแท้ (Real
Mons) ซึ่งเขาหมายถึงมอญที่อพยพมาจากหงสาวดี⁹ แต่โดยทั่วไป มักจะเรียกมอญ
ที่อพยพเข้ามาครั้งพระยาเจ่ง* ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่า มอญเก่า และ

⁷ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 47

⁸ ก.

⁹ ก. หน้า 48

* ได้เลื่อนตำแหน่งเป็น เจ้าพระยามหาโยธา ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
และเป็นต้นสกุล "คชเสนี"

0493

30 SEP 2006

เรียกมอญที่อพยพมากับสมิงสอกเบา ในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์อพยพเข้าสู่ประเทศไทยและตั้งคมศาสตร์ใหม่ แต่ยังมียางท่าน แบ่งมอญเก่าเป็นพวกที่อพยพลงมาในกรุงศรีอยุธยา และมอญใหม่ 431247 เป็นพวกที่อพยพมาในสมัยกรุงเก่า¹⁰ อย่างไรก็ตามการแบ่งนี้ก็ไม่มีผลทางสังคมหรือการเมือง เพราะมอญที่อพยพเข้ามาถือถือเป็นพวกเดียวกันอยู่นั่นเอง

2.2 ระยะหรือช่วงเวลาในการอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย

การอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทยนั้น มีหลายครั้งด้วยกัน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทำให้ทราบถึงการอพยพของชาวมอญตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนี้

2.2.1 การอพยพในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏว่ามีหลักฐานแสดงการอพยพเข้ามาครั้งสำคัญ ๆ ถึง 5 ครั้งด้วยกัน คือ

2.2.1.1 สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ.2112-2133)

การอพยพครั้งนี้ เกิดขึ้นหลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง ใน พ.ศ.2127 สืบเนื่องมาจากการที่สมเด็จพระนเรศวรเสด็จยกทัพไปช่วยพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงที่เมืองอังวะที่เป็นกบฏ แต่พระเจ้าหงสาวดีทรงไม่ไว้วางพระทัยในสมเด็จพระนเรศวร จึงได้เห็นความสามารถของพระองค์คราวรบชนะเมืองอังวะและยิงนิกระแวงในครั้งนี้ ก้ายกกองทัพไทย มีไทยยกขึ้นไปทันตามเวลาที่กำหนด จึงทรงวางกลอุบายให้พระมหาอุปราชอยู่รักษาเมืองหงสาวดี และศึกษาทางก้ำจิก

สมเด็จพระนเรศวรให้ไว้ พระมหาอุปราชาก็ให้พระยามอญ 2 คน คือ พระยาเกียรติ พระยาพระราม ซึ่งมีสมัครพรรคพวกอยู่ที่เมืองแครงมากและคุ้นเคยกับสมเด็จพระนเรศวรมาก่อนเป็นข้าหลวง ลงมาคอยรับสมเด็จพระนเรศวรที่เมืองแครง และสั่งกำชับเป็นความลับให้พระยามอญทั้งสอง คุ่มสมัครพรรคพวกเข้าตีกระหนาบกองทัพสมเด็จพระนเรศวรทางด้านหลังเมื่อพระมหาอุปราชยกเข้าที่ด้านหน้า และช่วยกันกำจัดสมเด็จพระนเรศวรให้ไว้ เมื่อพระยาเกียรติ พระยาพระราม ลงมาถึงเมืองแครง ก็ได้เปิดเผยความลับนั้นแก่ พระมหาเถรคันฉ่องผู้เป็นอาจารย์ และพรรคพวกของตน ปรากฏว่ามอญชาวเมืองแครง ซึ่งเกลียดชังพม่าเพราะถูกกดขี่มานาน พวกเขายกเข้าข้างสมเด็จพระนเรศวร เมื่อสมเด็จพระนเรศวรเสด็จมาถึงเมืองแครง พระมหาเถรคันฉ่องจึงพูดเตือนให้พระองค์ และได้เกลี้ยกล่อมให้พระยาเกียรติ พระยาพระราม ให้สวามิภักดิ์ หูลความจริงให้ทรงทราบทุกประการ สมเด็จพระนเรศวรทรงพระดำริเห็นเป็นโอกาสที่จะทำการประกาศอิสรภาพ และเลิกเป็นไมตรีกับพม่า แล้วจึงจัดกองทัพเพื่อยกไปตีหงสาวดี ปรากฏว่ามีพวกมอญเข้าร่วมในกองทัพเป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ทันจะถึงหงสาวดี ก็ได้ข่าวว่า พระเจ้าหงสาวดีรีบชนะเมืองอังวะ และกำลังจะยกกองทัพกลับมาสมเด็จสมเด็จพระนเรศวร เห็นว่ายังไม่สามารถจะตีหงสาวดีได้ในขณะนั้น จึงเสด็จยกทัพกลับ และได้พาครอบครัวไทยที่พม่ากวาดต้อนไป เมื่อคราวเสียกรุง พ.ศ. 2112 กลับมากรุงศรีอยุธยาด้วยประมาณ 10,000 คน รวมทั้งพว้ามอญที่สวามิภักดิ์ พระมหาเถรคันฉ่อง พระยาเกียรติ พระยาพระราม กลับมากรุงศรีอยุธยาด้วย เมื่อถึงกรุงศรีอยุธยาแล้ว สมเด็จพระมหาธรรมราชา ได้พระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่พวกมอญที่สวามิภักดิ์ ทรงตั้งพระมหาเถรคันฉ่อง ให้เป็นพระสังฆราชา* เจ้าคณะฝ่ายรามัญในราชอาณาจักร อยู่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

* ไม่ใช่ตำแหน่งพระสังฆราชในปัจจุบัน เป็นแต่เพียงพระราชาคณะที่พระสุเมธจารย์เจ้าคณะมอญ

ในกำแพงเมือง ส่วนพระสงฆ์รามัญที่ตามมาด้วยก็ไปรกล้ำ ๆ ให้เป็นพระราชา-
คณะและพระครูตามฐานานุกรมอยู่ตามอารามต่าง ๆ สำหรับพระยาเกียรติ พระยาพระ-
รามนั้น ไปรกล้ำ ๆ ให้มีตำแหน่งยศชั้นพระยาพานทอง ความคุมชาวมอญที่เข้ามาด้วย
ทั้งหมด

บริเวณที่ไปรกล้ำ ๆ ให้มอญอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือน
อยู่ ได้แก่ บริเวณบ้านใหม่ มะขามหย่อง บางลำภู บางซำ ปากน้ำประสบ บ้านบางเพลิง
บ้านไร่ ป่าฝ้าย ส่วนครอบครัวของพระยาเกียรติ พระยาพระราม ก็ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่
ตำบลบ้านขมิ้น ใกล้พระอารามวัดขุนแสน ใกล้เคียงพระราชวังของสมเด็จพระนเรศวร
ในพระนครศรีอยุธยา และญาติโยมของพระมหาเถรคันฉ่องก็ไปรกล้ำ ๆ ให้ไปตั้งบ้าน-
เรือนอยู่ที่ ตำบลหัวแหลม ใกล้กับวัดนก วัดค้างคาว อยู่ไม่ไกลกับวัดสวรค์นั้น

2.2.1.2 สมัยสมเด็จพระนเรศวร (พ.ศ.2133-2148)

การอพยพในสมัยสมเด็จพระนเรศวรนั้น นับเป็นการอพยพ
ครั้งสำคัญครั้งหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นถึง 2 ครั้งด้วยกัน สาเหตุของการอพยพครั้งนี้ สืบเนื่อง
มาจากสภาพความเดือดร้อนที่ชาวมอญได้รับจากภาวะสงคราม เนื่องจากความคืบหน้าของ
พม่า ที่พยายามจะเอาชนะไทย กล่าวคือ หลังจากที่ไทยประกาศอิสรภาพ ใน พ.ศ.2127
แล้ว พม่าได้ส่งกองทัพมาตีไทยถึง 5 ครั้ง แท้ก็พ่ายแพ้กลับไปทุกครั้ง โดยเฉพาะในครั้ง
สุดท้าย คือ ในปี พ.ศ.2135 พม่าก็ต้องสูญเสียพระมหาอุปราช ในการทำสงครามยุทธหัตถี
กับสมเด็จพระนเรศวร ความปราชัยของพม่าศึก ๆ กันถึง 5 ครั้ง ก่อให้เกิดผลเสียแก่พม่า
อย่างมาก คือ ทำให้ผู้คนบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก พร้อม ๆ กับเสบียงอาหารที่หมด
ไปในระหว่างสงคราม และในเมืองพม่ายังเกิดความขัดสนในทางพืชผลทางการเกษตร
เนื่องจากพลเมืองถูกเกณฑ์ไปทำสงคราม เป็นเหตุให้ไร่นาในบริเวณพม่าตอนล่างที่เคยอุ-
กมสมบูรณ์กลับแห้งแล้ง เพราะถูกทอดทิ้งไม่มีการเพาะปลูกเหมือนเคย ยิ่งไปกว่านั้น ยังเกิด
โรคระบาดในพม่า หนุณาไคทำลายพืชผลในไร่นาที่พอจะมีอยู่บ้างเป็นจำนวนเล็กน้อยนั้น
ทำให้เกิดภาวะข้าวขาดแคลนมากแหว ผู้คนอดอยากและเดือดร้อนกันไปทั่ว¹¹ และโดยเฉพาะ

ชาวมอญซึ่งเป็นพวกที่เคียดแค้นที่สุด เพราะถูกเกณฑ์เข้ากองทัพ ทุกครั้งที่พม่าทำสงคราม พระเจ้าหงสาวดีเองก็ทรงชักเคืองพวกมอญ โดยหาว่ามอญเอาใจมาเผื่อแผ่ไทย จึงไม่เต็มใจรบ ทำให้พม่าต้อง พ่ายแพ้และสูญเสียพระมหาอุปราชา ถึงกับสั่งประหารชาวมอญเป็นจำนวนมาก มอญก็พากันกระด้างกระเดื่องและก่อการกบฏขึ้น ใน พ.ศ. 2136 เมื่อถูกปราบปราม ก็พากันอพยพครอบครัวหนีเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เป็นจำนวนหลายพันคน นอกจากนี้ เจ้าเมืองเมะละลึงก็ยังร่วมเป็นกบฏด้วย ในเวลาต่อมาได้รวบรวมกำลังทั้งเมืองแข็งต่อสู้พม่าขึ้น และขอกำลังจากไทยไปช่วยรักษาเมือง สมเด็จพระนเรศวรโปรดให้พระยาศรีโคตรคุมกองทัพจำนวนคน 3,000 คน ยกไปยังเมะละลึง ปรากฏว่ามอญตามหัวเมืองมาเข้ากับไทยเป็นจำนวนมาก จนพม่าที่อยู่รักษาเมืองเมะละลึงต้องทิ้งเมืองหนีไป และแม้ว่าพระเจ้าหงสาวดีจะส่งกองทัพมาปราบ แต่ก็ต้องพ่ายแพ้แก่ไทยกลับไป ผลจากการรบครั้งนี้ ทำให้ไทยได้หัวเมืองมอญฝ่ายใต้ ตั้งแต่เมะละลึงลงมาจนถึงทอแดนไทย มาเป็นเมืองขึ้น

การที่ไทยได้หัวเมืองมอญฝ่ายใต้มาไว้ในอำนาจเช่นนี้ ทำให้สมเด็จพระนเรศวรเห็นเป็นโอกาสอันดีที่จะยกทัพไปตีหงสาวดีเป็นการแก้แค้นพม่าบ้าง จึงเสด็จยกทัพจากกรุงศรีอยุธยา เมื่อเดือนอ้าย ขึ้น 3 ค่ำ ปีมะแม พ.ศ. 2138¹² ไปยังเมืองเมะละลึง และทรงรวบรวมกองทัพมอญที่เข้ามาสมทบ แล้วเสด็จยกทัพต่อไป

¹² สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระราชพงศาวดาร ไทยรบพม่า หน้า 155

ยั้งหงสาวดี หลังจากล้อมอยู่ 3 เดือน ก็ได้ข่าวว่า พระเจ้าแปร พระเจ้าอังวะ และ พระเจ้าทองอุ จะยกทัพมาช่วยหงสาวดี สมเด็จพระนเรศวรทรงเห็นกำลังข้าศึกมีมาก บากที่จะเอาชนะได้ จึงมีรับสั่งให้เลิกทัพกลับ และได้กวาดต้อนครอบครัวในหัวเมือง มณฑลหงสาวดี ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่มอญ มาเป็นเชลยจำนวนมาก

การอพยพเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนเรศวรทั้งสองคราว นี้ ไม่ปรากฏว่าไทยจัดให้พวกมอญไปอยู่ที่ใด สันนิษฐานว่า คงจะนำไปอยู่แถบฐานเมือง พระนครศรีอยุธยา รวมกับพวกที่อพยพเข้ามาในคราวแรก

2.2.1.3 สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ.2173-2198)

การอพยพในครั้งที่ 3 นี้ ไม่ปรากฏในหลักฐานฝ่ายไทย แต่ ก็มีการกล่าวถึงในหนังสือของนักประวัติศาสตร์ชาวตะวันตกหลายฉบับ ซึ่งแต่งโดยอาศัย พงศาวดารพม่าเป็นหลัก แต่ก็ไม่มีรายละเอียดของการอพยพ เพียงแต่กล่าวตรงกันว่าใน รัชสมัยของพระเจ้าสุทโธทรมหาราช (Thalun พ.ศ.2172-2191) แห่งพม่า ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง มอญได้ร่วมกันทำการกบฏ * ในขณะที่พระเจ้า-

* หัวเมืองมอญที่เคยมาขึ้นกับไทยในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ได้กลับไปเป็นของพม่า อีก หลังจากที่พระเจ้าอังวะมหาธรรมราชา (Anaukpetlun พ.ศ.2184-2171) ปรานปรามเมืองแปร ทองอุ ทลอกจน เกอ บริโก ฝรั่งเศสคีโปรตุเกส ซึ่งยึดเมือง สิเรียบมไค แล้วทิ้งร้างเมืองอยู่ จนสิ้นสิ้นหนาม และได้ตั้งเมืองหงสาวดีเป็นเมืองส- หลวง แล้วมาเกลี้ยกล่อมพระยาทะเลสา เจ้าเมืองเมาะกะมะ ให้ยอมอ่อนน้อม การที่ มอญยอมกลับไปอยู่ใต้อำนาจของพม่าอีกครั้งหนึ่งนั้น ก็เพราะเกรงในอำนาจของพม่า และเห็นว่าหวังพึ่งไทยไม่ได้แล้ว เพราะปรากฏว่าหลังรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร แล้ว ไทยห่างเหินไปจากการปกครองหัวเมืองมอญ กว่ยว่าสมเด็จพระเอกาทศรถ ไม่มีพระราชประสงค์จะไปตีพม่าอีก พม่าเองก็อ่อนกำลังเกินกว่าที่จะยกมาตีไทย หัว- เมืองมอญจึงหมดความสำคัญต่อไทย

สุทโธธรรมราชากำลังทำพิธีราชาภิเษกที่หงสาวดี ใน พ.ศ.2175 ¹³ ท่ามกลางขุนนางชาวพม่า ไทยใหญ่ และมอญ แต่ถูกปราบลงอย่างรวดเร็ว มอญที่ถูกจับยังไม่ยอมแพ้ ไล่ถอยกลับไปตั้งหลักที่เมาะละเลิง ครั้นเมื่อพม่าส่งกองทัพตามลงไปปราบ และได้จับมอญประหารชีวิตเป็นจำนวนมาก มอญจึงพากันอพยพเข้าสู่ประเทศไทย พม่าได้ส่งทูตตามเข้ามาขอให้ไทยส่งมอญที่อพยพนั้นกลับคืน แต่ไทยปฏิเสธ ¹⁴ พระเจ้าสุทโธธรรมราชาก็มิได้คิดจะเอามอญกลับไปให้ก็ได้ เพราะไม่อยากทำสงครามกับไทย

2.2.1.4 สมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ.2199-2231)

การอพยพครั้งนี้ นับว่าเป็นการอพยพครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าหลักฐานฝ่ายต่างๆ จะให้จำนวนคนที่อพยพเข้ามาไม่เท่ากัน * แต่ก็นับว่ามีผู้อพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก และการอพยพครั้งนี้ก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ไทยต้องรบกับพม่า กัด ๆ กัน ถึง 2 ครั้ง ในรัชกาลนี้

สาเหตุของการอพยพครั้งนี้ สืบเนื่องมาจากการที่กองทัพจีนยกเข้าประชิดเมืองอังวะ ในปี พ.ศ.2203 ¹⁵ พระเจ้าอังวะจึงส่งมังนันทมิตร ผู้เป็นพระเจ้าอาและอุปราชครองเมืองเมาะกะมะ บังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายใต้ให้เกณฑ์มอญขึ้นไปช่วยรักษาเมืองอังวะ แต่พวกมอญไม่เต็มใจช่วยพม่า ถึงปรากฏว่ามอญที่ถูกเกณฑ์จำนวน 3,000 คน พากันหลบหนีในระหว่างทางที่ยกทัพขึ้นไป ครั้นเสร็จศึกแล้ว มังนันทมิตร จึงกลับลงมาเมืองเมาะกะมะ แล้วให้จับกุมมอญที่หลบหนีมาลงโทษ โดยใช้ไฟคลอก

¹³ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 55

¹⁴ สมชาย พุ่มสอาด และประเสริฐ ลีวานันท์ ล.ก. หน้า 36

* ตามหลักฐานฝ่ายไทยกล่าวว่า มีมอญอพยพเข้ามาในครั้งนี้อยู่ 10,000 คน ส่วนHarivey และ Htin Aung ให้จำนวนที่เท่ากันว่ามี 6,000 คน

¹⁵ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 56

พร้อม ๆ กัน มอญจึงพร้อมใจกันเป็นกบฏเข้าปล้นเมืองเมาะกะมะ ซับได้พวกพม่าออกไป และจับมิ่งนันทมิตรไปชิงไว้ ครั้นได้ข่าวว่าอุปราชที่รักษาเมืองหงสาวดี เกณฑ์กองทัพจะยกลงมาปราบ มอญเห็นว่าจะต่อสู้พม่าไม่ได้ จึงพากันอพยพครอบครัวจำนวนหลายพันคนหนีออกจากเมืองเมาะกะมะ มาทางเมืองสมิงถึงค่านเจดีย์สามองค์ เพื่อมาขอพึ่งพระบารมีพระเจ้าแผ่นดินไทย โดยมีสมิงนายอำเภอ 11 นาย เป็นหัวหน้านำเข้ามา¹⁶

สมเด็จพระนารายณ์ เมื่อได้ทราบข่าวพวกมอญจะเข้ามา สวามิภักดิ์ก็ทรงพระโสมนัส โปรดให้ขุนนางนายกองมอญเก่าคุมกองทัพมอญที่เข้ามาสวามิภักดิ์อยู่แต่ก่อน ออกไปรับครัวมอญที่อพยพเข้ามาใหม่ มายังกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์ทรงแต่งตั้งนายครัวมอญทั้ง 11 คน ให้มียศศักดิ์และให้ความคุ้มครองพวกที่เข้ามาด้วยกัน โดยให้ครัวมอญที่อพยพเข้ามาครั้งนี้ ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ บ้านสามโคก ปลายเขตจังหวัดกรุงศรีอยุธยาต่อกับแดนเมืองนนทบุรีบาง ที่ริมวัดทองปูล และแถวคลองจูดามในชานพระนครบ้าง¹⁷

ส่วนพม่าที่ยกทัพลงมาปราบมอญที่เมาะกะมะ ครั้นได้ทราบข่าวมอญกบฏสังจับนันทมิตร และพาเข้าประเทศไทยด้วย จึงมีหนังสือไปยังพระยากาญจนบุรีว่า ให้ไทยส่งมิ่งนันทมิตรกับมอญกบฏทั้งนายและไพร่ คืนให้แก่พม่า มิฉะนั้นจะส่งกองทัพมาชิงกลับไป ปรากฏว่าในครั้งนั้นพม่าได้ยกเข้ามาถึงเมืองไทรโยค และได้รบพุ่ง กับทัพไทยเป็นเวลา 3 วัน ก็ถูกไทยตีพ่ายแพ้ยับเยินกลับไป

2.2.1.5 สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ.2275-2301)

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศนี้ ได้มีชาวมอญอพยพเข้ามาหลายครั้งหลายครา เนื่องจากในช่วงนี้ มอญทำสงครามต่อเนื่องกับพม่า มอญ

¹⁶ ทวงกมล สุคนธทรัพย์ กระบวนการยุติธรรมและสวัสดิการของชนกลุ่มน้อย กรณีศึกษาชาวมอญสัญชาติพม่า บ.ทุ่งก้านยาง ต.ไทรโยค อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี หน้า 18

¹⁷ สมชาย พุ่มสอาด และ ประเสริฐ ลีวานันท์ ล.ก. หน้า 36

เมืองหงสาวดีได้ประกาศตัวเป็นอิสระไม่ยอมขึ้นแก่พม่า เมื่อเห็นพม่าเมืองอังวะอ่อนแอ
ลง และได้ร่วมมือกับพวกเกวกระเหรี่ยง หรือพวกเขมกอยก่อกบฏขึ้น มีสมิงทอพุทธเกษี
เป็นหัวหน้า สมิงทอได้ก่อกบฏสำเร็จและตั้งตัวเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองหงสาวดี ก่อมา
พระยาพะละ ผู้เป็นพ่อทาสสมิงทอ มีเรื่องชักใจกับสมิงทอ จึงเกลี้ยกล่อมให้พรรคพวกช่วย
แย่งชิงราชสมบัติ และตั้งตัวเป็นพระยาหงสาวดี สมิงทอสู้ไม่ไหวจึงหนีเข้ามายังกรุงศรี -
อยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2290 ในครั้งนั้น มีขุนนางมอญของสมิงทอจำนวน 3 คน คือ พระยา -
ราม พระยากลางเมือง และพระยาน้อยวันดี ได้นำครอบครัววามญจำนวนประมาณ 400
คนเศษอพยพตามสมิงทอเข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาด้วย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ
ได้พระราชทานบ้านเมืองให้อยู่ที่ ตำบล โพธิ์สามต้น ในพระนคร

ครั้นถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2295 พระเจ้าอลองพญาแห่ง
พม่า ได้คิดการบุกของมอญลงมาจากทางเหนือและประชิดชนะมาตลอด จนกระทั่ง
สามารถเข้าล้อมเมืองหงสาวดี ในปี พ.ศ. 2300 พระเจ้าอลองพญาได้ตีเมืองหงสาวดี
แตก จับชาวมอญทั้งหลายไปเป็นเชลย แล้วเผาเมืองหงสาวดีเสีย ชาวมอญพยายามหนี
ให้พ้นจากเงื้อมมือพม่า เข้ามาสู่ประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีครอบครัวมอญเมืองเมะกะ -
มะอีกจำนวนประมาณ 1,000 คน หนีมายังเมืองทวาย หลังจากที่ได้ทราบว่าพม่าได้หงสาวดี
แล้ว เมืองทวายจึงมีใบบอกมายังกรุงศรีอยุธยา ซึ่งทางกรุงศรีอยุธยาก็ได้ส่งกองทัพหลวง
ออกไปรบและนำชาวมอญมาอยู่ที่ ตำบลโพธิ์สามต้น ในพระนคร เช่นเดียวกัน

ชาวมอญที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศนี้ มิได้
มีความซื่อสัตย์ ถึงเช่นมอญที่อพยพเข้ามาในรุ่นสมเด็จพระนเรศวร และสมเด็จพระนารายณ์
ด้วยว่า ในครั้งที่เขมรเข้ามาขอกำลังเพื่อสู้รบกับตนนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ
มีพระราชโองการให้เกณฑ์พลหมื่นไปช่วยรบ พระยาพระราม ขุนนางมอญเห็นเป็นโอกาส
จึงคิดอุบายเข้าไปเรียนแก่ท่านอัครมหาเสนาบดีว่า ชาวมอญจะอาสาไปรบด้วยแต่ไม่มีอา -
วุธ เมื่อเสนาบดีนำความขึ้นกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระองค์จึงทรงพระ -
กรุณาโปรดให้จ่ายอาวุธแก่ชาวมอญจนครบมือ แทนที่ชาวมอญจะไปช่วยราชการสงคราม

ความที่อาสา พระยาพระรามกลับคึกกบฏ พาครอบครัวมอญหนี เมื่อสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวบรมโกศได้ทรงทราบ จึงดำรัสสั่งให้ข้าหลวงไปจับพวกมอญกบฏ กองทหารไทย
ตามไปทันพวกมอญกบฏ ที่ตำบลทุ่งบ้านริ้วบ้านแก้ว เขตราชบุรี จึงจับพวกมอญที่หนีไป
ได้ทั้งหมด และมีพระราชโองการทรงสั่งให้ลงพระราชอาญา เขียนพระยาพระรามและ
พรรคพวก แล้วให้ประหารชีวิตผู้ขายชาวมอญทั้งหมด เว้นไว้แต่ครอบครัวที่เป็นผู้หญิง
และเด็กเล็ก และให้กลับไปอยู่ที่ ตำบลโพธิ์สามต้นตามเดิม การหนีครั้งนี้ พระยากลาง-
เมือง และพระยาน้อยวันดี มิได้หนีไปด้วย หากคิดหนีก็เป็นการแน่นอนว่า ชาวมอญทั้ง
400 คนเศษที่อพยพมาจากเมืองมอญนั้น ก็คงจะถูกประหารชีวิตเกือบหมดทีเดียว ¹⁸

ในสมัยอยุธยา นี้ นอกจากการอพยพครั้งสำคัญ ๆ ดังได้
กล่าวมาข้างต้นแล้ว สันนิษฐานว่าในระหว่างการอพยพเหล่านั้น คงจะมีการอพยพครั้ง
ย่อย ๆ กระเซ็นกระสายเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ โดยไม่มีการบันทึก เนื่องจากการสิ้นราช-
วงศ์ของอู ทำให้พม่ามีนโยบายในการปกครองอย่างกตึก ทั้งยังมีการเกณฑ์แรงงานอยู่
เกือบตลอดเวลา และในสมัยพระเจ้าอลองพญา ก็มีนโยบายที่จะปราบปรามมอญ จึง
น่าจะเป็นไปได้ว่า เมื่อใดที่มอญหนีไม่ได้กับการบีบคั้นของพม่า ก็พากันหลบหนีอพยพเข้า
มาสู่ประเทศไทย

2.2.2 การอพยพในสมัยกรุงธนบุรี

ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310-2325) ไทยมีอาณาเขต
กว้างขวาง จรดดินแดนพม่า เมื่อพม่าเห็นไทยเข้มแข็ง ก็พยายามจะมาราบปราม แต่
เนื่องจากมีศึกติดพันกับจีนอยู่ จึงไม่สามารถทำได้ จนกระทั่งเสร็จศึกกับจีน พระเจ้ามังระ
กษัตริย์พม่า จึงได้เตรียมยกทัพเข้ามาที่ไทย และให้ปะกันทุ่น เจ้าเมืองเมาะกะมะและ
หัวเมืองต่าง ๆ รวมจำนวนประมาณ 3,000 คน โดยมีแพกจีจาเป็นนายทัพ พร้อมด้วย
ทหารพม่า 500 คน นอกนั้นก็รวมอีก 32 หัวเมือง คุ่มชาวมอญจึงกล่าวเข้าหาไทยทาง
ท่านเจ็กยี่สามองค์ และตั้งอยู่ฉางวางเสียบึงไว้ตามระยะทาง ตั้งแต่เชิงเขาบรรทัดใน
เขตพม่า เข้ามาถึง ตำบลสามสิบห้ากินแกงในเขตไทย ชาวมอญที่ถูกเกณฑ์มานี้ มิได้เค็ม-

¹⁸ ส. พลายน้อย เล่าเรื่องพม่ารามัญ หน้า 222-223

ใจที่จะรบกับไทย มีพระยามอญคุมมาด้วย 4 คน คือ พระยาเจ่ง เจ้าเมืองเกริน หรืออัครัน หัวหน้าใหญ่ พระยาอู่ ทละเลียง และทละเกล็ด

ระหว่างที่ แพกิจจากุมกองทัพมอญไปตั้งยั้งฉางวางเสียบึงอยู่นั้น ปะกันหฺนุกก็เร่งรักเก็บเงินทองจากครอบครัวมอญที่เหลืออยู่ หากใครชักขึ้นหรือหลบหนี ก็จะจับเอาคนในครอบครัวเป็นตัวจวนำ ทำให้ชาวมอญได้รับความเดือดร้อนและคับแค้นใจมาก จึงพร้อมใจกันจับแพกิจจาและทหารพม่า จำนวน 500 คน ซ้ำเสียที่ท่ากินแคง แล้วจึงยกทัพเข้าตีเมืองเมาะกะมะ ฝ่ายพม่าที่เมืองเมาะกะมะไม่ทันรู้ตัว คิดว่ากองทัพไทยยกมาตี จึงพากันทิ้งเมืองหนีไปร้างดัง การศึกครั้งนี้ มีพระยาเจ่งเป็นหัวหน้า เมื่อพระเจ้ามิงระทราบเรื่องก็ให้อะแซหฺนุก แม่ทัพใหญ่ของพม่ามาปราบ ชาวมอญสู้ไม่ได้ ก็แตกหนีเข้ามาในเขตไทย ซึ่งขณะนั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีกำลังประชุมทัพอยู่ที่เมืองตาก เตรียมยกไปตีเชียงใหม่ การอพยพของชาวมอญครั้งนี้ เข้ามาหลายทาง สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดให้เตรียมพลไปคอยรับชาวมอญ 2 ทางคือ ทางท่าบล่ทำกินแคง แขวงเมืองท่าขนุน ล่าน้ำไทรโยค และที่บ้านระแหง คำนเมืองตาก

ชาวมอญพวกแรกที่อพยพเข้ามาในเขตไทยครั้งนี้ เข้ามาทางด่านเมืองตาก (พ.ศ.2317) มีสมิงสุหฺร่ายกลั่นเป็นหัวหน้า ค่อยมาได้อพยพเข้ามาทางบ้านนาเกาะคอกเหล็ก แขวงเมืองตากเช่นกัน อีกจำนวนประมาณ 1,000 คน และพวกสุดท้ายนำโดย พระยาเจ่งเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ รวมมอญอพยพเข้ามาในครั้งนี้ทั้งสิ้นประมาณ 3,000 คน สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้มีรับสั่งให้ครอบครัวมอญตั้งกล้าวไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ปากเกล็ด แขวงเมืองนนทบุรี และสามโคก แขวงเมืองปทุมธานี ทรงตั้งพระยาบวรบุรีศรีมงคลรังสรรค์ ซึ่งเป็นเชื้อสายมอญ ให้เป็นพระยารามัญวงศ์ มียศเสมอจตุสดมภ์ หรือที่เรียกว่า จักรีมอญ เป็นหัวหน้าควบคุมดูแลมอญทั่วไป โดยพระราชทานคราภูมิคุ้มห้ามสรรพากร ชนอนตลาค ให้ชาวมอญได้ทำมาหากินกันอย่างเป็นสุข

2.2.3 การอพยพในสมัยรัตนโกสินทร์

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีมอญอพยพเข้ามาครั้งใหญ่ครั้งหนึ่ง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และการอพยพครั้งเล็ก ๆ อีกครั้ง ในตอน

กษัตริย์สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.2.3.1 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีชาวมอญอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเป็นจำนวนมากถึง 40,000 คนเศษ¹⁹ สาเหตุที่ทำให้มอญพากันอพยพเข้ามาอย่างมากมายในครั้งนี้ ก็เพราะไม่สามารถทนการกดขี่เบียดเบียนจากพม่าได้ กล่าวคือ พระเจ้าปดุง (Bodawpaya พ.ศ.2325-2362) ให้จัดการสร้างพระมหาธาตุขึ้นที่เมืองเมฆององค์หนึ่ง โดยมีพระราชดำริที่จะให้เป็นพระเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก* โปรดให้เกณฑ์ผู้คนพลเมืองทั้งพม่าและรามัญ ตลอดจนเมืองประเทศราชต่าง ๆ มาผลักดันเปลี่ยนเวรในการสร้างพระมหาธาตุ การเรียกเกณฑ์พลเมืองนี้ ทำให้ผู้คนพลเมืองได้รับความเดือดร้อนไปทั่ว เพราะไม่มีเวลาทำมาหากิน และยังต้องจากบ้านเรือนและครอบครัว นอกจากนี้ ในหัวเมืองมอญ พระเจ้าปดุงยังได้ทั้งชาวพม่า ชื่อ วุ่นก็ให้มาเป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะ แทนที่วุ่นก็จะปกครองพลเมืองอย่างยุติธรรม วุ่นก็กลับดำเนินการชุกฉุก และเบียดเบียนชาวมอญให้ได้รับความเดือดร้อนต่าง ๆ หมายผลประโยชน์ใส่ตัวและพรรคพวก

อย่างไรก็ตาม แม้จะได้รับความเดือดร้อนมากเพียงใด มอญก็ไม่มีกำลังพอที่จะต่อสู้ขับไล่พม่าไปได้ มอญที่เป็นเจ้าเมืองขึ้นเมืองเมาะตะมะและกรมการเมืองหลายคน ซึ่งมีสมิงสอกเบาเป็นหัวหน้า ได้ปรึกษากันว่าจะอพยพครอบครัวสมัครพรรคพวกเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารที่เจ้ากรุงสยาม สมิงสอกเบาจึงได้มีหนังสือฉบับเข้ามาแจ้งแก่พระยาตากมูจันบุรี เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2357 พระยาตากมูจันบุรีได้นำหนังสือของสมิงสอกเบาขึ้นถวายแก่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในกรุงเทพฯ พระองค์จึงโปรดให้พระยาตากมูจันบุรีมีหนังสือตอบไปว่า ถ้ามอญเดือดร้อน ก็ให้อพยพเข้ามา จะทรงพระกรุณา

¹⁹ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 66

* อาจจะเป็นเพราะเรื่องนี้ก็ได้ จึงมีสำนวนอยู่สำนวนหนึ่ง ซึ่งกล่าวเมื่อเห็นอะไรใหญ่โตเกินความจำเป็น มักใช้ว่า "ใหญ่โตเป็นพม่ารามัญ"

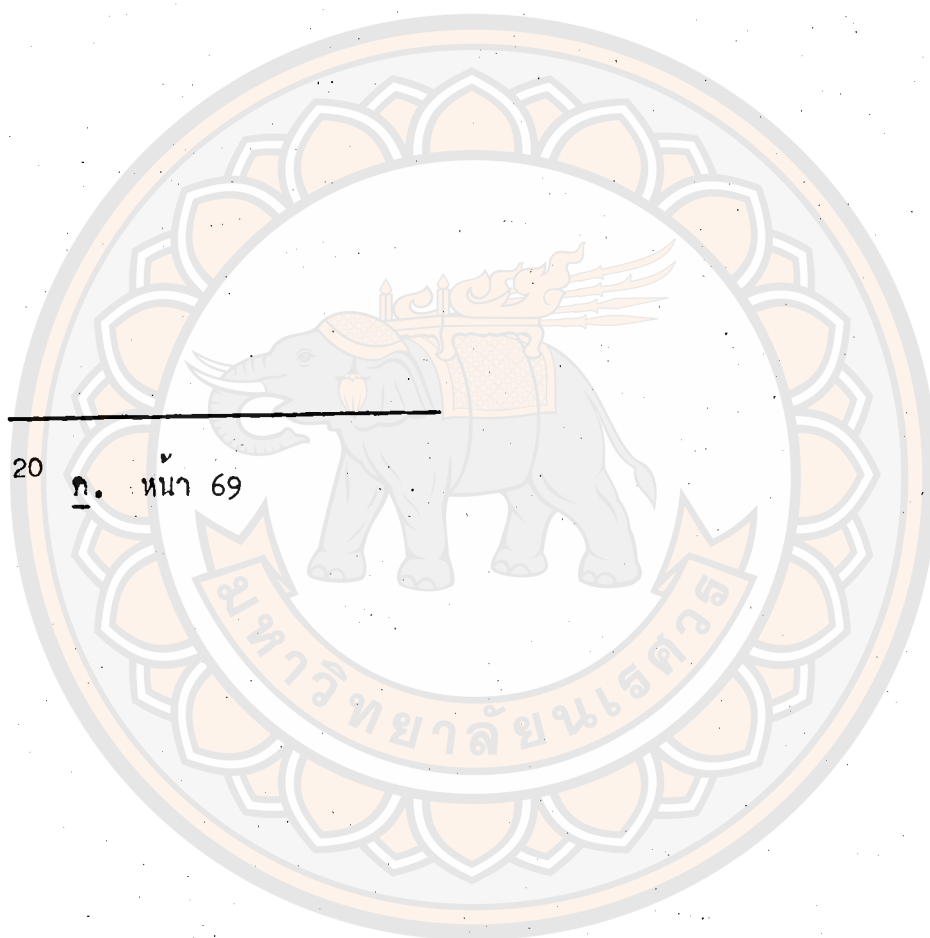
รับเป็นที่พึ่งให้พวกมอญไถ่อยู่ในพระราชอาณาจักรอย่างผาสุก ดังนั้น ใน พ.ศ. 2358 มอญเมืองเมาะกะมะถูกพม่ากดขี่หนักเข้า ก็พร้อมใจกันเป็นกบฏ จับเจ้าเมืองกรมการพม่าฆ่าเสีย แล้วพากันอพยพเข้ามายังประเทศไทย

การอพยพเข้ามาในประเทศไทยของชาวมอญในครั้งนี้ เข้ามาในหลายทางคือ ทางค่านเมืองตาก ทางเมืองอุทัยธานี แต่ส่วนใหญ่จะเข้ามาทางค่านเจ็กยี่สามองค์ แขวงเมืองกาญจนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ใ้ทรงโปรดให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จขึ้นไปรับครัวมอญที่เมืองนนทบุรี และจัดให้น้ำจากและไม้ สำหรับปลูกสร้างบ้านเรือน และนำเสบียงอาหารของพระราชทานขึ้นไปถวาย ส่วนทางเมืองกาญจนบุรี โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนไพลสำหรับป้องกันครัวมอญ และเสบียงอาหารของพระราชทานออกไปรับครัวมอญ โดยมีเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี เป็นผู้ใหญ่เสด็จไปกับถวายทางเมืองตาก ก็โปรดให้ เจ้าพระยาอภัยภูธร ที่สมุหนายก เป็นผู้ไปรับครัวมอญ และครัวมอญที่อพยพเข้ามาส่วนนี้ ได้รับพระบรมราชานุญาต ให้ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ แขวงเมืองปทุมธานี เมืองนนทบุรี และเมืองนครเขื่อนขันธ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทั้งสมิงสอกเบา ที่เป็นหัวหน้า ให้เป็นพระยาวังคันจักร บรรณานายรามัญที่เป็นผู้ใหญ่ และมียศอยู่ในเมืองเดิม ก็โปรดเกล้าฯ ๑ ทั้งให้เป็นพระยาทุกคน

2.2.3.2 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ยังมีการอพยพครั้งเล็ก ๆ อีก ครั้งหนึ่งในตอนต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ในขณะที่องค์กษัตริย์กำลังทำศึกกับพม่าอยู่นั้น พวกรามัญซึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ ๑ ได้เวียนทูลเสนาบดีให้กราบบังคมทูลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอให้ยกทัพไปกวาดต้อนครอบครัวญาติพี่น้องที่ยังอยู่ในเมืองมอญเข้ามาไว้ในพระนคร จึงโปรดเกล้าฯ ๑ ให้พระยามหาโยธา (ทอเรียะ) คุมกองทัพรามัญยกออกไปรับครัวมอญเข้ามา แต่การอพยพครั้งนั้น ไม่มีรายละเอียดที่แน่นอน เกี่ยวกับจำนวนที่เข้ามา สันนิษฐานว่าคงมีจำนวนไม่มาก และโปรดให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ เพราะอยู่ใกล้พระนคร และเป็น

บริเวณที่มีมอดดูอยู่เป็นจำนวนมาก 20

ถิ่นที่อยู่และจำนวนของชาวมอญในประเทศไทย

3.1 ถิ่นที่อยู่ของชาวมอญในประเทศไทย

มอญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้น ได้รับการต้อนรับจากรัฐบาลไทย โดยพาไปตั้งหลักแหล่งในที่ ๆ เหมาะสม บริเวณที่จัดให้เป็นที่อยู่อาศัยของมอญส่วนมากจะอยู่ริมแม่น้ำ โดยเฉพาะบริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตอนเหนือกรุงเทพฯ ขึ้นไป และตามลำนํ้าแม่กลอง กล่าวคือ มอญที่อพยพเข้ามาครั้งกรุงศรีอยุธยาส่วนใหญ่จะได้รับพระราชทานที่ดิน ให้ทำมาหากินอยู่ในกรุงศรีอยุธยาแถบชานพระนคร หรือบริเวณใกล้เคียง ที่ไม่ห่างไกลจากกรุงศรีอยุธยานัก เช่น แถบปลายเขตแดนต่อกับจังหวัดนนทบุรี ครั้นถึงสมัยกรุงธนบุรี โปรดเกล้าฯ ให้มอญที่อพยพเข้ามาในครั้งนั้น ไปอยู่ที่ปากเกร็ด แขวงเมืองนนทบุรี และที่สามโคก แขวงเมืองปทุมธานี ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดให้สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เป็นแม่กองเสด็จลงไปดำเนินการสร้างเมืองขึ้นที่ปากกลี ซึ่งได้สร้างแต่เพียงป้อมค่ายไว้ทั้งแก่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ป้อมหนึ่งชื่อป้อมวิหิตาคม ในการนี้ได้ชักเอาท้องที่แขวงกรุงเทพมหานคร กับแขวงเมืองสมุทรปราการ รวมกันตั้งเป็นเมืองใหม่ขึ้นอีกเมืองหนึ่ง แล้วพระราชทานชื่อว่า "เมืองนครเขื่อนขันธ์" * ให้ย้ายครัวมอญเมืองปทุมธานี พวกพระยาเจ้ ที่อพยพเข้ามาในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

* ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์นี้ แต่โบราณมาก็เป็นเมือง เรียกว่า เมืองพระประแดง ตั้งอยู่ที่ตำบลราชบุรณะ ฝั่งแม่น้ำข้างตะวันออก เป็นเมืองปากน้ำ อย่างเมืองสมุทรปราการทุกวันนี้ แต่ด้วยครั้งนั้น ทะเลยังลึกเข้ามา ครั้นแผ่นดินงอกออกไป เมืองพระประแดงก็ห่างทะเลออกมา จึงย้ายเมืองลงไปตั้งที่บางเจ้าพระยา เรียกว่าเมืองสมุทรปราการ ที่เมืองพระประแดงก็ยังเป็นเมืองอยู่จนแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม

มีจำนวนชายฉกรรจ์ 300 คน ไปอยู่ ณ เมืองนครเขื่อนขันธ์ และก่อสร้างป้อมเพิ่ม-
 เติมขึ้นทางฝั่งตะวันออก 3 ป้อม คือ ป้อมปู่เจ้าสมิงพราย ป้อมปัสทาสึง และป้อมราหู-
 จร สร้างทางฝั่งตะวันตก 5 ป้อม คือ ป้อมแดงไฟฟ้า ป้อมมหาสังหาร ป้อมศักรพินาศ
 ป้อมจักรกลศ และป้อมพระจันทร์พระอาทิตย์ เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงโปรด-
 เกล้าตั้งสมิงทอมา บุตรเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ซึ่งเป็นพระยาพระรามน้องชาย
 พระยามหาโยธา (ทอเรียะ) เป็นพระยานครเขื่อนขันธ์ราชธานีเสนาบดีศรีสิทธิ-
 สงคราม ผู้รักษาเมือง พร้อมกับตั้งกรรมการทุกตำแหน่ง¹ ส่วนมอญที่อพยพเข้ามาครั้ง
 หลังสุด ใน พ.ศ. 2358 โปรดให้ไปอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์บ้าง ปทุมธานีบ้าง นนทบุรี
 บ้าง นอกจากนี้ ครว้มอญที่เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) ไปกวาดต้อนมาจากหัวเมือง
 มณฑลเมาะตะมะในทศวรรษรัชกาลที่ 3 ก็โปรดให้ไปอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ด้วย ดังนั้น
 จึงกล่าวได้ว่า บริเวณที่มีชาวมอญอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ ได้แก่ปากเกร็ด นนทบุรี สามโคก
 ปทุมธานี และนครเขื่อนขันธ์หรือปากดึก หรือพระประแดง

จากพระประแดง มอญได้ขยายออกไปยังบริเวณต่าง ๆ ตลอดจนคลองไปยัง
 แม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง นายลีล (Leal) ซึ่งเป็นล่ามของร้อยเอก เฮนรี เบอร์-
 นี (Henry Burney) ผู้อังกฤษที่เข้ามาเจรจาทำสัญญากับไทย ทศวรรษรัชกาลที่ 3
 ได้กล่าวว่ามอญจำนวนถึง 30,000 คน อยู่ในหมู่บ้าน ระหว่างปากแม่น้ำแม่กลองและ
 แม่น้ำเจ้าพระยา ตอนเหนือของแม่น้ำแม่กลองเหนือเมืองราชบุรี มีหมู่บ้านมอญเป็นหย่อม ๆ
 และทางตอนเหนือของกาญจนบุรี นายลีลยังได้พบเมืองซึ่งมีพลเมือง 5,000 คน ส่วนใหญ่

¹ สุภรณ์ โอเจริญ ชาวมอญในประเทศไทย วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย
 ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 88

เป็นมอญ ซึ่งได้ย้ายมาจากกรุงเทพฯ เป็นมอญเก่าที่มีมอญใหม่ปนอยู่บ้าง² นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานแสดงการกระจายของชาวมอญอยู่ในมณฑลต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ปรากฏอยู่ในสำมะโนครัวพลเมือง พ.ศ. 2446 (ร.ศ. 122) คือ มณฑลราชบุรี มณฑลนครไชยศรี มณฑลนครสวรรค์ มณฑลกรุงเก่า มณฑลนครราชสีมา และมณฑลปราจีนบุรี³

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าบริเวณที่เป็นที่อยู่อาศัยของมอญส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้ ๆ กรุงเทพฯ แต่กระจายไปตามสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา จากอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไปจนถึงอยุธยา ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งใหญ่ที่สุด รองลงมาได้แก่ ตามลำน้ำแม่กลองในอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และในจังหวัดกาญจนบุรี บริเวณที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี คือ ปากลึก หรือพระประแก้ง จังหวัดสมุทรปราการ บริเวณอื่นก็จะพบได้ในจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะที่มหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นพวกที่ย้ายลงมาจากจังหวัดปทุมธานี และมีในจังหวัดลพบุรี อุทัยธานี ซึ่งเป็นบริเวณที่อยู่ในเส้นทางอพยพจากพม่า ส่วนทางเหนือจะพบได้ ในจังหวัดลำปาง ลำพูน ทลอดจน เชียงใหม่ และยังมีการกระจายกระจายเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในจังหวัดธนบุรี สมุทรสงคราม เพชรบุรี นครปฐม พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี นครราชสีมา นครสวรรค์ ปราจีนบุรี เป็นต้น⁴

3.2 จำนวนของชาวมอญในประเทศไทย

การนับจำนวนคนมอญในประเทศไทย ทำได้โดยใช้วิธีคาดคะเน หรือประมาณ

²

ก.

³

ก. หน้า 89

⁴

ก.

เอาโดยคร่าว ๆ ในสมัยอยุธยา ความบันทึกของ ลาเลูแบร์ (La Loubere) ชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาในสมัยพระนารายณ์ กล่าวว่ามีความคนมอญเป็นจำนวนมากในประ-
เทศไทย แต่เขาไม่ได้แสดงตัวเลขโดยประมาณเอาไว้ว่ามีจำนวนเท่าไร ⁵ หลักฐาน
ฝ่ายไทยก็ไม่มีการบันทึกไว้เช่นกัน การคาดคะเนคนมอญในสมัยอยุธยานั้น ทำได้ไม่ถ่วง
นัก เพราะมีการอพยพเข้ามาหลายคราว บางคราวก็ทราบจำนวน บางคราวก็ไม่ทราบ
และในจำนวนที่อพยพเข้ามานี้ก็ได้ลดจำนวนลง เนื่องจากการหลบหนีกลับไปยัง
เช่นในสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ และบางส่วนก็ตายในสงครามครั้งต่าง ๆ ระหว่าง
ไทยกับพม่า ส่วนบัญชีพลที่กรมพระสุรัสวดีถืออยู่นั้นก็ไม่แน่นอน เพราะมีการเบียดบังตัว-
ไพร่ไว้ใช้สอยส่วนตัว เนื่องจากขุนนางในสมัยนั้นไม่มีเงินเกื้อน การครองชีพของขุนนาง
ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ ที่จะได้จากแรงงานไพร่ในกรมของตนเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมี
ไพร่ที่หลบเลี่ยงการสังกัดทะเบียนไปบวชเป็นพระบ้าง หลบซ่อนอยู่ตามป่าเขาและชาย-
แดนบ้าง ดังนั้น การประมาณจำนวนคนมอญในสมัยอยุธยาจึงทำได้อย่างหยาบที่สุด โดย
อาศัยการประมาณเอาจากจำนวนที่อพยพเข้ามาว่าคงจะมีคนมอญทั้งหมด ในราว 20,000
-30,000 คน อาจมากกว่าหรือน้อยกว่าบ้างเล็กน้อย

สันนิษฐานว่า จำนวนคนมอญคงจะลดลงอีกในคราวที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า
เมื่อ พ.ศ. 2310 แต่ก็มีมีการอพยพเข้ามาอีกในสมัยกรุงธนบุรี และในสมัยรัชกาลที่ 2
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กร.จอห์น ครอว์เฟิร์ด (Dr. John Crawford) ผู้ซึ่งได้
รับการแต่งตั้งจากข้าหลวงอังกฤษประจำอินเดียนให้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยเมื่อ
พ.ศ. 2364 ได้กล่าวไว้ในบันทึกรายงานของเขาว่า ผู้คนที่อาศัยอยู่ในราชอาณาจักร-

สยาม ประกอบด้วยคนสำคัญ 6 ชชาติ คือ สยามแท้ ลาว มอญ เขมร มลายู และจีน เป็นประชากรทั้งหมด 5,000,000 คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นคนมอญ 42,000 คน ส่วนเซอร์ จอห์น เบาว์ริง (Sir.John Bowring) ราชทูตจากรัฐบาลอังกฤษที่กรุงลอนดอนได้อ้างคำของ บัลเลอกัว (Pallegoisse) ราชทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ว่ามีจำนวนคนมอญในประเทศไทย 50,000 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 6,000,000 คน

ในสมัยรัชกาลที่ 5 กระทรวงนครบาลได้จัดทำสำมะโนครัวหัวเมืองมณฑลกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ.2441-2442 (ร.ศ.117-118) ปรากฏว่าเฉพาะใน 4 เมืองที่มีคนมอญอาศัยอยู่หนาแน่น คือ ปทุมธานี นนทบุรี นครเขื่อนขันธ์ และสมุทรปราการ มีคนมอญรวมกัน 21,302 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด ใน 4 จังหวัด 143,909 คน มอญจำนวน 21,302 คนนี้ กระจายอยู่ในเมืองต่าง ๆ ดังนี้ คือ

ปทุมธานี	8,975 คน	จากพลเมืองทั้งจังหวัด	21,306 คน
นนทบุรี	7,215 คน	จากพลเมืองทั้งจังหวัด	54,628 คน
นครเขื่อนขันธ์	3,199 คน	จากพลเมืองทั้งจังหวัด	32,421 คน
สมุทรปราการ	1,913 คน	จากพลเมืองทั้งจังหวัด	35,500 คน ⁶

ต่อมา ใน พ.ศ.2446 (ร.ศ.122) กระทรวงมหาดไทยได้ทำการสำมะโนครัวโดยละเอียด (แยกตามเชื้อชาติ) เช่นเดียวกัน แต่ก็ทำได้เพียง 12 มณฑล ซึ่งมีประชากรรวมทั้งสิ้น 3,308,032 คน และในจำนวนนี้เป็นคนมอญเสีย 29,156 คน กระจายอยู่ตามมณฑลต่าง ๆ ดังนี้ คือ

⁶ กองกฎหมายเหตุแห่งชาติ แฟ้ม น.30/4 เรื่อง บัญชีสำมะโนครัวราษฎรหัวเมืองมณฑลกรุงเทพ

ราชบุรี	12,806 คน	จากพลเมืองทั้งหมด	344,402 คน
นครไชยศรี	6,822 คน	จากพลเมืองทั้งหมด	246,734 คน
นครสวรรค์	2,943 คน	จากพลเมืองทั้งหมด	228,497 คน
กรุงเก่า	2,532 คน	จากพลเมืองทั้งหมด	484,236 คน
นครราชสีมา	2,259 คน	จากพลเมืองทั้งหมด	402,068 คน
ปราจีนบุรี	1,715 คน	จากพลเมืองทั้งหมด	282,053 คน ⁷

จะเห็นได้ว่า หากเราอาศัยหลักฐานการสำมะโนครัวดังกล่าว (ซึ่งในการสำรวจไม่ได้รวมบรรพชิตอยู่ด้วย) ก็อาจประมาณจำนวนคนมอญในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ว่ามีไม่ต่ำกว่า 50,000 คน

การนับจำนวนคนมอญในประเทศไทยนั้น มีปัญหามาก เนื่องจาก

1. ไม่อาจชี้ชัดลงไปได้ว่า พลเมืองผู้ใดเป็นคนมอญหรือคนไทย เนื่องจากการที่มอญในประเทศไทยได้มีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย จึงจะเห็นได้จาก ความเปลี่ยนแปลงในค่านิยมการแต่งกาย ที่มาคล้ายกับคนไทย และมีการแต่งงานกับคนไทยมากขึ้น ⁸ ตลอดจนภาษาที่ใช้ก็มีทั้งไทยและมอญ ยิ่งไปกว่านั้น รูปร่างหน้าตาก็ไม่ต่างไปจากคนไทยนัก
2. ในการสำมะโนประชากรในปี พ.ศ. 2446 (ร.ศ. 122) นั้น มีอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถจะแสดงจำนวนประชากรซึ่งแยกตามเชื้อชาติได้ทั่วประเทศ คงทำได้เพียง 12 มณฑลคือ นครศรีธรรมราช นครราชสีมา นครสวรรค์ กรุงเก่า ราชบุรี นครไชยศรี พิจิตร โลก ชุมพร ปราจีนบุรี ภูเก็ต เพชรบุรี จันทบุรี ส่วนมณฑลที่ยังไม่ได้ทำคือ กรุงเทพฯ เนื่องจากไม่ได้ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย

⁷ กองกฎหมายเหตุแห่งชาติ พ้น ม. 2.19/4 เรื่อง สำมะโนครัวพลเมือง

⁸ ก.

พายุพิ อูกร อีสาน นูรพา เนื่องจากการปกครองท้องถิ่นที่ชั้นอำเภอยังไม่
เป็นระเบียบเรียบร้อย

ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู เนื่องจากการปกครองท้องถิ่นที่ย่างมลายู ⁹

3. แม้ว่าในระยะหลังนี้ จะมีการทำสำมะโนครัวทั่วประเทศ แต่ก็ไม่สามารถ
สอบจำนวนคนมอญได้ กวญเหตุที่คนมอญมีฐานะเท่าเทียมกับคนไทยตามกฎหมาย (เคย
เป็นไพร่หลวงมาก่อนเช่นเดียวกัน) ทำให้ไม่มีการแยกคนมอญออกจากคนไทย เพราะ
ได้กลายเป็นคนสัญชาติไทยไปหมดแล้ว

อาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบัน มีจำนวนคนมอญในประเทศไทยประมาณ 60,000
-100,000 คน ¹⁰ ดร.เบรียน แอด ฟอสเตอร์ (Dr.Brian L. Foster) *
คาดว่าอาจจะมีถึง 100,000 คน ที่มีคุณสมบัติบางประการที่แสดงว่าเป็นคนมอญออกไป
จากด้านเชื้อสาย แต่ถ้าจะยึดความชัดเจนในการใช้ภาษาเป็นหลักก็แล้ว อาจจะ
มีไม่ถึง 50,000 คน

⁹ ก.

¹⁰ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 93

* ชาวอเมริกัน ผู้ได้ศึกษาและเขียนวิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาเอก สาขามานุษยวิทยา เกี่ยว-
กับชาวมอญในกานังคม และเศรษฐกิจ

วัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญในประเทศไทย

ชาวมอญในประเทศไทย เป็นชนชาติที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นชนหมู่น้อยที่แตกต่างไปจากชนหมู่น้อยอื่น ๆ ในประเทศไทย คือ มีฐานะหักเหเทียบกับคนไทย และเป็นชนชาติที่ไม่มีประเทศของตน ทั้ง ๆ ที่ในอดีต มอญเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่ง ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ในปัจจุบันนี้ มอญได้กลายเป็นชนหมู่น้อยในประเทศไทยและพม่า และมีแนวโน้มว่าจะถูกกลืนเป็นพลเมืองตามสัญชาติของประเทศนั้น ๆ อย่างช้า ๆ แต่การที่โลกในปัจจุบันยังคงรู้จักชื่อมอญอยู่นั้น ก็อาจเป็นเพราะชาวมอญ เป็นชาติที่เคร่งครัดในวัฒนธรรมประเพณี ทำให้ชุมชนของชาวมอญ ยังมีเอกลักษณ์ที่เปรียบเสมือนเครื่องประกาศรับรองความเป็นเชื้อชาติของตนเอง เนื้อหาในบทนี้จึงสนใจศึกษาวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญในประเทศไทย ซึ่งมีลักษณะโดดเด่น เฉพาะตัว โดยสามารถแยกศึกษา ได้ดังนี้ คือ

4.1 ภาษา

4.1.1 ลักษณะโดยทั่วไปของภาษามอญ

ภาษามอญ เป็นภาษาที่จัดอยู่ในสายโมนิก (Monic Branch) ซึ่งเป็นสายหนึ่งใน 12 สายสำคัญของภาษาตระกูลมอญ-เขมร อันเป็นภาษาที่มีคนพูดอยู่ประมาณ 35,000,000 คน และใช้มาประมาณ 3,000-4,000 ปีมาแล้ว ภาษาเหล่านี้ จัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic Languages) เป็นภาษาที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในแถบอินโดจีน และทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ภาษาที่อยู่ในสายโมนิก มีคนใช้อยู่ประมาณ 500,000 คน ภาษาสายนี้ ได้แก่ภาษามอญ (Mon) และเนียะกาล (Niakeol)¹ ถ้าพิจารณาทางด้านไวยากรณ์แล้ว ภาษาตระกูลมอญ-เขมร จัดอยู่ในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South-eastern Flank Group)

¹ ละอ อ. ปั่นเจริญ ระบบไวยากรณ์มอญ หน้า 18

ภาษาในกลุ่มนี้ ได้แก่ ภาษามอญ² เขมร²

ภาษามอญเป็นภาษาที่มีโครงสร้างไม่ซับซ้อน ไม่มีการผันคำนาม คำกริยาไปตามความสัมพันธ์ที่คำนั้นมีกับคำอื่น หรือความกฏบังคับทางไวยากรณ์ ประโยคภาษามอญ ประกอบด้วยคำที่ทำหน้าที่เป็นประธาน กริยา และกรรม สำหรับส่วนขยายคำนามและกริยา มักจะอยู่ตามหลังนามและกริยาที่ถูกขยาย ลักษณะคำส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดี่ยวและคำสองพยางค์ คำหลายพยางค์มักเป็นคำประสม หรือเป็นศัพท์จากภาษาบาลีสันสกฤต คำสองพยางค์บางพวกเกิดจากเติมหน่วยคำข้างหน้า หรืออุปสรรค (prefix) และเติมกลาง (infix)³ อยู่บ้าง เมื่อเติมมีหน่วยคำเติมหน้า เติมกลาง คำยั้งคั่นหน้านั้นจึงเป็นหน่วยคำมูลฐาน (base form) ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงรูปคำนั่นเอง ลักษณะนี้ เป็นวิธีสร้างคำกติก่อ ที่เป็นลักษณะดั้งเดิมของภาษามอญซึ่งใช้น้อยมาก แต่ในปัจจุบัน ภาษามอญในประเทศไทยคงจะได้รับอิทธิพลของภาษาไทย จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไป จึงพบการใช้อุปสรรคและอาคม่น้อยมาก

ลักษณะภาษามอญโดยทั่วไปจึงมีลักษณะของภาษามอญไว้ในหนังสือนิรุกติศาสตร์ว่า

...เป็นภาษาคำโดด ซึ่งมีรูปภาษาคำกติก่อปนอยู่ด้วย คำมอญ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นนาม กริยา วิเศษณ์ ฯลฯ ทายทั่วเสมอไป คำเหล่านี้จะเป็นคำนาม กริยา หรือวิเศษณ์ ก็แล้วแต่จะนำเอาไปใช้ในหน้าที่ใดในประโยคเท่านั้น คำมอญเป็นคำสามัญ ซึ่งควรจะมียู่ในภาษามอญแต่เดิม แต่ถูกภาษาบาลี สันสกฤต เข้ามาแทนที่ จนคำเดิมของมอญสูญไป

²

ก.

³

ก. หน้า 19

เช่น จิก (cui) (จากข้อมูลที่พบคือ /c:ɔt/) มนุษย์ (minth)
(จากข้อมูลที่พบคือ /hni/) เหล่านี้ ถ้าตัดทิ้งเสีย ก็ไม่มีคำอื่นใน
ภาษามอญมาใช้แทนได้...⁴

ภาษาและตัวหนังสือมอญนั้น มีหลักฐานการใช้ ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษ
ที่ 12 สุเอ็ก คชเสนี ได้แบ่งการใช้ภาษาและหนังสือมอญไว้ 3 สมัย⁵ สรุปได้ดังนี้ คือ
4.1.1.1 ภาษามอญสมัยต้น ภาษามอญที่เก่าแก่ที่สุด เท่าที่ค้นพบในประ-
เทศไทย และปรากฏในศิลาจารึกมี 2 แห่ง คือ จารึกภาษามอญโบราณ ปรากฏที่เสาหิน
แปดเหลี่ยมที่ศาลสูงเมืองลพบุรี เป็นจารึกในพระพุทธรูป และสันนิษฐานว่าได้จารึกขึ้น
ในพุทธศตวรรษที่ 13 หรือ 14 อีกแห่งหนึ่งคือ จารึกบนศิลา 2 ท่อน ซึ่งค้นพบที่วัดโพธิ์ (ร้าง)
จังหวัดนครปฐม เป็นอักษรที่เก่าแก่กว่าอักษรของจารึกอันแรก มีลักษณะคล้ายอักษรในจารึก
ที่เก่าที่สุดในประเทศกัมพูชา และคงมีอายุในตอนกลางของพุทธศตวรรษที่ 12 หรือก่อน
หน้านั้นเล็กน้อย

จารึกทั้งสองนี้ มีที่สังเกตว่า เป็นจารึกภาษามอญในสมัย
พุทธศตวรรษที่ 11 ถึง 13 อักษรที่ใช้เป็นอักษรอินเดียได้ จนกระทั่งประมาณก่อนพุทธ-
ศตวรรษที่ 15 จึงมีอักษรมอญใช้

4.1.1.2 ภาษามอญในสมัยกลาง ชุดแรกเป็นจารึกของประเทศพม่า
-ภาคเหนือ ปรากฏในศิลาจารึกจำนวนหนึ่ง ซึ่งค้นพบในประเทศพม่า ส่วนมากได้จากเมือง
พะซัน และเมืองแปร ศิลาจารึกเหล่านี้ สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าอนธก พระเจ้า-
แผ่นดินแห่งเมืองพุกาม ประมาณ พ.ศ. 1600 พม่าได้รับเอาอักษรมอญไปใช้เขียนภาษา
พม่าเป็นครั้งแรก ชุดที่สอง เป็นศิลาจารึกที่พบที่จังหวัดลำพูน เป็นจารึกสมัยพุทธศตวรรษ

⁴ พระยาอนุমানราชชน นิรุกติศาสตร์ หน้า 49, 108, 109

⁵ จาปา เยื้องเจริญ วิเคราะห์ศิลาจารึกในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หริภุญชัย หน้า 1

พยัญชนะโอโฆจะจะออกเสียงอะ พยัญชนะโฆจะ จะออก

เสียง เอียะ

สระแบ่งออกเป็น สระลอย กับสระจม

สระลอย มี 8 ตัว คือ

ว	ว	อ	อ	อ	อ	อ	อ
อะ	อา	อิ	อี	อุ	อู	เอ	เอา

สระจม มี 11 ตัว คือ

เขียน	อ	อ	อ	อ	อ	อ
เขียนไทย	-า	-ิ	-ี	-ุ	-ู	-ัว
อ่าน	อา	อิ	อี	อุ	อู	อัว
เขียน	อ	อ	อ	อ	อ	อ
เขียนไทย	-าว	-เา	-่า	-ะ		
อ่าน	อาว	เอา	อ้อม	อะห์		

4.1.2 การใช้ภาษามอญในประเทศไทยในปัจจุบัน

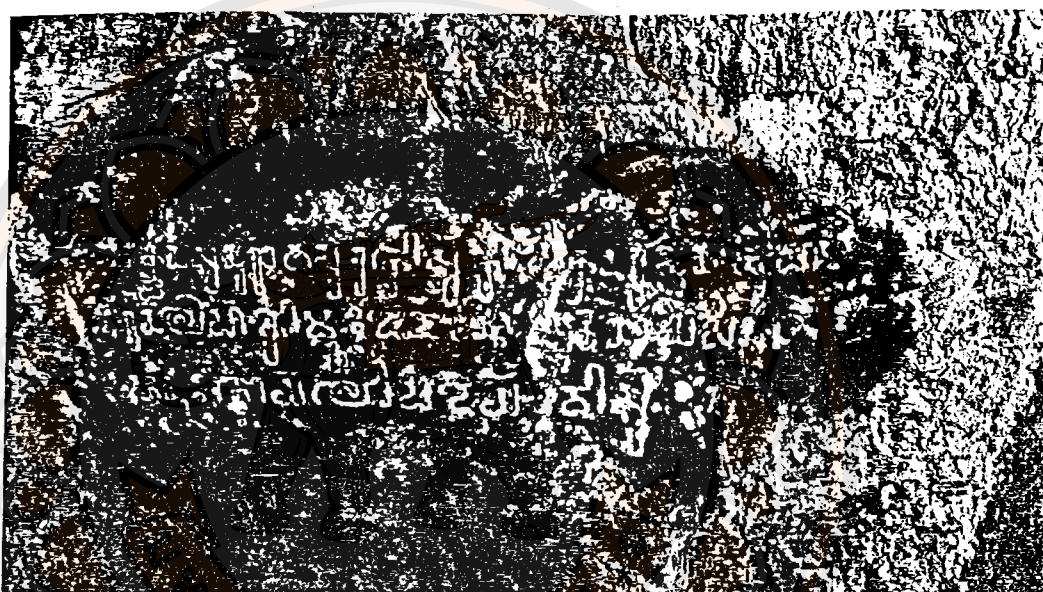
ภาษามอญ ยังเป็นภาษาที่ใช้กันอยู่ในหมู่บ้านและชุมชนมอญโดยทั่วไป ทั้งยังมีตัวอักษรใช้กันอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ ถึงแม้ว่าคนมอญปัจจุบัน จะอ่านและเขียนหนังสือมอญได้น้อยกว่าภาษาพุกกีคาม ภาษาก็ยังคงเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่สำคัญยิ่ง ในการแสดงถึงการเป็นชนชาคมอญ ภาษาพุกของมอญในไทยในปัจจุบันนี้ นับได้ว่า ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยมาก เพราะคนมอญทุกคนต้องพูดทั้งภาษาไทยและภาษามอญ จึงทำให้ภาษาปะปนกัน ความธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำประสม มักจะพบว่าเป็นคำมอญปนไทย เช่นคำว่า

"น้ำแข็ง" คนมอญปัจจุบันมักจะพูด 2 แบบ คือ / da:ɛ paŋa ? / ซึ่งแปลว่าภาษา
มอญ คือ / da:ɛ / "น้ำ" บวกด้วย / paŋa ? / "แข็ง" หรือ / da:ɛ / บวก
น้ำแข็ง ซึ่งเป็นการพูดแบบมอญคนไทยก็มี สำหรับคำว่า "น้ำอบ, น้ำส้ม, น้ำปลา" เท่า
ที่พบข้อมูล คนมอญใช้คำว่า / da:ɛ / นำหน้าคำไทยทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่าในปัจจุ-
บันนี้ ภาษาไทยเข้าไปปะปนในภาษามอญมากแล้ว และจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยน-
แปลงมากขึ้น ⁷ นอกจากนี้ ภาษามอญที่ใช้ตามถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทย ก็ยังมีความ
แตกต่างกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะในถิ่นเสียงสระ แต่ก็ไม่ได้ถึงกับเป็นอุปสรรคในการสนทนา
กติกอกัน ⁸

⁷ ละออ แป้นเจริญ ล.ก. หน้า 22

⁸ สุภรณ์ โอเจริญ ชาวมอญในประเทศไทย วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย
ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 73

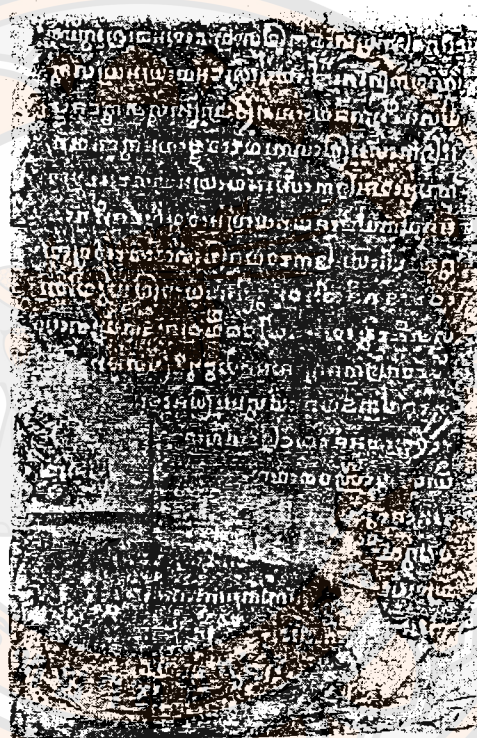
ภาพที่ 45 แสดง จารึกมอญ อักษรปัลลวะ บนผนังถ้ำนารายณ์ ก.เขาวง
อ.พระพุทธบาท จ.สระบุรี

ภาพที่ 5 แสกก จารึกมอญ (ภาษามอญ อักษรหลังปัลลวะ) ก้านหลังพระพิมพ์
 กนเภา พบที่ ต.นาขุน อ.นาขุน จ.มหาสารคาม พุทธศักราชที่ 14

ภาพที่ 6 แสดง จารึกมอญก้านแรก พบที่วัดภูภูมิ จ.ลำพูน พุทธศตวรรษที่ 17

ภาพที่ 7 แสดง แบบอักษรมอญดั้งแก่พุทธศตวรรษที่ 17 - ปัจจุบัน

รูปสระ	๑	๒	๓	๔	รูปสระ	๑	๒	๓	๔
อ	ᨠ	ᨡ	ᨢ	ᨣ	อ	ᨤ	ᨥ		ᨦ
อา		ᨧ		ᨨ	อา	ᨩ	ᨪ	ᨫ	ᨬ
อิ		ᨭ		ᨮ	อิ				ᨯ
อี				ᨰ	อี	ᨱ	ᨲ		ᨳ
อุ				ᨴ	อุ				ᨵ
อู				ᨶ	อู	ᨷ	ᨸ		ᨹ
เอ	ᨺ	ᨻ		ᨼ	เอ	ᨽ	ᨿ		ᨾ
อัว				ᨽ	อัว		ᨾ		ᨿ
เอา				ᨾ	เอา		ᨾ		ᨿ
อาว				ᨾ	อาว		ᨾ		ᨿ
อ				ᨾ	อ		ᨾ		ᨿ
อะ				ᨾ	อะ		ᨾ		ᨿ
า	ᨺ	ᨻ	ᨼ	ᨽ	า	ᨾ	ᨿ	ᨾ	ᨿ
า	ᨺ	ᨻ	ᨼ	ᨽ	า	ᨾ	ᨿ	ᨾ	ᨿ
า	ᨺ	ᨻ	ᨼ	ᨽ	า	ᨾ	ᨿ	ᨾ	ᨿ
า	ᨺ	ᨻ	ᨼ	ᨽ	า	ᨾ	ᨿ	ᨾ	ᨿ

๑ จารึกวัดกุฎ (วัดจามเทวี) จังหวัดลำพูน พุทธศตวรรษที่ ๑๗

๒ จารึกลานทองแดง พ.ศ. ๒๐๔๘

๓ จารึกฐานพระพุทธรูปวัดชัยพระเกียรติ พ.ศ. ๒๑๐๘

๔ อักษรมอญปัจจุบัน

ภาพที่ 8 แสดง แบบอักษรมอญตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17-ปัจจุบัน

รูปพยัญชนะ	๑	๒	๓	๔	รูปพยัญชนะ	๑	๒	๓	๔
ก	က	က	က	က	ท	ၵ	ၵ	ၵ	ၵ
ข	ခ	ခ	ခ	ခ	ธ	ၶ	ၶ	ၶ	ၶ
ค	င	င	င	င	น	ၷ	ၷ	ၷ	ၷ
ฌ	ည	ည	ည	ည	บ	ၸ	ၸ	ၸ	ၸ
จ	ဇ	ဇ	ဇ	ဇ	ผ	ၹ	ၹ	ၹ	ၹ
ฉ	စ	စ	စ	စ	พ	ၺ	ၺ	ၺ	ၺ
ซ	ဆ	ဆ	ဆ	ဆ	ภ	ၻ	ၻ	ၻ	ၻ
ด	ဓ	ဓ	ဓ	ဓ	ม	ၼ	ၼ	ၼ	ၼ
ต	တ	တ	တ	တ	ย	ၽ	ၽ	ၽ	ၽ
ถ	ဒ	ဒ	ဒ	ဒ	ร	ၾ	ၾ	ၾ	ၾ
ด	ဣ	ဣ	ဣ	ဣ	ล	ၿ	ၿ	ၿ	ၿ
น	ဤ	ဤ	ဤ	ဤ	ว	ၠ	ၠ	ၠ	ၠ
ท	ဥ	ဥ	ဥ	ဥ	ศ	ၡ	ၡ	ၡ	ၡ
ธ	ဦ	ဦ	ဦ	ဦ	ห	ၢ	ၢ	ၢ	ၢ
บ	ဧ	ဧ	ဧ	ဧ	พ	ၣ	ၣ	ၣ	ၣ
ผ	ဧ	ဧ	ဧ	ဧ	ธ	ၤ	ၤ	ၤ	ၤ
ภ	ဧ	ဧ	ဧ	ဧ	บ	ၥ	ၥ	ၥ	ၥ
ม	ဧ	ဧ	ဧ	ဧ	เป็း	ၦ	ၦ	ၦ	ၦ

๑ จารึกวัดกุฎ (วัดจามเทวี) จังหวัดลำพูน พุทธศตวรรษที่ ๑๗

๒ จารึกลานทองแดง พ.ศ. ๒๐๔๘

๓ จารึกฐานพระพุทธรูปวัดชัยพระเกียรติ พ.ศ. ๒๑๐๘

๔ อักษรมอญปัจจุบัน

4.2 การแต่งกาย

โดยทั่วไปแล้ว คนมอญจะมีรูปร่างลักษณะคล้ายคน ไทย แต่สูงล้ำสันกว่า และมีผิวสีคล้ำกว่า * ส่วนสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 5 ฟุต 4 นิ้ว ทาดี น้ำตาลเข้มหรือสีดำ ผมสีดำ ลักษณะการแต่งกายคล้ายกับพม่า คือชอบนุ่งผ้าที่เป็นลายตาหมากรุก ถึงแม้จะเห็นได้จากตำราโคลงชนิดต่าง ๆ ที่จารึกไว้ทั่วๆ พระเชตุพน ซึ่งได้กล่าวถึงการแต่งกายของมอญไว้ว่า

นุ่งผ้าตารางริ้วเช่น	ชาวอังวะแะ
พันโพกเกล้าแต่งกาย	ใส่เสื้อ
มอญมักสักไหล่หลัง	ลงเลข ยันคันทา
พลอยทับทิมหน้าเนื่อ	นับถือ 10

ผ้าของบุรุษมอญ ภาษามอญเรียกว่า "สะลิ่ง" หรือ "สลิ่ง" (Sauling) คงจะคล้ายกับที่ไทยเราเรียกว่า "โลรง" นั่นเอง ส่วนเสื้อก็คล้ายกับพม่า คือเป็นเสื้อคอกลมผ่าอกตลอด แขนทรงกระบอก และมีเสื้อตัวสั้นแบบแจ็กเก็ตสวมทับอยู่ข้างนอก และในชั้นต้น คงจะนิยมโพกผ้าที่ศีรษะด้วย แต่พออยู่นานไปก็เลิกและหันมาไว้ผมแบบไทย ส่วนผู้หญิงมอญนั้น นิยมนุ่งผ้า "กานิน" (Gamin) ซึ่งคล้ายกับ "สะลิ่ง" ของชายแต่เล็กกว่าและมักเป็นสีพื้น หรือค่าเล็ก ๆ¹¹ นุ่งแบบนั้นบางทีก็เรียกว่า "ผ้าทอโลง" และนิยมนุ่งกรอมสัน ถึงแม้จะเห็นได้จากบทพรรณานุ่งผ้าของหญิงมอญที่สามโลก ในนิราศพระบาทของสุนทรภู่ว่า

* ยังมีคำพังเพยกล่าวถึงลักษณะไม่ปกติของคนชาติต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะที่คมหรือไว้วางใจไม่ค่อยได้ คือ "มอญขาว ลาวใหญ่ ไทยเล็ก เจ๊กดำ"

⁹ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 74

¹⁰ ส.พลายน้อย เล่าเรื่องพม่ารามัญ หน้า 228

¹¹ ก.

เห็นมอญแต่งตัว เดินมาตามทาง
 คาโงงดูง่วงอ้อมลงกรอมสัน
 เป็นแบบยศเมื่อยกขยับย่าง
 เห็นชาชาวาวแววอยู่หว่างกลาง
 ใครยลนางก็เห็นน่าจะปราณี¹²

เป็นที่น่าสังเกตว่าหญิงมอญในสมัยที่สุนทรภู่ได้พบนั้น * นุ่งผ้าซึ่งไม่คงเย็บปลาย ทั้งสองข้างให้ติดกัน เวลานุ่งก็เอาชายผ้าทั้งสองข้างมาประจบกัน จึงเห็นขาเมื่อเวลาที่ก้าวเดิน นอกจากนี้เวลายืนงาน หญิงชาวมอญจะมีผ้าคล้องคอด้วย ส่วนผมนั้น หญิงมอญนิยมไว้ผมยาว เช่นเดียวกับพม่า และมักเกล้าทำเป็นมวย ซึ่งจะเกล้าทำก่อนไปทางข้างหลัง ผิดกับพม่า ซึ่งเกล้าสูงขึ้นไปข้างบน¹³ ในชั้นหลังหญิงมอญยังได้หันมาใช้วิธีแต่งผมแบบไทย โดยใช้เชม่านสมนน้ำมันหอมใส่ผม ที่เรียกว่า "จับเชม่าน" และถอนไรผมออกด้วย ดังปรากฏในนิราศภูเขาทอง ซึ่งสุนทรภู่ได้กล่าวถึงหญิงมอญที่ปากเกล็ด ซึ่งได้พบเมื่อราว พ.ศ. 2371 หรือ 2373 ไว้ว่า

ถึงเกล็ดย่านบ้านมอญแต่ก่อนเก่า
 ผู้หญิงเกล้ามวยงามตามภาษา
 เกี่ยวไ้ผมถอนไรจุกเหมือนตุ๊กตา
 ทั้งผัดหน้าจับเชม่านเหมือนชาวไทย¹⁴

ส่วนเรื่องรองเท่านั้น มอญทั้งหญิงและชาย นิยมสวมรองเท้าแตะ¹⁵

¹² สุนทรภู่ นิราศพระบาท ใน ประวัติคำกลอนสุนทรภู่ รวบรวมโดย พ.ณ.ประมวลมารค (นามแฝง) หน้า 53

* อยู่ในราว พ.ศ. 2350

¹³ ส.พลายน้อย ล.ก. หน้า 231

¹⁴ สุนทรภู่ นิราศภูเขาทอง ใน พ.ณ.ประมวลมารค ล.ก. หน้า 220

¹⁵ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 76

สำหรับชาวมอญในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่ได้นิยมแต่งกายตามสมัยนิยม เช่นเดียวกับคนไทย นอกจากจะมีงานเทศกาลประเพณีสำคัญ ๆ ของชาวมอญเอง จึงจะ
ได้มีการนำเอาเครื่องแต่งกายของชาวมอญในสมัยอดีตมาสวมใส่แสดงประกอบงานเป็น
ครั้งคราว

ภาพที่ 9 แสดง การแต่งกายของสตรีชาวมอญ

4.3 ที่อยู่อาศัย

ทั้งนี้กล่าวไว้ในบทที่ผ่านมาว่า มอญที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย มักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ในที่ ๆ รัฐบาลจัดไว้ให้ และมีหัวหน้าซึ่งเป็นคนมอญด้วยกันทำหน้าที่ดูแลปกครองและติดต่อกับรัฐบาล ส่วนลักษณะบ้านเรือนของชาวมอญนั้นก็แตกต่างไปจากบ้านคนไทยเล็กน้อย ในด้านการก่อสร้าง และมักปลูกเรือนน้ำในลักษณะขวางแม่น้ำหรือลำคลอง สมเด็จพระยาราชนาฎาภ ใต้ทรงกล่าวถึงการปลูกเรือนของชาวมอญแถบสามโคก ซึ่งใต้ทรงพบเมื่อครั้งตามเสด็จไปบางปะอินทางเรือไว้ว่า

...มอญชอบปลูกเรือนขวางแม่น้ำ เอาคานซื้อลงทางแม่น้ำ จึงกล่าวกันว่า มอญขวาง แล้วคนจึงเอาประคิฐผูกเป็นค้ำหยาม มาคิกิฐเห็นว่าพวกมอญปลูกเรือนเช่นนั้นก็จะประสงคฺ์ เอาคานซื้อรับแขก เพราะแม่น้ำตรงนั้นยาวตามเหนือ ลงมาใต้ จึงเห็นขวางแม่น้ำ ปลูกเช่นนั้นหันหน้าเรือนไปทางทิศเหนือ มีพะไลหลังคาบังลมหนาว คานใต้ฝาเรือนก็ไม่ถูกแดดเผา และรับลมใต้ ก็ทุเหมาะทั้งสี่ทิศ¹⁶

วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือนก็คล้ายกับการก่อสร้างบ้านไทยในสมัยเดียวกัน คือ จะใช้ไม้หรือไม่ไม้ และมุ่งหลังคาถั่วจาก สิ่งสำคัญคือจะต้องมีเสาเรือนซึ่งเป็นเสาหลักในบ้าน และเป็นที่ประคิฐฐานคานเรือน ตัวบ้านมักจะเป็นบ้านยกพื้น เครื่องเรือนที่สำคัญได้แก่ เสื่อซึ่งห่อเองภายในหมู่บ้าน และหมอน ไม้ค่อมมีโต๊ะหรือเก้าอี้ โดยทั่วไปมักจะนั่งรับรองแขกบนเสื่อ¹⁷

เรื่องการปลูกบ้านของมอญนั้น เป็นเรื่องที่ชาวมอญให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และยังได้มีการนำเอาธรรมเนียมและความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้อง ถึงกับมีคำร่ำอธิบายเรื่องนี้ไว้อย่างละเอียด เช่น ทิศทางที่จะปลูกบ้านก็ต้องเลือกให้ถูกทิศ พื้นที่ก็ต้องตรวจให้คิลักษณะ เป็นชัยภูมิเจริญดี จึงจะใช้ได้ ในคำร่ำอธิบายไว้ว่า ถ้าพื้นที่ลาดต่ำลงทางทิศเหนือ, ทิศตะวันออก

¹⁶ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 72

¹⁷ ก. หน้า 73

จึงนับว่าดี แต่หากพื้นที่กำลังทางใต้ หรือทางทิศตะวันตก ก็จะเกิดเจ็บป่วยและตาย ถ้าพื้นที่ลาคกำลังทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ หรือทิศตะวันออกเฉียงใต้ จะทำให้เกิดทุกข์ ถ้าพื้นที่ลาคกำลังทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ จะเกิดอันตรายจากโจรผู้ร้าย ถ้าพื้นที่ราบเรียบเหมือนหน้ากลอง ท่านว่าจะมีทรัพย์มาก ถ้าพื้นที่ดินกลมมนเหมือนหลังเต่า ท่านว่าสิ่งของมีค่าจะสูญหาย ถ้าพื้นที่เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ ท่านว่าจะได้รับการยกย่องให้เป็นใหญ่ ถ้าพื้นที่ยาวโค้งเหมือนคันธนู กล่าวกันว่า เป็นหลุมฝังซากศพข้างหรือม้าใคร ปลุกบ้านในที่เช่นนี้ จะเกิดอันตรายจากไฟ¹⁸

นอกจากมีการเลือกที่สำหรับปลุกบ้านแล้ว ก็ยังต้องเลือกเดือนที่จะทำการปลุกอีก เดือนที่ดีที่สุดสำหรับการปลุกบ้าน ก็คือ เดือนพฤษภาคม สิงหาคม พฤษภาคม มกราคม และ มีนาคม ผู้ที่ปลุกบ้านในเดือนทั้งห้าที่กล่าวมาแล้วนั้น จะอุดมสมบูรณ์มีเงินทอง แต่ถ้าปลุกในเดือนเมษายนจะเกิดทุกข์มาก หากความสุขไม่ค่อยได้ ยิ่งปลุกในเดือนมิถุนายน ก็มีหวังไม่ไค้อยู่ คือตายเสียก่อน ปลุกในเดือนกรกฎาคมจะเสียทรัพย์ จะเกิดเจ็บไข้¹⁹

นอกจากการเลือกเดือนแล้ว ก็ยังมีการเลือกวันสำหรับปลุกอีกด้วย ถ้าตรงกับวันไม่ก็ห้ามปลุก ตามตำรากำหนดวันที่จะปลุกเรือนกล่าวไว้ว่า ปลุกวันอาทิตย์จะมีความสุข ปลุกวันจันทร์จะนำทรัพย์สมบัติมาให้ ปลุกวันอังคารไฟจะไหม้ ปลุกวันพุธจะเกิดทุกข์ก่อน แล้วมีความสุขภายหลัง ปลุกวันพฤหัสบดีและวันศุกร์เป็นเช่นเดียวกับวันพุธ ส่วนวันเสาร์นั้น ห้ามซากที่เดียว เพราะหมายถึงความหายนะ²⁰

วันสำคัญในการปลุกบ้านนั้น เขาถือว่าสำคัญอยู่ที่วันยกเสา ถ้าเป็นวันดีก็จะมีโชคชัย ถ้าร้ายก็จะเกิดร้อน ฉะนั้นชาวมอญจึงต้องมีการทวงจีให้ละเอียดทั้งวันและเดือนที่ทำการปลุกนอกจากนี้ ชาวมอญยังมีธรรมเนียมการทำขวัญเสาค้ำ คือการเอาเสามาเรียงกันไว้ มีดอกไม้ธูปเทียนบูชา มีการกล่าวคาถาขวสรวงเทวดาทักแช่ทิศ ให้มาชุมนุมแล้ว

¹⁸ ส.พจนาน้อย ล.ก. หน้า 298

¹⁹ ก. หน้า 299

²⁰ ก.

ประนํมนต์ เสาค่าง ๆ ก็มีการนำเอาผ้าสีและใบพลูมาประทับ ถ้าวรเอาเสาดงหลุมก็ต้อง
 ทำให้ถูกต้องตามพิธี คือต้องดูตามทิศที่นาคนอน ว่านาคจะนอนหันหัวหันหางไปทางไหน อา-
 ทิเช่น ในเดือนมีนาคม เมษายน พฤษภาคม หัวนาคจะหันไปทางทิศตะวันตก หางอยู่ทาง
 ทิศตะวันออก ท้องอยู่ทิศเหนือ หลังอยู่ทิศใต้ เสาค่างที่จะเอาเสาดงหลุมก็ต้องวางทางทิศตะวันออก
 เฉียงใต้ ถ้าเป็นเดือนมิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม หัวนาคจะอยู่ทางทิศเหนือ หางอยู่ทาง
 ทิศใต้ ท้องอยู่ทางทิศตะวันออก หลังอยู่ทางทิศตะวันตก เสาค่างก็ต้องยกไปจากทางทิศตะวันออกเฉียง-
 เหนือ ถ้าเป็นเดือนตุลาคม พฤศจิกายน หัวนาคจะอยู่ทางทิศตะวันออก หางอยู่ทางทิศตะวันตก
 ท้องอยู่ทิศใต้ หลังอยู่ทิศเหนือ เสาค่างก็นำไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ที่กล่าวมานั้นเป็น
 เพียงตัวอย่าง นอกจากเรื่องการยกเสาค่างแล้ว ยังมีเรื่องของกรซุกหลุมที่มีพิธีที่ต้องอีกด้วย คือ
 ต้องเลือกคนซุก การซุก ก็ให้ซุกตามทิศที่นาคนอนอีกเช่นกัน โดยถ้านคนเกิดวันอาทิตย์ ให้ซุก
 ทางหัวนาค เกิดวันพุธให้ซุกทางหางนาค เกิดวันพฤหัสบดีให้ซุกทางทิศท้องนาค ข้อสำคัญคือ
 คนที่อยู่ทางทิศท้องนาคจะต้องลงมือซุกก่อน เมื่อซุกไปได้สักสองสามที คนอื่น ๆ จึงลงมือซุกได้
 และคนที่ซุกขึ้นมานั้น จะต้องโยนไปทางหางนาค เวลาเอาเสาดงหลุมก็ต้องพยายามนอนลง
 ซ้ำ ๆ อย่าปล่อยลงแรงนัก ถือกันว่าถ้าทำแรง ๆ จำทำให้เจ้าของบ้านอยู่กันไม่เป็นสุข

เมื่อทำการปลุกบ้านเสร็จแล้ว และจะมีการเข้าไปอยู่ ก็ต้องมีการเลือกวันอีก ตาม
 ตำราได้กำหนดวันและวิธีที่จะเข้าไปในบ้านไว้ดังนี้

วันอาทิตย์	ก่อนจะเข้าไปในบ้านใหม่ให้เอาของมีค่าเข้าไปก่อน
วันจันทร์	ต้องเอาเสื้อเอาหมอนเข้าไปก่อน
วันอังคาร	ให้เอาเงินทองเข้าไปก่อน
วันพุธ	ให้กินอาหารเสียก่อนแล้วจึงเข้าไปอยู่
วันพฤหัสบดี	ต้องเอาเครื่องหอม และจุลโคมเข้าไปก่อน
วันศุกร์	พ่อแม่ต้องเข้าไปก่อน
วันเสาร์	ห้ามเข้าไปอยู่ในบ้านใหม่ ไม้ดี ²¹

²¹ ก. หน้า 301-302

ประเพณีการปลูกบ้านเรือนของชาวมอญในสมัยโบราณนั้น มีหลายอย่าง แต่สำหรับชาวมอญในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะคนเก่าหมดไปอย่างหนึ่ง และความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปอีกอย่างหนึ่ง จึงทำให้ขนบธรรมเนียมบางอย่างสูญสิ้นไป จะมีคงเหลืออยู่ก็ตามชุมชนมอญบางถิ่นบางพวกเท่านั้น

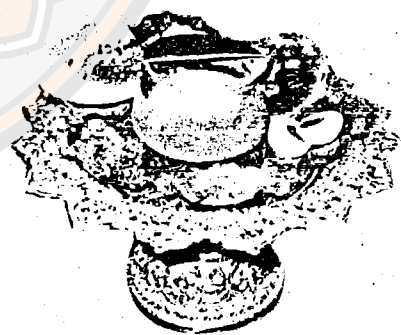
4.4 อาหาร

กานอาหารการกินของมอญนั้นคล้ายกับคนไทย เนื่องจากอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน กล่าวคือ มีข้าวเป็นอาหารหลัก ใ้รับประทานกับแกงจืดหรือแกงเผ็ด น้ำพริก ผักสดผักดิบ เนื้อสัตว์และปลา²² นอกจากนี้ในโอกาสสำคัญเช่น วันสงกรานต์ ซึ่งถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ ในระหว่างวันที่ 13-14-15 เดือนเมษายนของทุกปี จะมีอาหารพิเศษคือ ข้าวแช่ ทำจากข้าวสวยหุงแล้วซีกให้หมดเมื่อก่อนซาวก็ แล้วนำรังแช่น้ำอบดอกมะลิจนหอม ปรุงกับแกงส้ม เช่นกะปิปั่นเป็นก้อนชุบแป้งไข่ทอดกรอบ เนื้อเค็มฉีกเป็นผ้อยผัดหวาน ไข่เค็ม กระเทียม-ทอง เป็นต้น แบ่งส่วนหนึ่งไปถวายพระตามวัดข้างบ้าน อีกส่วนหนึ่งเช่นไหว้ที่บ้านมีเรือนเสร็จแล้วก็จะมีการนำข้าวนั้นมาแจกจ่ายกันบริโภค ในระหว่างครอบครัว และบรรดาญาติมิตรบ้านใกล้เคียง เป็นการแลกเปลี่ยนกัน เพราะมีการทำอาหารชนิดนี้ทุกครัวเรือน²³

ภาพที่ 10. แสดงอาหารของชาวมอญ

แกงกระเจียบ แกงมะตาคและปลาร้าหวน

ข้าวแช่

²² สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 76

²³ ก.

4.5 อาชีพ

อาชีพสำคัญของชาวมอญได้แก่การทำนา เช่นเดียวกับคนไทย กรรมวิธีในการทำนาก็เหมือนกับที่เคยทำในพม่า ซึ่งไม่ต่างไปจากชาวนาไทยนัก เครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพดังกล่าว มีคันไถและคราด โดยใช้วัวและควายเป็นแรงงานสำคัญ ซึ่งนอกจากจะใช้ไถนาแล้ว ยังใช้ในการนวดข้าวเพื่อแยกเมล็ดข้าวออกจากรวงอีกด้วย นอกจากนี้จะปลูกข้าวแล้ว พื้นที่ไร่นาบางแห่ง ยังใช้ปลูกพืชผลอื่น ๆ เช่นผักและผลไม้ต่าง ๆ มันเทศ น้ำเต้า สับปะรด อ้อย ฯลฯ²⁴ ในบางแห่งเช่นที่ปากเกร็ด นครบุรี จะมีการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนประเภท เครื่องปั้นดินเผาพวก- หม้อ ไห โอ่ง ซึ่งได้กลายมาเป็นอาชีพหลักของชาวมอญแถบนั้นในเวลาต่อมา มอญที่พม่านั้น นอกจากจะทำนาแล้วบางหมู่บ้านยังได้หันมาทำอาชีพในการค้าทางเรือควบคู่ไปกับการทำเรือ เช่นที่ สามโคก มอญชาวเรือจะใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในเรือ ล่องไปตามลำน้ำเพื่อขนส่งสินค้า เช่น หม้อ ไห โอ่ง จากกิน ทวาย ฯลฯ ไปขายตามที่ต่าง ๆ และจะกลับขึ้นบ้านบนบกอย่างน้อยปีละครั้งในระหว่างสงกรานต์ ดังนั้นในยามปกติ จึงมีแค่คนเช่าคนแก่ และเด็กอยู่ในบ้านเท่านั้น ส่วนในยามว่างจากฤดูทำนา หรือเมื่อเลิกน้ำท่วม ทำนาไม่ได้ ชาวมอญก็จะทำพวกงานฝีมือต่างๆ จะเห็นได้ว่า ในแต่ละหมู่บ้านจะมีช่างฝีมือประจำ เช่น ช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ฯลฯ ซึ่งเป็นอาชีพที่สามารถจะเลี้ยงตัวเองได้ภายในหมู่บ้าน งานอีกเรื่องอื่น ๆ ที่นิยมทำกันก็คืองานจักสานพวกตะกร้า กระบุง ห่อเสื้อ ห่อผ้า ซึ่งมักจะเป็นงานของพวกผู้หญิงและเด็ก เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ยามว่าง แดมอยุธยา สมุทรสาคร ราชบุรี และกาญจนบุรี จะมีการเย็บและค้าจาก ซึ่งใช้มูลหลังคาบ้าน นอกจากนั้นบางแห่งก็ยังมีการทำอิฐ ที่ใช้ในการก่อสร้าง เช่น แถบสามโคก ปากเกร็ด นครปฐม เป็นต้น อิฐดังกล่าวมีชื่อเรียกว่า "อิฐมอญ" เนื่องจากว่าในระยะแรกนั้น มอญเป็นผู้ผูกขาดการทำอิฐชนิดนี้ อาชีพอีกอย่างหนึ่งซึ่งมอญหันมาให้ความสนใจไม่น้อย ในระยะหลังคือ การรับราชการเป็นขุนนาง อยู่ในกรมกองต่าง ๆ ตั้งแต่ นายหมวกนายกอง ตลอดจนเสมียน สารวัตร และท้ายที่สุดเป็นนายทหารในกรมทหารเรือ นอกจากนี้ ชาวมอญในไทยในปัจจุบัน ยังมีการประกอบอาชีพหลายแขนงในสังคม อาทิเช่น งานธุรกิจ การค้า รับราชการ นักแสดง เป็นต้น

²⁴ ก. หน้า 77

²⁵ ก.

ภาพที่ 1.1 แสดง หุ่นสามโลกของชาวมอญ

ภาพที่ 12 แสดง อีรูปร่างของเมืองสามโคก ที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
โรงเรียนปทุมธานี "นันทบุรีบำรุง" อ.เมือง จ.ปทุมธานี

ภาพที่ 13 แสดง หม้อน้ำของชาวมัญ เรียกว่า "เหน่องจุกโก๊ะ" ใส่ น้ำ
ไว้ดื่มริมทางและบนบ้านของชาวมัญ

4.6 การศึกษา

การศึกษาในเบื้องต้นของเด็กมอญก็เช่นเดียวกับเด็กไทย คือ เด็กหญิงช่วยแม่ทำงานบ้าน หักทำครัว เลี้ยงน้อง หักหญ้า ส่วนเด็กชายมักจะออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น ช่วยเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย แก่ตามธรรมดาแล้ว เมื่ออายุได้ 7-8 ขวบ ก็มักจะส่งไปเรียนหนังสือกับพระที่วัด การสอนในสมัยก่อนเน้นหนัก ไปในทางหนังสือเป็นส่วนใหญ่ คือต้องการให้อ่านออกเขียนได้เท่านั้นเป็นสำคัญ ความรู้อย่างอื่นไม่มีสอนอย่างในปัจจุบันนี้ จะมีวิชาพิเศษก็คือ โหราศาสตร์ แท้ก็แล้วแต่เด็กคนไหนจะชอบ ไม่ได้สอนกันไปทั่ว

การนำเด็กไปฝากพระเพื่อให้เด็กได้เรียนหนังสือนั้น ตามธรรมเนียมประเพณีของมอญกล่าวไว้ว่า วันที่จะนำเด็กไปฝากนั้น ตามปกติต้องเลือกวัน คือวันพฤหัสบดี และจะนำไปก่อนเพล คือหลังจากพระฉันข้าวแล้ว เด็กที่จะนำไปฝากจะมีอายุอยู่ในราว 7 ขวบ ตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมาแต่อดีต มักจะโกนผมเด็กให้เรียบร้อย บิคามารคาต้องจักสำหรับควาหวาน คอกไม้รูปเทียน บุหรี่หมากพลู ใส่พานไปถวาย นอกจากนั้นก็ต้องจักเตรียม กระดาน - ชนวนและคินสอสำหรับเด็กไปถวาย เมื่อไปถึง บิคามารคาและเด็กก็จะทำความเคารพ และจะถวายคอกไม้รูปเทียน หมากพลู ตลอดจนอาหารควาหวานที่เตรียมมาต่อท่านสมภาร เมื่อถวายแล้วก็มีกรมอมบุตรเป็นภาษารามัญ กล่าวฝากฝังบุตรกับอาจารย์ และตักเทียนบุตรให้อยู่ในโถวาท เป็นอันเสร็จพิธี²⁶

สำหรับบุตรหลานชาวมอญในไทยในปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่แล้วได้รับการศึกษาตามระเบียบระบบเหมือนดังเช่นเด็กทั่วไป

4.7 คติความเชื่อ

สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งมีความผูกพันต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวมอญ นอกเหนือไปจากปัจจัยการดำรงชีพและวัฒนธรรมต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว คือเรื่องของคติความเชื่อ ซึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของมอญที่แตกต่างไปจากไทย แม้ว่ามอญและ

²⁶ ส.พลายน้อย ด.ก. หน้า 252

ไทยจะได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์และฮินดูจากอินเดีย²⁷ ซึ่งทำให้เกิดการรับเอา คติความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต นับตั้งแต่แรกเกิด จนกระทั่งสิ้นชีวิต และได้กระทำติดต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณี แต่ประเพณีต่าง ๆ ของ มอญก็แตกต่างกันไปจากไทยในแง่ของรายละเอียดและการปฏิบัติ

ความเชื่อที่สำคัญและมีความผูกพันต่อชีวิตของชาวมอญเป็นอย่างมาก ก็ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องของการนับถือผี ชาวมอญจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการนับถือผี เป็นพิเศษควบคู่ไปกับการนับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด การนับถือผีของชาวมอญนั้น บางครั้งมอญก็ไม่สามารถที่จะอธิบายรายละเอียดและเหตุผลที่ตนนับถือได้ หากกล่าว แต่เพียงว่า เป็นการนับถือและปฏิบัติตามบรรพบุรุษ

ผีมอญที่ชาวมอญนับถือมีหลายชนิด แต่ที่สำคัญที่สุดมี 2 ชนิด คือ²⁸

1) ผีประจำหมู่บ้าน (pea cu) ซึ่งมีพื้นฐานไว้ในศาลที่ชายทุ่ง และจะมีการทำพิธีบูชาเช่นสรวงปีละครั้ง โดยมี "คนทรง" เป็นผู้ประกอบพิธี ในพิธีนั้น จะมีการ เข้าทรงทำนายทายทักถึงสภาพความเป็นไปและความอุดมสมบูรณ์ของอนาคต นอกจากนี้ อาจมีการบูชาในโอกาสอื่น ๆ ตามความศรัทธาของแต่ละคน เช่น เพื่อขอให้ช่วยเหลือ เมื่อเกิดปัญหาหรือความเดือดร้อนต่าง ๆ หรือหลังการแต่งงาน ชายหญิงจะพากันนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาเพื่อเป็นการบอกกล่าว

2) ผีบ้านผีเรือน (house spirit) หรือที่ชาวมอญเรียกว่า Kalek hei. ใน บ้านมอญทุกบ้านเชื่อกันว่ามีผีเรือนคอยคุ้มครองอยู่ เป็นผีประจำตระกูล ที่นับญาติกันเฉพาะ ทางฝ่ายชาย และผีนั้นจะกกทอดไปยังบุตรชายคนหัวปีเรื่อยไป ถ้ามีคาไม่มีบุตรชายหัวปี ผี

²⁷ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 78

²⁸ ก. หน้า 79

นั่นก็จะขาดจากสกุลวงศ์นั้นไป ดังนั้น ชาวมอญจึงให้ความสำคัญกับเด็กชายคนหัวปีมาก* เพราะการรับผี จะต้องทำหน้าที่เก็บรักษาสมบัติประจำตัวผี ซึ่งประกอบด้วย แหวนผี 1 วง ผ้า 1 ผืน และหมอน 1 ใบ ของทั้งกล่าวจะเก็บรวมกันไว้ในตะกร้า ซึ่งแขวนไว้ที่เสาตรงหัวนอนของผู้รับผีนั้น** ผู้ที่รับผีจะต้องคอยระวังรักษาข้าวของเหล่านั้นไว้ให้ดี ถ้ามีการชำรุดต้องหามาเปลี่ยนใหม่ มิฉะนั้นจะเกิดเรื่องเดือดร้อน แก่คนในครอบครัว หน้าที่อีกอย่างหนึ่งของผู้ที่รับผีคือ จะต้องรำไธยอยู่เสมอตามประเพณี

ส่วนผีอื่น ๆ ที่มอญนับถือ นอกเหนือจากที่กล่าวแล้ว คือ ผีที่เป็นสัตว์หรือพืชต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับผีบ้านผีเรือน เช่น ผีเค่า ผีงู ผีไก่ ผีข้าวเหนียว ผีวัว ผีหมู ฯลฯ 29

การนับถือผีนี้ ชาวมอญมีความเชื่อถืออย่างแน่นแฟ้นมาก และชอบที่จะให้มีการเข้าทรงเพื่อทำนายเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอนาคตอยู่เป็นประจำทุกปี ถ้าเป็นการเข้าทรงเพื่อทำนายเรื่องของแต่ละบุคคลก็ไม่ใช่ที่เดือดร้อน แต่โดยมากมักจะทำนายเกี่ยวกับเหตุการณ์ความเป็นไปของบ้านเมืองในอนาคต ตลอดจนเหตุอันร้ายและความเจ็บไข้ได้ป่วยที่จะเกิดแก่ประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งมีผลต่อจิตใจของประชาชนโดยรวม ทำให้เป็นที่หวาดหวั่นและคล้อยตามคำ-

* เช่นเดียวกับคติชาวตะวันออกอื่น ๆ ซึ่งมักให้ความสำคัญกับบุตรชายคนหัวปี เช่น ชาวจีน ซึ่งถือว่าเป็นผู้สืบเชื้อ และทรัพย์สินสมบัติของตระกูล ตลอดจนรับหน้าที่ในการเซ่นไหว้บรรพบุรุษต่อไป ส่วนชาวอินเดียก็นับถือว่าลูกชายจะช่วยให้อิสรภาพจากนรกขุมปุคไค โดยเป็นผู้ทำพิธีสวดทนต์ ให้กับบรรพบุรุษ ดังนั้นจึงมีศัพท์เรียกลูกชายว่า "ปุคร" หมายถึงผู้ที่ช่วยให้พ้นจากนรกขุมปุคไค

** สมบัติผีนั้น บางแห่งก็ว่ามีลักษณะเป็นหีบผ้าธรรมดาคำด้วยไม้ข้าง หนึ่งข้าง ภายในหีบจะมีเสื้อผ้า กางเกง ผ้าขาวม้า ผ้านสไบ สีสุดฉาด บางครั้งก็มีแหวน กำไลมือเขียนหมาก รวมอยู่ด้วย - ลาวรรณ สุทธิดิออ "มอญร้องไห้ที่วัดทุ่งกระโหลก" ชาวกรุง 44 5 หน้า 55

ท่านายันัน ๗ เรื่องนี้ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่รัฐบาลถึงกับต้องยื่นมือเข้าไปเกี่ยวข้อง
 ภัย ดังปรากฏว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2451) พระยาเทพพสุ ข้าหลวงรักษาราช-
 การเมืองนครเขื่อนขันธ์ไฉ่เข้าไปชักชวนมิให้โหมค ภรรยาพระยาคำรงราชพลขันธ์
 (หยอย คชเสนี) กับหญิงมอดอื่น ๆ ทำการทรงเจ้าหลักเมืองท้ายสงกรานต์ เพื่อท่านาย
 อนาคตถึงเช่นทุกปี อนาคติให้มิแต่การร่ำถวายเจ้าเท่านั้น และได้กล่าวซ้ำว่าหากไม่ฟังตาม
 คำสั่ง ก็จะมีภัยมาไต่สวน ชาวมอดจึงพากันชนเครื่องสังเวศ มีกล้วย มะพร้าวอ่อน สุรา
 ขนมต่าง ๆ กลับไปโหมค โดยไม่มีการทรงหรือร่ำแต่อย่างใด³⁰ ทั้ง ๆ ที่แต่เดิมมารัฐ-
 บาลไม่เคยเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับประเพณีของคนเชื้อชาติต่าง ๆ ที่มาอาศัยในเมืองไทยเลย
 อนาคติให้ปฏิบัติตามความเชื่อถือของแต่ละกลุ่ม

ความเชื่ออื่น ๆ ของมอดนอกเหนือไปจากเรื่องผีแล้ว ยังมีความเชื่อกันโหรา-
 ศาสตร์เกี่ยวกับดวงดาว โชคชะตาราศรี ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต จะเห็นได้ว่าการ
 ถวายทอดวิสาโหราศาสตร์ให้แก่กลุ่มที่ไปศึกษาเล่าเรียนตามวัดด้วย ความเชื่อถืออีกอย่าง
 หนึ่ง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของคนมอดคือ เรื่องไสยศาสตร์ ในหมู่บ้านมอดจะมีแม่หมก หมกผีประ-
 จำหมู่บ้านเพื่อช่วยไต่เอาความเดือดร้อนของคนในหมู่บ้าน อันเกิดจากอำนาจของแม่หมกหรือ
 ภูติผีปีศาจ³¹

ชาวมอดยังมีความเชื่อถืออะไรแปลก ๆ อีกมาก เช่น เมื่อเขาพบงู เขาจะร้องว่า
 "งูของเรก ย่าของเรา" ถ้อยกย่องให้เป็นบรรพบุรุษและพวกเขาจะไม่ทำร้ายงู แต่จะปล่อย
 ให้เลื้อยผ่านไปโดยปลอดภัย โดยเฉพาะงูเห่า ซึ่งเป็นงูที่ชาวมอดจะไม่ยอมแตะต้องเลยเป็น
 อันขาด นอกจากงูก็มีเรื่องเล่าอีกอย่างหนึ่ง เมื่อชาวมอดพบเต่า เขาจะไม่จับเลยที่-
 เดียว หากแต่จะพูดว่า "เน่าแล้ว มีกลิ่นเหม็น" เหมือนจะเป็นเรื่องของการเอาเคล็ด แต่
 เมื่อชาวมอดบางคนจับเต่ามาแล้ว เขาก็จะนำมาทำเป็นอาหาร แต่ก่อนจะรับประทาน เขา
 ก็จุ่มน้ำมาเช่นให้ผีบ้านเสียก่อน ชาวที่นำไปเร็นก็จะใช้ข้าวปากหม้อ โดยเชื่อว่าหากไม่นำ

³⁰ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 81

³¹ ก.

³² ส.พลายน้อย ล.ก. หน้า 308

นำไปเช่นเสียก่อน ก็มักจะเกิดเหตุอาเภทต่าง ๆ ทำให้เดือดร้อนอย่างไม่คาดฝัน เขา ยกตัวอย่างชายคนหนึ่งจับเต่ามาทำอาหาร เมื่อเสร็จแล้วไม่ได้นำไปเช่นมีบ้านตามธรรมเนียม พอตกเย็นชายคนนั้นก็ล้มเจ็บและเสียชีวิตไป เรื่องของเต่าเกี่ยวกับความฝันก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ชาวมอญมีความเชื่อ คือ ถ้าหากเขาฝันว่าซื้อเต่าก็จะเป็นเรื่องไม่ดี ช้าหาส และว้าวายของคนที่ฝันนั้นจะหนีไป³³

ความเชื่อหรือธรรมเนียมข้อห้ามของมอญนั้น มีแปลก ๆ หลายอย่าง และบางเรื่องก็คล้าย ๆ กับไทยเรามาก ความเชื่อหรือข้อห้ามต่าง ๆ ของมอญพอจะรวบรวมได้ดังนี้

ชาวมอญห้ามการนำทัพพิทักษ์ชาววังพากปากหม้อข้าว ขณะที่กำลังขูดข้าวอยู่ ห้ามเอาหมากใส่ไว้ในผ้าคาดพุงแล้วเอาไปกิน * เพราะจะทำให้ทรัพย์สินน้อย ห้ามมิให้เอาน้ำที่มีไว้สำหรับดื่มกินในโถงไปล้างเท้า และห้ามเอาน้ำที่เหลือจากการล้างเท้าเทกลับเข้าไปในโถง นอกจากนี้ ยังมีข้อห้ามเบ็ดเตล็ดที่เกี่ยวกับผู้หญิงอีกด้วย เช่น อย่ากินที่หลังผู้หญิง อย่ากินขนมมากของผู้หญิง เพราะจะทำให้ทรัพย์สินน้อย อย่านอนหนุนคอกผู้หญิง เป็นต้น³⁴ ซึ่งคติความเชื่อเหล่านี้ บางเรื่องก็พอจะวิเคราะห์หาเหตุผลได้ แต่บางเรื่องก็ยากที่จะวินิจฉัย กล่าวแต่เพียงว่าเป็นเรื่องที่เชื่อถือสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานเท่านั้น

4.8 การละเล่น

การละเล่นพื้นบ้านของชาวมอญ ส่วนใหญ่จะนิยมเล่นในวันสงกรานต์ โดยเล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง นิยมเล่นกันในบริเวณลานวัด ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน การละเล่นพื้นบ้านของชาวมอญมีดังนี้ คือ

³³ ก. หน้า 309

* คาดว่าคงจะเหมือนกับคนไทยแต่โบราณ ที่นุ่งผ้าโจงกระเบนแล้วที่ชายพกจะเหลือชายผ้าเป็นถุงพอใส่ของได้เล็กน้อย คนแต่ก่อนจึงมักเอาเงินใส่พกไว้ จนมีสำนวนพูดกันว่า "เอาใส่พกใส่ห่อ" บางคนไม่ได้ใส่แค่เงิน เอาหมากพลูใส่ไว้ก็มี

³⁴ ก.

4.8.1 การเล่นสละบ้ามอดู

สละบ้ามอดู เป็นการละเล่นของชาวมอดูที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย ในระยะสงคราม *

ตั้งแต่ครั้งโบราณ อุปกรณ์และวิธีการเล่นมีดังนี้
อุปกรณ์การเล่นที่สำคัญ คือ ลูกสละบ้า ทำด้วยไม้ กระดุกตะโพก-
ข้าง กระดุกตะพาน้ำ ** นำนวลึงในกลม โดยแบ่งเป็นสองขนาดด้วยกันคือ ถ้าเป็นลูกสละ-
บ้าของหญิงจะมีขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2-3 เซนติเมตร ถ้าเป็นของฝ่ายชาย
จะมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-5 เซนติเมตร สำหรับสถานที่ที่ใช้เล่นสละบ้ามอดู เรียกว่า "บ่อน" ทำบนลานดินนั่นเอง คือหาที่ที่กว้างขวางพอจะให้ฝ่ายหญิงนั่งเรียงกันได้ตั้งแต่
8-12 คน ฝ่ายบ่อนต้องไปรวบรวมดินให้เรียบแล้วขีดลึงด้วยขี้ขอม ๆ จนเป็นมัน แล้วประกบ
กับประคำบริเวณหัวกระดุกและผ้าสีต่าง ๆ จัดเตรียมตะเกียงเจ้าพายุ หรือไฟฟ้าไว้ให้
สว่างแจ่มจ้า *** นอกจากนี้ยังต้องเตรียมโต๊ะไว้รับรองแขกและผู้มาเที่ยวอีกด้วย พร้อม
กันนี้ต้องจัดหาน้ำดื่มไว้ให้พอเพียง บางบ่อนมีขนมกลาละแมและข้าวเหนียวแดงไว้เลี้ยงด้วย
การตั้งบ่อนสละบ้ามอดูเจ้าของบ่อนมีใจกว้าง และเสียสละอย่างแท้จริง เพราะต้องลงทุนไม่ต่ำกว่า
1,000-1,500 บาท นอกจากนี้ยังต้องเสียค่าเครื่องแต่งตัวให้สาว ๆ ที่มาประจำบ่อน
อีกด้วย แต่เรื่องนั้นก็แล้วแต่จะตกลงกัน

ในกลุ่มสาวประจำบ่อนนี้ จะต้องมีหัวหน้าสาวเป็นผู้ควบคุมคน
หนึ่ง เวลาลงมือเล่น หัวหน้าสาวจะนั่งหัวแถว แล้วนั่งเรียงไปตามลำดับอายุ บ่อนไหนมีสาว

* การเล่นสละบ้ามอดู จะเริ่มเล่นตั้งแต่วันสงคราม (13 เมษายน) เป็นต้นไป บางแห่ง
เล่น 3 วัน 7 วัน จนถึง 15 วัน ก็มี

** ในปัจจุบันนี้ ลูกสละบ้าของผู้หญิง มักจะทำด้วยงาช้าง หรือกระดุกวัวกระดุกควาย บาง-
ทีก็เป็นโลหะ เช่นเงินหรือทองเหลือง เป็นต้น

*** การเล่นสละบ้ามอดูนี้ ใช้เวลานานจึงจะรู้ผลแพ้ชนะ บางครั้งเล่นกันตั้งแต่เช้าจนถึงค่ำมีก็
ยังไม่แพ้ชนะกัน จึงต้องมีการจัดเตรียมตะเกียงเจ้าพายุ หรือไฟฟ้าไว้เพื่อให้แสงสว่าง

งานประจำบ่อนมาก ก็ออกจะครึกครื้น เพราะมีหนุ่ม ๆ มาเล่นส่ำมาก ฉะนั้นสาว
ประจำบ่อน จึงต้องมีการคัดเลือก และต้องมีอายุไม่มากเกินไปนัก ข้อสำคัญคือ ต้อง
ยังเป็นโสดอยู่

ฝ่ายพวกหนุ่ม ๆ ที่จะมาเล่นส่ำนั้น ก็ต้องจัดเป็นกลุ่มเป็น
พวก มีหัวหน้าซึ่งมีอาวุโสกว่าคนอื่น ๆ โดยมากมักเลือกเอาผู้ที่บวชเรียนแล้ว ซึ่งเรียก
ว่า "ทิก" เพราะถือว่าพวกนี้รู้จักสุ่มเป็นผู้นิ่งแล้ว* พวกนี้น้องต้องเชื่อฟังอย่างเคร่ง-
ครัด ถ้าไม่เชื่อฟังก็อาจถูกพิจารณาไม่ให้เล่นส่ำได้ และมีธรรมเนียมอย่างหนึ่ง ซึ่งออก
จะถือเคร่งครัดกันมาก ก็คือ หนุ่มสาวหวานเดียวกัน หรือหมู่บ้านเดียวกัน จะไม่ยอมเล่น
ส่ำร่วมกัน ยิ่งเป็นเชื้อสายญาติพี่น้องกันด้วยแล้ว จะไม่ยอมเล่นเด็ดขาด เพราะเกรง
จะเป็นที่ครหานินทา

เมื่อตกลงกันว่าจะไปเล่นส่ำที่บ่อนไหนแน่นอนแล้ว หัวหน้า
กลุ่มฝ่ายชายก็จะตกลงกันกับหัวหน้ากลุ่มฝ่ายหญิง พวกฝ่ายหญิงจะนั่งเรียงกันบนม้ายาวใน
บ่อนเป็นแถวเรียงหนึ่ง ประมาณ 8-10 คน แล้วแต่จำนวนคนที่มีและขนาดของบ่อน ทาง
ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ตั้งส่ำก่อน เรียกว่าจู่ ทางฝ่ายชายจะอยู่อีกด้านหนึ่งหันหน้าเข้าหาฝ่าย-
หญิง โดยมีระยะห่างพอประมาณ ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายเริ่มเล่น เรียกว่า "ตื่น" การ เล่น
จะเล่นเป็นคู่ ๆ คู่ที่ 1 คู่ที่ 2 และ 3 ไปตามลำดับ โดยเริ่มจาก "ตื่นเต็ง" อันเป็นบท
แรก คือเริ่มเล่น เอาลูกส่ำวางไว้บนหลังเท้า ถ้าวไป 2 ถ้าว พอถ้าวที่ 3 ก็ทอยหรือ
เหวี่ยงลูกส่ำบนเท้าให้ตรงไปถูกลูกส่ำของฝ่ายหญิงที่ทิ้งหรือจู่ไว้ ถ้าลูกส่ำนั้นลื้อไป
ถูกลูกส่ำคู่ของตัวเอง ก็ถือว่าท้อหรือชนะ ถ้าลูกส่ำไปถูกลูกส่ำของคนอื่นที่ไม่ใช่คู่ของ
ตัว ก็ถือว่า "อูย" หรือเสีย คือผิดกติกา แพ้ไปทั้งพวก แต่ถ้าคู่ใดเพียงแต่ทอยผิด คือไม่
ถูกลูกส่ำ ก็จะช่วยทำแทนกันได้ คือคู่ต่อไปจะช่วยให้เรียงกันไปเช่นนั้นจนกว่าจะครบคน

ท่าที่ใช้ในการเล่นส่ำนั้นมีหลายท่า แต่มักจะ เล่นกันไม่เกิน
20 ท่า หรือแล้วแต่จะกำหนดกัน เช่น ท่าต่อจาก "ตื่นเต็ง" ที่กล่าวมาแล้วก็เช่นท่า "อี -

* แต่ก่อนนี้ ผู้เป็นหัวหน้าฝ่ายชายมักจะนุ่งผ้าม่วงหรือโจงกระเบน มีผ้าขาวมาพาดไหล่ไว้ใน
ที่สังเกตุ แต่ในปัจจุบันนี้ ได้เปลี่ยนไปหมดแล้ว มักจะแต่งตัวเหมือนกันไปหมด

-อะ-ยู." โดยท่าน ผู้แสดงหรือผู้เล่นต้องไปยืนตรงถึงกลางเวที เอาลูกสะบ้าวางไว้บนหลังเท้า แล้วหอยให้ไปถูกลูกสะบ้าคู่ของตน

ทำต่อไปเรียกว่าท่า "อี-อะ-เร็ค" ผู้แสดงเอาลูกสะบ้าวางบนพื้นเวที และใช้เท้าลากไป 3 ครั้ง แล้วยกเท้าขึ้นข้างหนึ่ง ถีบลูกสะบ้าให้เรียก ๆ ไปถูกลูกสะบ้าที่รู้ไว้

ท่า "อะ-เน็ค-บา" ผู้แสดงเอาลูกสะบ้าวางบนพื้น แล้วถีบไปหนึ่งครั้ง ครั้งที่ 2 ต้องถีบให้ลูกสะบ้าไปโดนสะบ้าของฝ่ายหญิง

ท่า "อะ-เน็ค-ป้อย" คล้ายกับท่า "อะ-เน็ค-บา" แต่ต้องถีบลูกสะบ้าไปสองครั้งก่อน พอครั้งที่ 3 จึงถีบให้ไปถูกลูกสะบ้าของฝ่ายหญิง

ท่า "อี-เปะ" ผู้แสดงเอาลูกสะบ้าวางบนหลังเท้า แล้วใช้เท้าโยนสะบ้าให้ไปตกตรงกลางบ่อน เขี่ยให้ตรงคู่ก็ แล้วจึงถีบลูกสะบ้าให้ตรงกับสะบ้าคู่ของตน

ท่า "อี-หม้อ-เจีย" โดยนำลูกสะบ้ามาหนีบไว้ที่เท้าทั้งสองข้าง แล้วกระเือกส่งให้ลูกสะบ้าล่อไปหาคู่ของตัวเอง เป็นต้น

นอกจากท่าที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีท่าต่าง ๆ อีกมาก เช่นท่า "อี-โซ" ท่า "อี-นาง" ท่า "อี-บ็อก" ท่า "อี-เห็บ" เป็นต้น โดยเมื่อฝ่ายชายเล่นครบท่าที่กำหนดไว้แล้ว หรือ "อูย" แพ้ไปก่อน ฝ่ายชายก็ต้องเป็นฝ่ายไปนั่ง และ "จู" สะบ้าบ้าง ปลอຍให้ฝ่ายหญิงมาเล่นต่อไป ผลักกันไปเช่นนี้ จนกว่าจะรู้ผลแพ้ชนะกัน³⁵

ภาพที่ 14 แสดง การเล่นสบ้าของชาวมอญ

4.8.2 การเล่นตะแบมอดู

ตะแบมอดู เป็นการละเล่นที่เล่นกัน ในระหว่างเทศกาลสงกรานต์ โดยเล่นควบคู่ไปกับการเล่นส่ำมอดู ตะแบมอดูเป็นเพลงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของรามัญ ร้องเป็นภาษารามัญ เนื้อร้องเป็นบทไหว้ครูบ้าง ชมนกชมไม้บ้าง เกี่ยวพราสารบ้าง คนตรีที่ใช้ประกอบได้แก่ ซอ ซอด้วง ฉิ่ง และกลองเปิงมาง ในสมัยก่อนนิยมกันมาก มักจะมีตามบ่อนส่ำม แต่ในปัจจุบันได้ลดน้อยลงไป ไม่ค่อยได้ชมได้ฟังกันบ่อยนัก ตัวอย่างของเนื้อเพลงที่ใช้ร้องในการเล่นเพลงตะแบมอดูได้แก่บทหนึ่งที่ว่า

"มิเท็ก อะโกะ กาวสะมุเงี้ยว ทาวมั่วกะมาเท่งพิม แม่เล คน-
ละว่าหั่วทาว เกอะเกี่ยมชาวโระ เป็นไปย เบียะมา มั่วคะมาโมง
นางโรวัง เปอโก เตะจบ อาก้อ ไร่ควายเทินไค้ก กอการเถระ-
ธา"

เนื้อเพลงนี้เขาเปรียบชายเป็นกบ ผู้หญิงเป็นคอกบัว เมื่อแปลเป็นภาษาไทย คงจะได้ว่า "เธอเปรียบเหมือนคอกบัว ตัวพี่เปรียบเหมือนกบ ถึงแม้ว่าจะอยู่รวมบ่อ
เกี่ยวกับก็ไม่มีหวัง แมลงภู่ถึงเขาจะอยู่ใกล้ ยังมีโอกาสได้ลิ้มรสเกสร ถึงแม้ว่าเราจะอยู่
รวมบ่อเกี่ยวกับ เธอยังคงจะอยู่เฉยได้ เหมือนน้องแกลังให้พี่เป็นบ้า" 36

การร้องเพลงตะแบมอดูนี้ จะร้องแก่กันระหว่างชายหญิง ในตอนเย็น ๆ และตอนกลางคืน ส่วนผู้ส่งอายุในหมู่บ้าน ไม่ว่าหญิงหรือชาย จะเป็นผู้อุปการะในเรื่องของ
อาหารการกิน เครื่องแต่งตัวในการเล่นตะแบม ตลอดจนที่พักและค่าพาหนะที่จะเดินทางกลับ
ไปยังภูมิลำเนา เพราะบางครั้ง บางคนก็มาจากจังหวัดอื่น ๆ ในขณะที่ยังร้องตะแบมอยู่นั้น ท่าน
ผู้ใหญ่หลายท่าน ก็จะเข้ามานั่งดูอยู่ใกล้ ๆ เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้เล่นด้วย 37

36 ก. หน้า 337-338

37 จำปา เบื้องเจริญ "เล่าเรื่องประเพณีมอดู" ศิลปากร 24 4 กันยายน 2523
หน้า 61-62

ภาพที่ 15 แสดง การเล่นทะแยมอญ

4.8.3 การเล่นเข้าผี

การเล่นเข้าผี เป็นการละเล่นที่เล่นกันในช่วงทิวาราตรี สงกรานต์ของชาวมอญ โดยเชิญผีเข้ามาสิงสู่เล่นสนุกสนานกับคน จะเป็นผีจริงหรือผีปลอมก็ไม่อาจทราบได้ หากแต่ท่าทางการแสดงกริยาของคนที่ใช้ผีนั้นก็แปลกไปจากคนอื่น ในช่วงที่ทำการเข้าผี ผีที่เชิญมาเล่นหรือมาเข้านี้ มีหลายอย่างด้วยกัน เช่น ผีกะลา ผีกระบัง ผีลุ่ม ผีอีจู้ ผีลิง ผีมคแดง และผีควาย เป็นต้น เมื่อจะทำการเข้าผีก็ต้องมีพิธีการและมีการร้องเพลงเชิญผีด้วย ผีจึงจะมาเข้า ดังจะได้อธิบายถึงการ เล่นเข้าผีบางชนิด พอสังเขป ดังนี้

4.8.3.1 ผีกะลา

คนเชิญผีต้องเป็นหญิงหม้ายหมสไบ จุกชุม 3 กอก และเทียน 1 เล่ม นำไปปักไว้ข้างลานบ้านทางทิศเหนือ และต้องให้ผู้หญิงอีกคนหนึ่ง ซึ่งจะเป็นผู้ให้ผีมาเข้าสิง เรียกว่า "คนเข้าผี" มานั่งยอง ๆ บนกะลาตัวเมีย 2 ใบ กลางลานบ้าน เอามือเท้าไปข้างหน้า นิ้วชี้ไปข้างหน้า แล้วเอาเชือกผูกเอวคนเข้าผีไว้ ให้ผีเลี้ยงคนหนึ่งจะเป็นชายหรือหญิงก็ได้จับปลายเชือกไว้ และจะมีคนที่ร่วมเล่นทั้งชายและหญิงจำนวนหลายคน โดยถือว่ายิ่งคนมากก็ยิ่งสนุก เกินเป็นวงกลมรอบคนเข้าผี ร้องเพลงและปรบมือไปพร้อม ๆ กัน จนกว่าผีจะเข้า เพลงที่ร้องมีดังนี้

เพลง

ถูก ถูก มาเขว กระพุ่ม มาเขว ถูก ถูก มาเขว กระพุ่ม มาเขว

ร้องเพลงไปเรื่อย ๆ หลาย ๆ เที้ยว จนกว่าผีจะเข้า ถ้าผีเข้าคนแล้ว คนเข้าผีจะล้มลง แต่ถ้าผีไม่ยอมเข้าก็จะเปลี่ยนคนเข้าผีใหม่ เพราะถือว่าคนเดิมมีใจที่แข็ง ให้เลือกเอาคนใจอ่อนมาเข้าผีแทน แต่ถ้าเปลี่ยนคนแล้ว ผียังไม่เข้าอีก ให้ร้องเพลงเชิญดังนี้

เพลงเชิญ

เชิญเอ๋ย เชิญลง เชิญพระองค์ 4 ทิศ องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์ เนรมิตลงมา
เข้าตัวน้องข้า ในวันนี้เอ๋ย

ถึงตอนนี้ คนเข้าผีก็จะมีอาการตัวสั่นมือสั่น ล้มลง พุกไม่ไ้
ผีจะลุกขึ้น เริ่มคาดะวาคเหียวไล่จับคน เมื่อจับได้แล้ว ก็จะทำให้ร่วงกับผี การเล่นอย่าง-
นี้นิยมเล่นตอนกลางคืน ถ้าจะให้ผีออกให้ใช้มือคมทุคนเข้าผีข้างเดียว คนเข้าผีก็จะล้มลง
ผีก็ออกไป* เมื่อผีออกแล้ว ถามคนเข้าผีว่ามีความรู้สึกอย่างไรบ้าง เขาก็จะตอบว่าไม่-
รู้ตัวเลย การแสดงที่ผ่านไบนั้นเป็นเรื่องของผีทั้งสิ้น³⁸

4.8.3.2 ผีกระดังงา

คนเข้าผีกระดังงา นี้จะใช้ผู้หญิงคนหนึ่ง นั่งบนครกตำข้าวที่คว่ำ
อยู่กลางลานบ้าน เอามือทั้งสองจับกระดังงาไว้ อย่าให้หัวแม่มือถูกกระดังงาเป็นอันขาด ถ้าหัว-
แม่มือถูกกระดังงาผีจะไม่เข้า แล้วให้ผู้ที่ร่วมเล่นจะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ เดินปรบมือร้องเพลง
วนไปรอบ ๆ ผู้เข้าผี เพลงที่ใช้ร้องมีดังนี้

ปูกระดังงาเอ๋ย	ย่ากระดังงาเอ๋ย
รีบมาเร็วไว	กินข้าวกินปลา
กินหญ้าพันกำ	มาลงเล่นน้ำ
ทะเลพาไป	ให้เหล้าสองไห
ปลาไหลสองตัว	กระเทียมสองหัว
เจ้าแม่เอ๋ย	เจ้าแม่เอ๋ย ³⁹

ถ้าผีไม่เข้าก็ให้ร้องเพลงเชิญเหมือนผีกระดังงา แต่ถ้าผีเข้าแล้ว
คนเข้าผีก็จะลุกขึ้นทำการตำข้าว และผัดข้าวเอง และจะมีการร้องเพลงให้ผีฟัง เมื่อจะให้
ผีออกก็ใช้มือคมทุคนเข้าผี ผีก็จะออก

* บางแห่ง เมื่อจะให้ผีออกนั้น ก็จะต้องแผกเสียงดัง ๆ ใส่ผู้เข้าผี แล้วผีจึงจะออก ถ้า
ผีไม่ยอมออกก็จะต้อนนำผู้เข้าผีนั้นไปลอคใต้กระได

³⁸ ทองคำ พันนัทธิ "ประเพณีการเล่นเข้าผี" วัฒนธรรมไทย 20 1 มกราคม 2524
หน้า 30

³⁹ ก. หน้า 31

4.8.3.3 ผีลุ่ม

การเล่นเข้าผีลุ่มนี้ จะใช้ผู้หญิงเป็นคนเข้าผี นั่งบนหัวลุ่ม สะพายตะขອງใส่ปลา เอาเชือกหรือผ้าขาวมาผูกเอาไว้ เวลาจะเช็ดผีเข้าก็จะใช้วิธีเช่น-
เกี่ยวกับการเข้าผีทะเลหรือผีกระก้ง โดยมีเพลงดังนี้

ลุ่มเอ๋ยลุ่ม	ลุ่มปลาในห้วย
ลุ่มปลาในหนอง	ลุ่มปลาในคลอง
เจ้าแม่เอ๋ย	เจ้าแม่เอ๋ย

เมื่อเข้ามาเข้าแล้ว คนเข้าผีก็จะล้มลงจากลุ่ม พอลุกขึ้นมาก็จะ
คว่ำลุ่มท่าท่าจะวิ่งลงคลองลุ่มปลาอยู่เรื่อยไป พี่เลี้ยงจะต้องคอยตึงไว้ ถ้าผู้ให้ผีว่าผีก็จะว่า
แต่ถ้าจะให้ผีออกก็จะตึงคอบูซ่างเกี้ยว พอล้มลงผีก็จะออก⁴⁰

4.8.3.4 ผีลึง

การเล่นเข้าผีลึงนี้ ต้องใช้ผู้ชายเป็นคนเข้าผี เพราะเมื่อเว-
ลาผีลึงเข้าแล้ว ก็จะต้องกระโดดโลดเต้น ปีนป่ายต้นไม้ เกาโน้นเกาโน้อย่างอยู่ไม่สุข เหมือน
กับลิงจริง ๆ ถ้าใช้ผู้หญิงก็คงจะไม่น่าดูนัก คนเข้าผีจะถูกเชือกผูกเอาไว้อย่างดี เพื่อจะได้
คอยตึงไว้ไม่ให้ขึ้นต้นไม้ และให้พี่เลี้ยงถือปลายเชือกนั้นไว้ วิธีเล่นก่อนผีจะเข้า ต้องให้คน
เข้าผีนั่งบนสากคำข้าว 2 อัน แล้วร้องเพลงเช็ดผีลึง เช่นเกี่ยวกับการเข้าผีอื่น ๆ โดยมีเพลง
ดังนี้

ลึงเอ๋ยลึงลม	มาอมข้าวพอง	เมียน้อยทั้งสอง
มาตักกอกจิก	พญานกพริก	พญานกเขา
อมเบี้ยอมข้าว	มะพร้าวลูกอม	ขนมชมพู
อีแกวนาคู	เล่นซูลาวัง	

ร้องเพลงปรบมือกันไปเรื่อย ๆ จนกว่าผีสิงจะเข้า ถ้าผีไม่เข้าก็ให้ร้องเพลงเชิญ โขยใช้น้ำเปลืองเหมือนผีกะลา แต่หาก ผีเข้า คนเข้าผีจะล้มลง แล้วลุกขึ้นวิ่งจับคนให้มาเล่นกับผีด้วย ถ้าไม่เจนนีก็จะแสดงอาการโกรธ แล้วไล่หุบที่ เมื่อจะให้ผีออก ต้องให้พี่เลี้ยงเอามือคนชูคนเข้าผีนั้นทั้งสองข้าง แล้วผีก็จะออก⁴¹

การเล่นเข้าผีนี้ มักจะนิยมเล่นกันก่อนถึงวันสงกรานต์ 15 วัน โดยเล่นกันในเวลากลางคืน ตั้งแต่หัวค่ำไปจนถึงเวลาเที่ยงคืน กลางวันไม่เล่น และผู้เล่นจะต้องเอาเครื่องรางของขลังออกจากตัวให้หมด การเล่นนี้จะเล่นมาจนถึงวันสงกรานต์ เมื่อหมดสงกรานต์แล้วก็เลิกเล่น

การละเล่นเข้าผีดังกล่าวมาแล้วนั้น นอกจากจะเป็นการรวมคนเพื่อนักแะในการเตรียมข้าวของไว้ทำบุญในวันสงกรานต์ เช่น ทำขนมจีน หรือข้าวเหนียวแดง กาละแมซึ่งต้องใช้คนจำนวนมากแล้ว ยังเป็นการร่วมรื่นเริงสนุกสนานกันในหมู่ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านใกล้เคียง เป็นการสร้างความรักความสามัคคีระหว่างกันอีกด้วย⁴²

4.8.4 การเล่นลูกช่วง

การเล่นลูกช่วงของชาวมอญนี้ จะเล่นกันในวันสงกรานต์ โดยลูกช่วงที่ใช้เล่นกันนั้นจะทำด้วยผ้าขาวม้าวนให้กลม ๆ แล้วแบ่งผู้เล่นออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายละกี่คนก็ได้ ส่วนใหญ่แล้วมักแบ่งฝ่ายชายพวกหนึ่งและฝ่ายหญิงอีกพวกหนึ่ง วิธีเล่นนั้นมี 2 วิธีคือ

วิธีที่ 1 เรียกว่าเป็นทาสหรือบ่าวกัน โดยฝ่ายชายจะปาลูกช่วงไปให้ฝ่ายหญิง เมื่อฝ่ายหญิงรับไว้ก็จะปาลูกช่วงไปฝ่ายชาย เมื่อลูกช่วงไปถูกผู้ใด ผู้นั้นก็ต้องออกมาจากกลุ่มฝ่ายชาย เข้ามาอยู่ร่วมกับกลุ่มฝ่ายหญิง เพื่อให้ผู้ชายคนนั้นเป็นบ่าวหรือทาสคอยไปเก็บลูกช่วงมาส่งให้ฝ่ายหญิง แต่ถ้าหากฝ่ายชายปาลูกช่วงไปถูกผู้หนึ่งผู้ใดในกลุ่มฝ่ายหญิง ฝ่ายผู้หญิงที่ถูกปานั้น ก็จะต้องออกมาอยู่กับกลุ่มฝ่ายชาย เพื่อเอาผู้หญิงคนนั้นไว้ใช้ให้ไปเก็บลูกช่วง

41 ก.

42 ก. หน้า 42

มาส่งให้ฝ่ายชาย ถ้าหากชายหญิงคู่ใด มีความสนใจชอบพอกันก็จะปาดูช่วงให้ถูกผู้ทีคนสนใจ แล้วเขาค้นนั้นออกจากกลุ่มมาใช้เป็นทาสในการเก็บดูช่วง เพื่อที่จะได้มีโอกาสสนิทสนมพูดคุยหยอกล้อ และเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

วิธีที่ 2 เมื่อฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงปาดูช่วงไปถูกใครคนใดคนหนึ่งในกลุ่มตรงข้าม ก็จะต้องออกมารำคู่กัน และถ้าหากไปโดนคนอื่นที่ตนไม่ชอบก็ไม่ต้องออกมารำก็ได้ แต่หากชอบพอกันก็จะออกมารำคู่กัน เพื่อน ๆ ก็จะช่วยกันเชียร์โดยการร้องเพลงให้คนที่ชอบพอกันนั้นรำคู่กันไป เพลงที่ใช้ก็เป็นเพลงพวงมาลัย เกี้ยวพาราสีกัน เนื้อร้องของเพลงมีดังนี้

เจ้าพวงมาลัย

เอ๋ยลอมมา

ลอมมาวัคไทร

เอ๋ยลอมมา ลอมมาวัคไทร (สร้อยซ้ำสองครั้ง)

มาถึงตรงนี้แม่กินรีชื่นใจ

นึกว่าเอ็นดูพี่ไว้ด้วย

โอแม่คนสวยบ้านไกล

แม่พวงมาลัย แม่พวงมาลัย ลอมเอ๋ย (สร้อยซ้ำสองครั้ง)

เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย

เอ๋ยลอมมา ลอมมาลอมไป (สร้อยซ้ำสองครั้ง)

มาถึงที่รักแม่มามักทักเจ้าว่าอย่างไร

จะให้พี่ไปดูขอ แม่รูปหล่อมิใช่ง่าย

ถ้าแม่นรักจริงแล้วแก้วตา เราก็คพากันไป

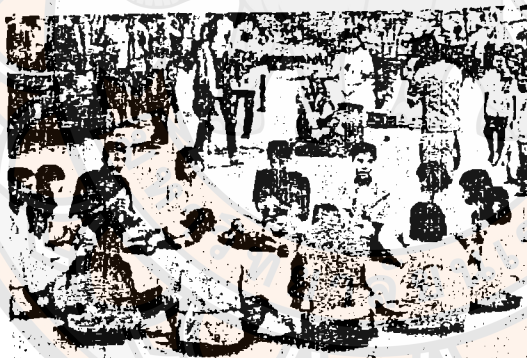
จะได้ชมนกชมไม้ อยู่ในกลางคองเอย⁴³

⁴³ สานิตย์ บุญชู คติชาวบ้านประยุกต์ในงานพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีไทยรามัญ
ท.คลองตากก และ ท.คอนกระเบื้อง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี หน้า 34

4.8.5 การเล่นเกมซ่อนผ้า

การ เกมซ่อนผ้า นิยมเล่นในวันสงกรานต์ ผ้าที่ซ่อนก็ทำด้วยการเอา
ผ้ามาควั่น ให้มีลักษณะคล้ายเชือกนิ่ม ๆ จำนวนผู้คนไม่จำกัดแต่อย่างใด ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง
จะนั่งกันเป็นวงกลมโดยครึ่งวงกลมเป็นฝ่ายชาย และอีกครึ่งวงกลมเป็นฝ่ายหญิง เริ่มเล่น
โดยมีคนหนึ่งในกลุ่มที่เล่น โยนเชือกลงตรงกลางวง แล้วผู้ที่จะมาเล่นก็จะแย่งกันจับเชือกผ้า
ที่ควั่นไว้ นั้น ถ้าใครแย่งได้ไปก็เป็นคนที่สามารถนำผ้าออกเค้นรอบวงกลมที่นั้นอยู่ทางคานหลัง
แล้วก็ซ่อนผ้า นั้นลงไปข้างหลังผู้ที่นั่งตรงวงกลมนั้น หาก ผู้ที่นั่งอยู่รู้ตัวก็จะหยิบผ้า นั้น ไล่ตีผู้ซ่อน
ไปรอบ ๆ วง ส่วนผู้ที่ถูกตีก็จะวิ่งหาที่นั้น หรือถ้าหากผู้ที่นั่งอยู่ไม่รู้ตัวว่ามีผ้ามาแอบอยู่ข้างหลัง
ผู้เอาผ้ามาแอบนั้นก็จะหยิบเอาผ้า นั้นไล่ตีผู้ที่นั่งอยู่ โดยวิ่งไปรอบ ๆ วงที่นั้นเล่นกันอยู่ จนกว่า
จะถึงที่นั้นของคนต่อไป เป็นอย่างนี้เรื่อยไปจนครบผู้เล่นทุกคนจึงเลิก⁴⁴

ภาพที่ 16 แสดง การเล่นเกมซ่อนผ้า

4.9 นิทาน

ในการศึกษาชนบทรรมนิยมประเพณีหรือวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ นั้น นอกจากจะศึกษาจากประวัติศาสตร์โดยตรงแล้ว ก็อาจสอบค้นคตินิยมความเชื่อ ตลอดจนความเป็นอยู่ของชนชาตินั้น ๆ จากนิทานของชนชาตินั้นได้อีกด้วย ถึงแม้ว่านิทานบางเรื่องจะได้มาจากชาติอื่นก็ตาม เมื่อรับมาแล้วก็มักจะถูกดัดแปลงให้เข้ากับภูมิประเทศ และความเป็นอยู่ของชนชาติที่รับมา ดังเราจะเห็นว่านิทานพื้นเมืองของหลายชาติที่คล้าย ๆ กัน แต่ผิดกันที่รายละเอียดปลีกย่อยในเนื้อเรื่อง นิทานของมอญก็เช่นเดียวกัน บางเรื่องก็คล้ายไทยบางเรื่องก็คล้ายลาว เรื่องบางเรื่องทองจางจะสอนให้รู้จักลักษณะของคน บางเรื่องแสดงให้เห็นต้นเรื่องของประเพณีในสมัยโบราณ และเกือบทุกเรื่องมักจะมีเรื่องของอิทธิฤทธิ์และคตินิยมแทรกอยู่เสมอ ดังจะได้ยกตัวอย่างนิทานมอญ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาดังนี้

4.9.1 เรื่องหุงข้าวทิพย์

เรื่องนิทานมอญหุงข้าวบูชาเทวคา 5 พระองค์นั้น มีความว่า ครั้นศาสนาพุทธกฤษณสี มีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อ มหิมุตติพราหมณ์ ไปเที่ยวภิกขาจารเป็นนิตย วันหนึ่งพราหมณ์จะไปเที่ยวภิกขาจาร จึงสั่งธิดาทั้งสองให้หุงอาหารไว้คอยท่า ฝ่ายนางผู้พี่จึงไขน่องสาวไปหาไฟ น่องสาวไปขอไฟกับหญิงแก่คนหนึ่ง ชื่อ กาฬสูติ ซึ่งนั่งหุงข้าวอยู่ ฝ่ายหญิงแก่นั้นก็ไม่ให้ไฟแก่นางผู้น้อง นางจึงนั่งคอยอยู่จนข้าวสุก หญิงแก่จึงให้ข้าวกระตังหนึ่ง น้ำกระตังหนึ่งแก่นาง นางกุมารจึงเอาข้าวและน้ำนั้นมาให้แก่ผู้พี่ พอบิดามาถึงก็ให้บริโภคาอาหารนั้น แค่นั้นมาก็ยังเกิดลาภเป็นอันมาก นางจึงไปเรียนวิชาหุงข้าวบูชาเทวคาที่สำนักหญิงแก่นั้น โดยมีการกระทำบูชาทุกวันพุธ ฝ่ายพราหมณ์บิดาก็มีทรัพย์มากขึ้น

เมื่อนานมา มารดานางทั้งสองถึงแก่ความตายพราหมณ์บิดาจึงไปขอหญิงมาจากสกุลแห่งหนึ่งเลี้ยงเป็นภรรยา ภรรยาใหม่กลับทรัพย์จะตกอยู่กับนางทั้งสองผู้เป็นบุตรเลี้ยง จึงบอกพราหมณ์สามีให้ขับบุตรทั้งสองไปเสีย ฝ่ายพราหมณ์ลุ่มอาวจากภรรยา จึงลวงบุตรทั้งสองว่าจะพาไปสู่สกุลญาติบ้านโน้น แล้วพากันขึ้นเกวียนขับไปในป่า ครั้นเวลาราคีก็ถึงสัก พราหมณ์ก็ลอบลงจากเกวียน เอาผ้าชุบขี้กับปูนห้อยคันไม้ไว้ แล้วหนีกลับบ้านไป ฝ่ายบุตรทั้งสอง เมื่อคืนขึ้นมาไม่เห็นบิดาก็พากันร้องไห้ และออกเที่ยวตามหาในป่า พบผ้าห้อยอยู่ที่คันไม้ คิดว่าเสียกินบิดาเสียแล้ว จึงพากันร้องไห้เสียใจ

เมื่อนางทั้งสองหาบิดาไม่พบแล้ว ครั้นวันอังคารกลางคืน นางผู้พี่จึงเอาผ้าห่มคลุมไม้เข้า แล้วก็เล่านิยาย รุ่งขึ้นวันพุธ นางทั้งสองจึงเอาทรายต่างข้าว เอากรวดต่างข้าว

เอาใบครอบค่างพญ. เอาลูกครอบค่างหมาก แถ่งบูชาเทวคา 5 พระองค์ เป็นสังเขป ร้อนถึงอาสน์มเหล็กขเทวราช ลงมานิมิตปราสาทและสระให้ นางทั้งสองกับบริโศกสมบัติเป็นสุขอยู่ในปราสาทนั้น ครึ่งหนึ่ง พระยาพราหมณ์เสด็จไปประพาสเนื้อ เวียนน้ำในพระเ้าเสวยไม้ไค้ จึงให้ราชบุรุษไปเที่ยวหาน้ำ ราชบุรุษเที่ยวไปพบน้ำในสระหน้าปราสาทนางทั้งสองจึงลงตักน้ำ แถ่น้ำมิไค้เข้ากระบะบอก นางทั้งสองเห็นก็หัวเราะ ราชบุรุษจึงกลับมาทูลความแก่พระยา พระยาทราบเหตุก็งั้น จึงเสด็จไปรับนางทั้งสองเข้าพระนคร ทั้งนางผู้พี่เป็นอัครมเหสี นางผู้น้องพระราชทานให้เป็นการยาเสนาก็ ครั้นนานมานางผู้พี่ละเลิกการบูชาเทวคาเสีย เทวคาจึงบันดาลกระดูกโคและกระบือกองอยู่ไค้แท่นบรรทมพระนาง พระยาเสด็จไปทอพระเนตรเห็น ก็คิดว่านางเป็นยักษ์ก็ จึงตรัสสั่งอำมาตย์ให้ขับนางเสีย อำมาตย์พานางไปไว้ในถ้ำ เมื่อนั้น นางกำลังมีครรภ์ไค้ 3 เดือน ครั้นถ้วนไตรมาสก็ประสูติบุตรเป็นชาย ครั้นกุมารเจริญวัยขึ้นก็เที่ยวเล่นข้างกับเด็ก ๆ บ้านริมชายป่านั้น ไค้อาหารซึ่งชนะพนันมาให้มารดาทุกวัน วันหนึ่งเมื่อกุมารไปเล่นข้างกับคามทารก คามทารกกล่าวว่า ลูกไม่มีบิดา กุมารจึงไปถามมารดา ๆ บอกความจริงให้ฟัง กุมารจึงเอาธำมรงค์แห่งมารดาใส่ไว้เข้า แล้วยกขอมาสู่บ้านน้องสาว อันเป็นภรรยาอำมาตย์ นางผู้น้าเห็นธำมรงค์ก็จำไค้ จึงไปรับนางผู้พี่มาเลี้ยงไว้ในบ้าน แล้วนางทั้งสองก็หุงข้าวบูชาเทวคา 5 พระองค์ ทุกวันพุธ ครึ่งหนึ่งบุตรพ่อครัวที่ห่านของพระยาคาย มารดาเก็กนั้นร้องไห้กลัวพระยาลงโทษบุตร นางอัครมเหสีจึงให้น้ำเคนบูชาเทวคาให้ไปรดห่าน ห่านก็ฟื้นคืนชีวิตนั้น

ครึ่งหนึ่งพระยาจะเสด็จไปอุทยาน สั่งให้นายเวรทางทำทางให้แล้วเสร็จในวันเดียว ครึ่งรุ่งขึ้นแสงไปไค้ จึงสั่งนายเพชรชาติให้ฆ่า นายเวรทางเสีย ภริยานายเวรทางจึงขอน้ำเคนบูชาเทวคา จากพระมเหสีไปรดศพนายเวรทาง ๆ ก็ฟื้นชีวิตขึ้น เมื่อพระยาได้ทราบก็ให้ไปรับนางมาจากบ้านอำมาตย์ ให้นางบูชาเทวคาไปรดยังผลให้ภริยาในชมพทวีปมาขึ้นไค้สิ้น จึงพระราชทานฐานันดรพระนางให้เป็นอัครมเหสี-กึ่งเก่า ทั้งพระราชทานยศบุตรให้เป็นพระยาอุปราช⁴⁵

⁴⁵ ส.พลายน้อย ล.ก. หน้า 340-343

4.9.2 เรื่องกานูลิ

นานมาแล้วในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีชายหนุ่มชื่อกานูลิ วันหนึ่งเพื่อนของเขาได้มาชวนไปตัดไม้ไผ่ด้วยกัน กานูลิไม่ยอมไป แต่พวกเพื่อนก็คะยั้นคะยอให้ไปให้ได้ ในที่สุดกานูลิทนเข้าซึ่งไม่ได้ก็จำใจต้องไป เมื่อพากันไปถึงป่าไผ่แห่งหนึ่ง ต้องก็แยกย้ายกันไป ตัดกันไผ่ คงมีแต่กานูลิคนเดียวเท่านั้นที่ไม่ได้ไปตัด ได้แต่เดินไปโน่นมานี่เหมือนคนใจลอย เมื่อพวกเพื่อนตัดไม้ไผ่ได้พอแก่ความต้องการแล้ว ก็พากันกลับมาและถามกานูลิว่า

"กานูลิ ไม้ไผ่ของแกอยู่ที่ไหนล่ะ"

"ฉันยังไม่ได้ตัดเลยสักต้น" กานูลิตอบ

พวกเพื่อน ๆ นึกสงสารจึงช่วยกันตัดให้ เมื่อได้ไม้ไผ่พอกับความต้องการแล้ว พวกเพื่อน ๆ ก็บอกกานูลิว่า

"มาเถอะกานูลิ มาช่วยกันชนไม้ไผ่กลับบ้านกันเถอะ"

แต่กานูลิก็ทำเฉย ไม่ยอมชนไม้ไผ่ที่พวกเพื่อน ๆ อุตส่าห์ตัดให้ พวกเพื่อนเห็นกานูลิชักช้าว่าไรอยู่ก็เลยต้องช่วยชนไปให้ด้วย เมื่อมาถึงหมู่บ้านแล้ว พวกเพื่อน ๆ ก็พากันผ่าไม้ไผ่และเหลาทำเป็นซี่เล็ก ๆ เพื่อใช้ทำลอบตกปลา ส่วนกานูลินั้นไม่ยอมแตะต้องทำอะไรเลย แม้ว่าพ่อของเขาจะตักเตือนสักเท่าไร แต่กานูลิก็ยังคงทำเป็นทองไม่รู้ร้อน ในที่สุดพ่อของเขา ก็ต้องทำเอง

พ่อของกานูลิได้ทำลอบตกปลาขนาดใหญ่ให้เขาไปหนึ่ง และเมื่อพวกเพื่อน ๆ ทำลอบเสร็จแล้ว ต่างก็พากันเอาลอบไปตกปลา กานูลิก็เอาไปวางบ้าง แต่ลอบของเขาใหญ่โตเกินไป มันใหญ่จนเกินห้วย ฉะนั้นแทนที่จะได้ปลาก็เลยไม่ได้สักตัวเดียว เพราะปลากับลอบอยู่คนละทาง พวกเพื่อน ๆ เห็นเช่นนั้นจึงพูดกับเขาว่า

"กานูลิแกไม่ได้ปลาเลย มาซิเราจะแบ่งปลาที่เราจับได้ให้แกบ้าง"

กานูลิยอมตกลงรับด้วยความยินดี พวกเพื่อน ๆ จึงพากันแบ่งปลาให้คนละนิกละหน่อย แล้วก็พากันกลับบ้าน เมื่อกานูลิเดินทางมาไค้ครั้งทาง กานูลิได้แลเห็นกองไฟซึ่งกำลังเผาฟอยอยู่ เขาจึงคิดจะย่างปลาที่กองไฟนั้น เมื่อกานูลิย่างปลาได้สองสามตัว* ก็มาขโมยเอาไปเสีย กานูลิก็ย่างใหม่อีกสองสามตัว ผีก็มาขโมยเอาไปอีก จนในที่สุด ก็เหลือปลา

* ต้นฉบับใช้คำว่า Kalok ซึ่งเป็นภาษามอญออกเสียงว่า กะลก แปลว่าผี แต่บางที่ก็เรียกกันว่าปะลก ก็มี

เพียงตัวเดียว คราวนี้เขาจับหางปลาไว้แน่น พอมีมาขโมยเอาไปอีก กานูลิก็จับมือมีได้ และพูดว่า

"แกขโมยปลาที่ข้าจับมาด้วยความเหนียวยากไปหมด แกจะต้องถูกลงโทษ แกจะต้องตาย"

"อย่าฆ่าฉันเลย" เป็นขอร้อง "ถ้าท่านอยากได้ทองฉันก็จะเอามาให้ท่าน ถ้าท่านอยากได้เงินฉันก็จะเอาเงินมาให้ท่านตามต้องการ ท่านต้องการอะไร ฉันจะเอามาให้ทั้งนั้น อย่าฆ่าฉันเลย"

"ข้าไม่ต้องการเงินหรือทองของแก" กานูลิพูด "แต่ข้าต้องการให้ในหัวข้ามีเสียงดัง แวง แวง แวง แวง" เหมือนอย่างที่เขาร้องไล่ตะเพียนนกกระจอกออกไปจากทุ่งนา ถ้าแกทำตามที่เขาต้องการนี้ข้าก็จะปล่อยแกไป ถ้าแกทำไม่ได้ข้าก็จะฆ่าแกเสีย"

ด้วยอำนาจของผี เจ้าผีนั้นก็นำคาลิให้ข้างในร่างกายของกานูลิมีเสียงดัง "แวง แวง แวง แวง" และเมื่อกานูลิไปเฝ้าชาวในสวนนกกระจอกก็ไม่กล้ามารบกวน เพราะได้ยินเสียงดัง "แวง แวง" อยู่เสมอ ก็คิดว่ามีคนอยู่และคงจะเห็นมันแล้ว

วันหนึ่งกานูลิได้ไปขโมยควายชาวบ้าน และเพื่อป้องกันมิให้เกิดเสียงดัง เขาจึงเอาหญ้าเอาฟางมาห่อหุ้มตัวเอาไว้ เมื่อเขาเข้าไปในคอกควาย ควายเห็นหญ้าที่ห่อหุ้มตัวอยู่ ก็คิดว่าเอาอาหารมาให้มันกิน มันจึงจับเอาหญ้ามากินจนเต็มปาก ทันใดนั้นเองก็มีเสียง "แวง แวง" ดังขึ้น เจ้าของควายได้ยินจึงพากันออกมาดู และไล่จับกานูลิไว้ได้ เรื่องก็จบเพียงเท่านี้⁴⁶

4.9.3 เรื่องโรงเตี๊ยม

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีชายชราคนหนึ่ง หาเลี้ยงชีพด้วยการสานตะกร้ากระบุงขาย แต่ส่วนมากนั้นแก้สานเฉพาะของเล็ก ๆ เช่น กระจาก กระดังงะ ตะแกรง หรือกระบุง ที่ใช้ใส่ของพอที่จะกระเดียดหรือหามคอนไ้สบาย ๆ อยู่มาวันหนึ่ง ชายชราผู้นี้ได้เข้าไปในป่าเพื่อหาไม้ไผ่ แก่ไผ่ไม่ไผ่งาม ๆ หลายลำ แก่จึงตัดเอามาผ่าและจักทำคอก แต่โดยที่คอกจักไคยาวงามก็ แก่จึงคิดจะสานพ้อมใบใหญ่ ๆ สักใบหนึ่ง แก่จึงลงมือขึ้นกันพ้อม พอขึ้นรูปเป็นพ้อมแล้ว แก่ก็เข้าไปนั่งข้างในเพื่อที่จะไคสานสะกดขึ้น แก่สานเพลินจนพ้อมสูงขึ้น ๆ เลยหัวแกขึ้นไปมาก พอแกรู้สึกตัวว่าไคสานพ้อมเลยหัวขึ้นไปเช่นนั้น แก่

ก็นึกคิดว่าแกได้สามพ้อมห่อตัวแกเข้าไปแล้ว และแกจะออกไปได้อย่างไร แกนั่งคิดยื้นคือ อยู่เป็นเวลานานก็นึกไม่ออกว่าจะทำอย่างไรดี

เมื่อมีเด็กคนหนึ่งเดินผ่านมาทางนั้น แกจึงคิดว่าจะต้องถามเด็กคนนั้นดู บางที มันอาจจะมามีวิธีช่วยให้แกออกจากพ้อมได้บ้าง เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้ว จึงร้องถามออกไปว่า

"โธ่ อ้ายหนู ทาจะลองไปดูหาเจ้าสักหน่อย เจ้ารู้ไหมว่าทาจะออกจากพ้อมนี้ได้ อย่งไร"

"พุทโธ่ทาก็" เด็กตอบอย่างภูมิใจ "มันจะยากเย็นอะไร ทาก็เอียงพ้อมลงไปในะสิ แล้วทาก็ออกมาได้ ไม่เห็นยากเย็นอะไรเลย ผมเคยลงไปเล่นซ่อนหาในพ้อมบ่อยๆ จ้ะ เข้า จะออกก็ใช้วิธีนี้แหละ"

ชายชราได้ยินเช่นนั้นก็ทึ่งใจ นึกว่าคราวนี้ออกจากพ้อมได้แล้ว ไม่ถึงกับนอนตายใน พ้อมแน่ แต่แกยังไม่ยอมแพ้ปัญญาของเด็ก จึงพูดต่อไปว่า

"โอ้อ เจ้าฉลาดมาก ทานึกว่าเจ้าจะไม่รู้เสียอีก ท่อไปเจ้าจะได้เป็นใหญ่เป็นโต จ้าไฉนจะหลานออกจากพ้อมไม่ยากอะไรเลย"

เด็กน้อยได้รับคำชมนั้นก็เกิดยิ้มภาคภูมิใจ ที่ได้แสดงความฉลาดให้ผู้ใหญ่ได้เห็น โดย หาว่าไม่ว่าชายชราดวงตามขอความคึกจากตน เมื่อชายชราเห็นเด็กเดินจากไปไกลแล้ว แกก็ เอียงพ้อมลงตามที่เด็กแนะนำ แกก็ออกมาจากพ้อมได้ แกรู้สึกโล่งอกเหมือนได้ทำงานที่ยาก ล่าบากเสร็จลงแล้ว⁴⁷

4.9.4 เรื่องอุบายหญิง

นานมาแล้วมีหญิงในเมืองหงสาวดีนางหนึ่ง หล่อนได้คลอดบุตรฝาแฝดออกมา สองคู่ ลูกชายของนางทั้ง 4 คนมีรูปร่างเก๋และกระฉับกระฉวย เมื่อทั้งสองโตเป็นหนุ่ม ก็ได้ไป พอใจรักใคร่ผู้หญิงคนเดียวกัน และไม่มีใครยอมเสียสละ ต่างก็คิดจะเป็นเจ้าของหญิงนั้นด้วย กัน ส่วนหญิงสาวผู้นั้น เป็นผู้ที่มีความสวยงาม เมื่อเห็นชายแคะทั้งสองมาชอบพอนางเช่นนั้นก็ โกรธ พยายามขับไล่ไล่ส่งอยู่หลายครั้งหลายหน แต่หนุ่มทั้งสองก็ยังคั่งหน้าค้านมาหาอยู่นั่นเอง ในที่สุดหล่อนก็คิดอุบายที่จะฆ่าชายหนุ่มทั้งสองนั้นเสีย หล่อนจัดแจงเตรียมอาหาร เอายาพิษใส่ ลงในอาหาร แล้วเชิญชายหนุ่มทั้งสองมากินชายหนุ่มทั้งสองนี้ก็นางรัก ก็พากันกินอาหารนั้นเข้าไป จึงพากันตายทั้งหมด เมื่อนางเห็นชายหนุ่มทั้งสองตายแล้ว จึงไปว่าจ้างลัปเหรอสองคนให้มา

เอาศพทั้งสี่ไปฝังเสีย แต่นางทำอุบายเอาศพซ่อนเสียสามศพ เอาออกมาให้สัปเหร่อเห็น
เพียงแค่ศพเดียว สัปเหร่อก็รับคำว่าจะจัดการฝังให้เสร็จภายในคืนนั้น นางจึงพูดทำสัญญา
กับสัปเหร่อว่า

"คนแคะนี้ เขาเคยกล่าวกันว่า เมื่อเอาไปฝังแล้วก็มักจะกลับมาได้เสมอ ฉะนั้น
นั้นแคะจะต้องไปฝังให้ถี่ทีเดียว ถ้าหากกลับมาอีก แคะต้องเอากลับไปฝังใหม่"

"เรื่องนั้นไม่ต้องกลัวหรอก เคยฝังมาเสียมากก่อนแล้ว"

เมื่อสัปเหร่อรับปากเช่นนั้นแล้วก็ชวนศพคนแคะไปฝัง เมื่อกลับมาจะขอรับค่าจ้าง
นางก็บอกสัปเหร่อว่า

"นี่เห็นไหม ฉันว่าแล้ว คนแคะนั้นนะ ถ้าฝังไม่ดีละก็มักจะกลับมาอีก นี่ยังฝังละ
มานอนอยู่นี้อีกแล้ว"

สัปเหร่อออกจะงง ๆ เพราะไม่รู้ว่านางลากลเอาศพคนแคะคนที่สองออกมาให้ดู
เพราะหน้าตาคนแคะก็เหมือน ๆ กัน จึงต้องชวนศพคนแคะที่สองไปฝังอีก และพอกลับมา
ก็พบศพคนแคะคนที่สามคอยอยู่อีก ทกลงสัปเหร่อต้องชวนศพกลับไปฝังถึงสี่เที่ยว หลังจากที่
ฝังศพคนแคะทั้งสี่แล้วก็เดินกลับมาที่บ้านของหญิงสาว ขณะที่เดินมาทางนั้นก็สวนทาง
กับพ่อค้าด่านหลังค่อมคนหนึ่ง สัปเหร่อไม่ทันได้พิจารณา เห็นเกี้ยว ๆ มอมแมม ก็นึกว่าคนแคะ
ที่ตนเอาไปฝังกลับมาอีก จึงเข้าไปจับตัวและนำไปฝังทั้งเป็นโดยไม่ยอมฟังเสียงอะไรทั้งสิ้น

เมื่อไปถึงบ้านของหญิงสาว สัปเหร่อทั้งสองก็คุยว่า

"เห็นไหมละ เจ้าคนแคะนั้นไม่กลับมาอีกแล้ว ลงมือขนาดเราฝังหละก็ ไม่มีทาง
กลับมาได้หรอก เมื่อตะกั๊กพยายามจะกลับมาอีก แต่ช่วยกันจับไปฝังเสียทัน เห็นจะไม่กลับมา
อีกแล้ว ผมเห็นจะรับค่าจ้างได้เสียที"

หญิงสาวเสียค่าจ้างให้สัปเหร่อไปเพียงเท่าค่าจ้างฝังศพหนึ่งศพ ทั้ง ๆ ที่สัปเหร่อ
ต้องฝังถึงสี่ศพ (และแถมท้ายด้วยพม่าค้าด่านเป็นคนที่ห้า) แต่สัปเหร่อไม่รู้ว่าถูกหลอกเลยแม้
แต่น้อย⁴⁸

4.10 ประเพณี

โดยทั่วไปแล้ว ประเพณีต่าง ๆ ของมอญ เช่น ประเพณีการเกิด แต่งงาน การบวช

าลา นั้น ถ้าแยกส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีออกแล้วก็คล้ายกับของไทย ยกเว้นประเพณี
การทำศพ ซึ่งแตกต่างไปจากไทยมาก ขรรมนิยมการทำศพมอดุณียมิใช้วิธีเผาเช่นเดียวกับ
ไทย แต่มีข้อยกเว้นว่าถ้าไม่ใช้การคายแบบขรรมนาค คือเป็นโรคตายหรือประสบอุบัติเหตุเช่น
ถูกยิง หรือจมน้ำตาย ศพนั้นก็จะไม่มีการเผา แต่จะนำไปฝังโดยเร็วที่สุดโดยไม่มีการประกอบ
พิธีกันอย่างใด เพราะเกรงว่าผีรำนั้นจะลอยขึ้นมาในอากาศเวลาเผา⁴⁹ ขรรมนิยมมอดุณินั้น
ยังไม่ยอมให้หน้าโลงหรือหีบศพเข้าบ้านอย่างเด็ดขาด เวลายกศพไปวัดก็ให้เอาโลงมารอรับที่
เชิงบันได และถ้าในกรณีที่มีคนตายในบ้านเดียวกัน 2 คน เขาจะไม่ทำการเผาพร้อมกัน แต่
จะต้องทำการเผาหรือฝังศพหลังกัน⁵⁰ ประเพณีการทำศพมอดุณินี้เป็นงานใหญ่งานหนึ่ง
ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะของผู้ตายและบุตรหลาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ตายเป็นพระสงฆ์หรือสมภาร
แล้ว งานศพก็จะยิ่งใหญ่ขึ้นไปอีก ถือเป็นงานระเคียบหมู่บ้านและตำบลเลยทีเดียว เขาจะสร้าง
โลงศพอย่างวิจิตร ทำเป็นยอกคล้ายปราสาท ทั้งเก 1-7 ยอด และยังมีการเจาะหน้าต่างที่
ข้าง ๆ โลงศพทั้งสองด้านไว้ให้มองเห็นศพผู้ตายข้างในด้วย โลงศพอันงดงามนี้จะถูกเผาไป
พร้อม ๆ กับศพบนเชิงตะกอน การเผาศพพระสงฆ์นั้น มีข้อห้ามอยู่อย่างหนึ่ง คือห้ามจุดไฟ
เผากด้วยมือ ต้องใช้ดอกไม้เพลิงที่เรียกว่า "ลูกหนู" * ท่อสายไปยังโลงศพแล้วยิงให้ลูกหนูวิ่ง
ไปถูกหีบศพจนไฟลุกขึ้น ต่อมาก็มีการประกวดการทำลูกหนูของใครแรงมาก และวิ่งไปชนที่สำ-
คัญ ก็จะได้รับรางวัล นอกจากนี้ในพิธีศพมอดุณีย ยังต้องมีการร้องไห้หน้าศพที่เรียกว่า "มอดุณย-
ไห้" และการแสดงหน้าศพที่เรียกว่า "ร่ำมอดุณ" อีกด้วย⁵¹

ส่วนประเพณีทางศาสนา ซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญในพุทธศาสนา จะ
ไม่มีเรื่องเกี่ยวกับผีเข้ามาปะปนเลย และถือเป็นประเพณีอันสำคัญที่คงปฏิบัติเป็นประจำทุกปี

⁴⁹ สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 82

⁵⁰ ก.

* การทำลูกหนูนั้น จะบรรจุดินกำ หรือดินปั้นเข้าไปในกระบอกไม้ไผ่หรือไม้จริง ขนาดเส้น
ผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 6 นิ้ว ยาวประมาณหนึ่งศอกเศษ ลักษณะคล้ายไฟพะเนียง

⁵¹ ส.พลายน้อย ล.ก. หน้า 360

ประเพณีที่สำคัญของมอญได้แก่ สงกรานต์ และออกพรรษา

สงกรานต์ ถือเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุด ในบรรดาประเพณีต่าง ๆ ของมอญ เพราะถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของมอญ ตรงกับวันที่ 13-15 เดือนเมษายน จะมีการทำบุญและการละเล่นตลกต่อกัน ถึง 3 วัน ของที่ใช้ทำบุญได้แก่ข้าวสงกรานต์หรือข้าวแช่นั่นเอง ก็จะมีการแห่ นกแห่ปลาไปปล่อยที่วัด โดยจัดเป็นขบวนพาเหรดสวยงาม บรรดาหนุ่มสาวที่เข้าร่วมในขบวน ก็จะมีพิธีพิถันในการแต่งกายด้วยอาภรณ์ที่มีสีสันงดงาม หลังจากนั้นจะมีการเล่นสากน้ำสงกรานต์ กันเป็นที่สนุกสนาน และยังชักน้ำไปอาบให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่นับถือด้วย ที่สำคัญคือ ในเวลาเย็น จะมีการเล่นส่ำบ้า ซึ่งเป็นการละเล่นที่นิยมกันในบรรดาหนุ่มสาวมอญที่ยังเป็นโสด การเล่นเกมช่วง การเล่นเกมช่อน้ำ เป็นกัน ในวันสงกรานต์นี้ ชาวมอญที่ออกไปทำมาหากินตามที่ต่าง ๆ ก็จะ กลับมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันในหมู่บ้านของตน

ออกพรรษา เป็นประเพณีที่สำคัญรองลงมาจากสงกรานต์ ชาวมอญจะรื่นเริงมากใน การทำบุญ มีการแห่พระภิกษุสงฆ์ไปร่วมปวารณา ออกพรรษาที่วัด ที่นิยมนับถือมากที่สุดแค่เพียง วัดเกี้ยว เสร็จแล้วก็จะแห่พระไปส่งคามวัดที่รับมาทุกวัด หากไปทางน้ำ เรือที่ใช้เป็นพาหนะ ในการเดินทางรับส่งพระ จะมีการประดับประดาอย่างงดงาม หลังจากเสร็จพิธีทางศาสนาแล้ว ก็จะมีการแข่งเรือกัน นอกจากนี้ยังมีประเพณีอีกอันหนึ่งที่ถือว่า เป็นของมอญโดยเฉพาะ คือ ประเพณีกักบาตรน้ำผึ้ง หรือการทำบุญด้วยน้ำผึ้งนั่นเอง⁵²

⁵² สุภรณ์ โอเจริญ ล.ก. หน้า 83

บทสรุป

ชาวมอญเป็นชนชาติหนึ่งซึ่งอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณพม่าตอนล่าง และไต่ทั้งอาณาจักร สร้างสมอารยธรรมความเจริญต่าง ๆ ขึ้นมากมาย แต่ก็ไม่สามารถรักษาอาณาจักรของตนเองไว้ได้ เพราะพื้นที่พม่าซึ่งอพยพเข้ามาอยู่ทางตอนเหนือสามารถทั้งอาณาจักรเป็นปึกแผ่นขึ้นได้ที่พุกาม พม่าก็แผ่อำนาจลงมาจากรานมอญ จึงต้องสูญเสียเอกราชแก่พม่าใน พ.ศ. 1600 และนับแต่นั้นมามอญก็ต้องทำการต่อสู้กับพม่า เพื่อความเป็นอิสระบ้าง เพื่อรักษาอาณาจักรของตนบ้างเรื่อยมาเป็นเวลากว่า 700 ปี จนกระทั่งถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพม่าใน พ.ศ. 2300

จากสภาพความเป็นอยู่ของชาวมอญที่กองทัพกู้คืนมาเพื่อความเป็นอิสระภาพ และเพื่อความอยู่รอดของตน ตลอดจนความเดือดร้อนที่ได้รับจากการปกครองของพม่า เนื่องจากพม่านั้นปกครองมอญอย่างกดขี่และบีบคั้น ในเรื่องการเก็บภาษีอากรและการเกณฑ์แรงงาน ทั้งในยามสงบและยามมีศึกสงคราม ทำให้ชาวมอญพากันอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทย ด้วยเห็นว่าเป็นดินแดนแห่งเสรีภาพ และมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมคล้อยคลึงกับมอญ นอกจากนั้นมอญยังมีความคุ้นเคยในเส้นทางเข้าสู่ประเทศไทย เพราะเคยถูกพม่าเกณฑ์เข้ามารบกับไทยบ่อย ๆ การอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทยนั้นมาในลักษณะต่าง ๆ กัน ส่วนมากมักจะมาในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง จากภาวะสงครามภายในประเทศ บางครั้งก็เข้ามาในฐานะเป็นเชลยสงครามบ้าง หลบหนีออกจากกองทัพพม่าบ้าง เป็นต้น ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ปรากฏว่ามีการอพยพของชาวมอญครั้งสำคัญ ๆ ในสมัยอยุธยา 5 ครั้ง ในสมัยกรุงธนบุรี 1 ครั้ง และใน สมัยกรุงรัตนโกสินทร์อีก 1 ครั้ง และนอกจากนี้ยังมีการอพยพครั้งย่อย ๆ กระเซ็นกระสายเข้ามาเรื่อย ๆ ระหว่างการอพยพครั้งสำคัญ ๆ นั้น โดยไม่มีการบันทึกรายละเอียด การที่ชาวมอญพากันอพยพเข้ามาบ่อย ๆ และบางครั้งก็เข้ามาโดยไม่มีการบันทึก ทำให้เราไม่สามารถทราบจำนวนชาวมอญทั้งหมดในประเทศไทย และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ชาวมอญเหล่านั้นได้มีการปรับตัวเป็นไทย และรูปร่างหน้าตาก็คล้ายไทย จนบางครั้งก็แยกไม่ออกว่าเป็นมอญหรือไทย

ถ้วยเหตุที่ชาวมอญนั้นเป็นชาติที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีของน
กันั้น ชาวมอญที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย จึงได้นำเอาเอกลักษณ์ทาง
วัฒนธรรมประเพณีของตนเข้ามาปฏิบัติด้วย ทำให้ชุมชนของชาวมอญมีความโดดเด่นและ
สามารถรักษามรดกแห่งความเป็นเชื้อชาติของตนไว้ได้เป็นอย่างดียิ่ง อาทิเช่น เอก
ลักษณ์ทางด้านภาษา คติความเชื่อ การละเล่น และประเพณีต่าง ๆ และโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งเอกลักษณ์ทางด้านประเพณีมอญ ซึ่งยังคงปรากฏให้เห็นอยู่จนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

1. เอกสารชั้นต้น

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง แฟ้ม ม.2 19/4 เรื่องสำมะโนครัวพลเมือง
 _____ แฟ้ม น. 30/4 เรื่องบัญชีสำมะโนครัวราษฎรหรือ
 เมืองมณฑลกรุงเทพฯ

2. เอกสารชั้นรอง

หนังสือทั่วไป

จำปา เยื้องเจริญ วิเคราะห์ศิลาจารึกในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หริภุญไชย กรุงเทพมหานคร พิมพ์ 2522

คำวรางาษาภาพ, สมเด็จพระมหา ไทยรบพม่า สำนักพิมพ์คลังวิทยา 2505
 ประเสริฐ ณ.นคร ประวัติศาสตร์ไทยในผลงานค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยและเรื่องของ
เกลือ (ไม้) เค็ม โรงพิมพ์อักษรสมัย 2514

พิชิต หลักคงคา, พันตำรวจตรี และ สิทธิไกร หลักคงคา, ร้อยตำรวจเอก รวบรวม
พงศาวดารและประวัติศาสตร์ชนชาติมอญ (บรรณานุกรมในงานพระราชทาน
 เพลิดเพลิน ร่องอำมาตย์โท บุน อาโกลคคี (เพิ่ม หลักคงคา) และบรรจบุรี)
 กรุงเทพมหานคร พิมพ์ 2522

รัตน ปัญญาเถระ ชินกาลมาลีปกรณ์ แปลโดย แสง มนวิฑูร (พิมพ์เป็นอนุสรณ์แก่
 ยสภีร์ นิมนานเหมินทร์) มินตราการพิมพ์ 2514

ศิลปากร, กรม มอญที่เกี่ยวกับไทย โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2512

ส. พลายน้อย (นามแฝง) เล่าเรื่องพม่ารวมมอญ สำนักพิมพ์แพร่พิทยา 2515

สมชาย พุ่มสอาก และ ประเสริฐ ลีวานันท์ 73 จังหวัด เล่ม 3 สำนักพิมพ์เทียน-
 สยาม 2529

สานิตย์ บุญชู คึกชีชาวบ้านประยุกต์ในงานพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีไทยรามัญ
 ท.คลองทาคค และ ท.กอนกระเบื้อง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี มหาวิทยาลัย-
 ธรรมศาสตร์

สุนทรภู์ นิราศพระบาท ใน ประวัติคำกลอนสุนทรภู์ รวบรวมโดย พ.ฉ. ประมวลมารค
 (นามแฝง) โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ 2499

สุนทรภู่ นิราศพระบาท ใน ประวัติคำกลอนสุนทรภู่ รวบรวมโดย พ.ณ. ประ-
มวธมารค (นามแฝง) โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ 2499

สุเอ็ก คชเสนี วิชานุกรณศาสตร์เรื่องภาษามอญ โรงพิมพ์คุรุสภา 2512

หม่อม หิน อ่อง ประวัติศาสตร์พม่า สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช 2519

อนุমানราชชน, พระยา นิรุกติศาสตร์ สำนักพิมพ์คลังวิทยา 2517

บทความ

จำปา เยื้องเจริญ "เล่าเรื่องประเพณีมอญ" ศิลปากร 24:4 กันยายน 2523
(หน้า 44-66)

จำปา เยื้องเจริญ "เล่าเรื่องประเพณีมอญ" ศิลปากร 24:5 พฤศจิกายน 2523
(หน้า 77-96)

ทองคำ พันนัทธิ "ประเพณีการเล่นเซ้าผี" วัฒนธรรมไทย 20:1 มกราคม 2524
(หน้า 30-32)

ถาวรณ สุทธิลล "มอญร้องไห้ที่วัดทุ่งกระโหลก" ชาวกรุง 44:5 กุมภาพันธ์
2518 (หน้า 55-56)

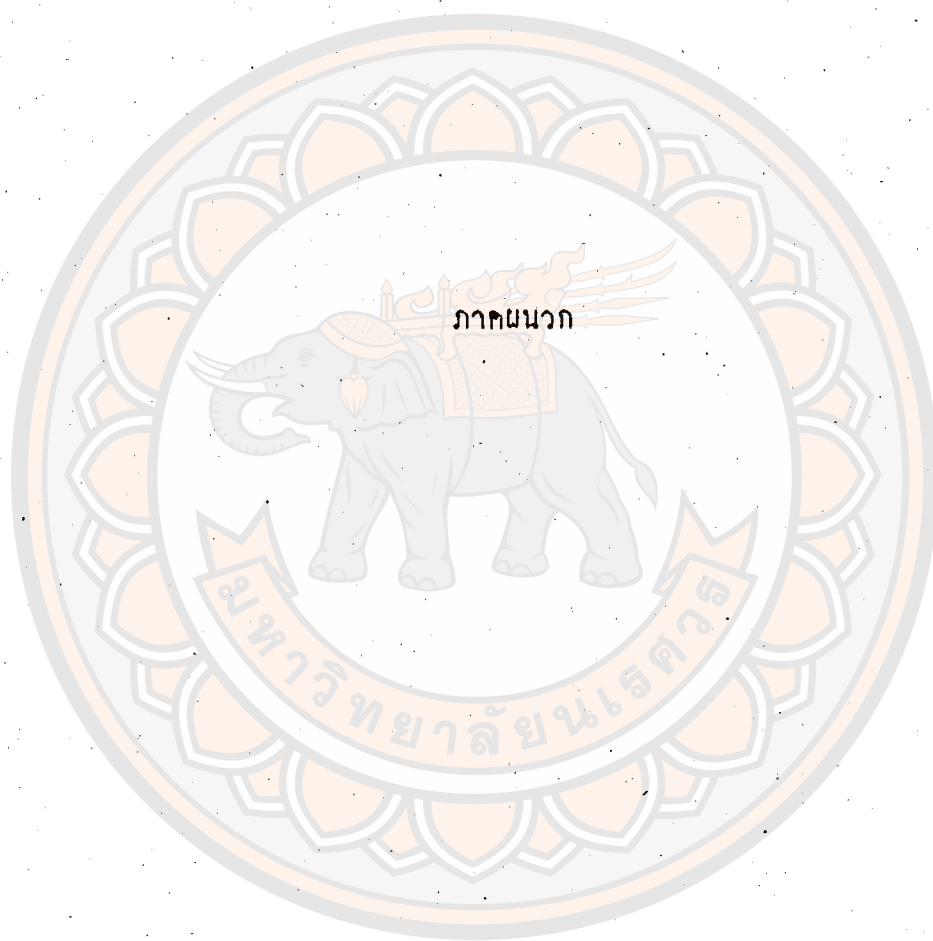
วิทยานิพนธ์

กวางกมล สุนทรทรัพย์ "กระบวนการยุติธรรมและสวัสดิการของชนกลุ่มน้อย กรณี
ศึกษาชาวมอญสัญชาติพม่า บ.ทุ่งก้านยาง ท.ไทรโยค อ.ไทรโยค
อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี" วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2529

ประเชิญ คนเทศ "ภาษามอญ ท.เจ็กริว จ.สมุทรสาคร" วิทยานิพนธ์ปริญญา-
ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร 2528

ละออ แป้นเจริญ "ระบบไวยากรณ์มอญ" วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศิลปากร 2526

สุภรณ์ โอเจริญ "ชาวมอญในประเทศไทย วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย
ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น" วิทยานิพนธ์มหา-
บัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519

ภาคผนวก ก.

วิเคราะห์คำว่า มอญ รามัญ และกะเลิง

มอญเป็นชนชาติหนึ่ง ซึ่งมีภาษาพูดอยู่ในกระดุมมอญ-เขมร (Mon - Kmer) ในอดีตนั้น จีนแคะมอญอยู่ในบริเวณที่เป็นพม่าตอนล่าง (Lowet Burma) ปัจจุบัน และ ได้เรียกชื่อประเทศของตนว่า "รามัญเทศ" หรือรามัญประเทศ ก็จะได้เห็นได้จากจารึก กัลยาณี ซึ่งไต่ถ่วงถึงประเทศมอญในท่อนขึ้นต้นคาถาภาษาบาลีว่า

"รามัญเทศปิกู- รามัญปิกินา กกา
ชินสาสนสสุทธิ ท ปวกทิ กถียเท" ¹

ส่วนฉบับภาษามอญก็มีคำว่า "ระรมัน" Rah Rman ซึ่งหมายรวมถึงอาณาเขตของ 3 จังหวัดของพะสิม (Passin) หงสาวกี (Pegu) และเมาะกะมะ (Martaban) นอกจากนี้ นักภูมิศาสตร์ชาวอาหรับยังไต่ถ่วงถึงประเทศมอญในพม่าตอนล่าง โดยใช้ชื่อว่า รามัญเทศ (Rāmanādesa) ก็ปรากฏในหนังสือ Book of Routes and Province ของ Ibn Khordadzebeh พ.ศ.1387-1391 (ค.ศ.844-848) ²

คำว่า "มอญ" (Mon) นั้น ซี.โอ.แบล็กเดน (C.O.Blagden) นักปราชญ์ ทางภาษาท่านหนึ่งกล่าวว่า เป็นคำ ๆ เดียวกับคำว่า "รามัญ" (Rāman) แต่ในจดหมายเหตุของมอญ เช่นใน Pegu Chronicles จะใช้ Man ซึ่งเป็นรูปคำเก่าแทนและ ถ้าเราสืบกลับไปในจารึกสมัยกลาง จะพบรูป Rman ทัว R ข้างหน้าเป็นคำอุปสรรค (prefix) ชนิดหนึ่ง* ซึ่งมาในภาษาปัจจุบันนี้ก็หายไป และเวลาอ่านก็คงจะออกเสียง

¹ สุภรณ์ โอเจริญ ชาวมอญในประเทศไทย วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 13

²

ก.

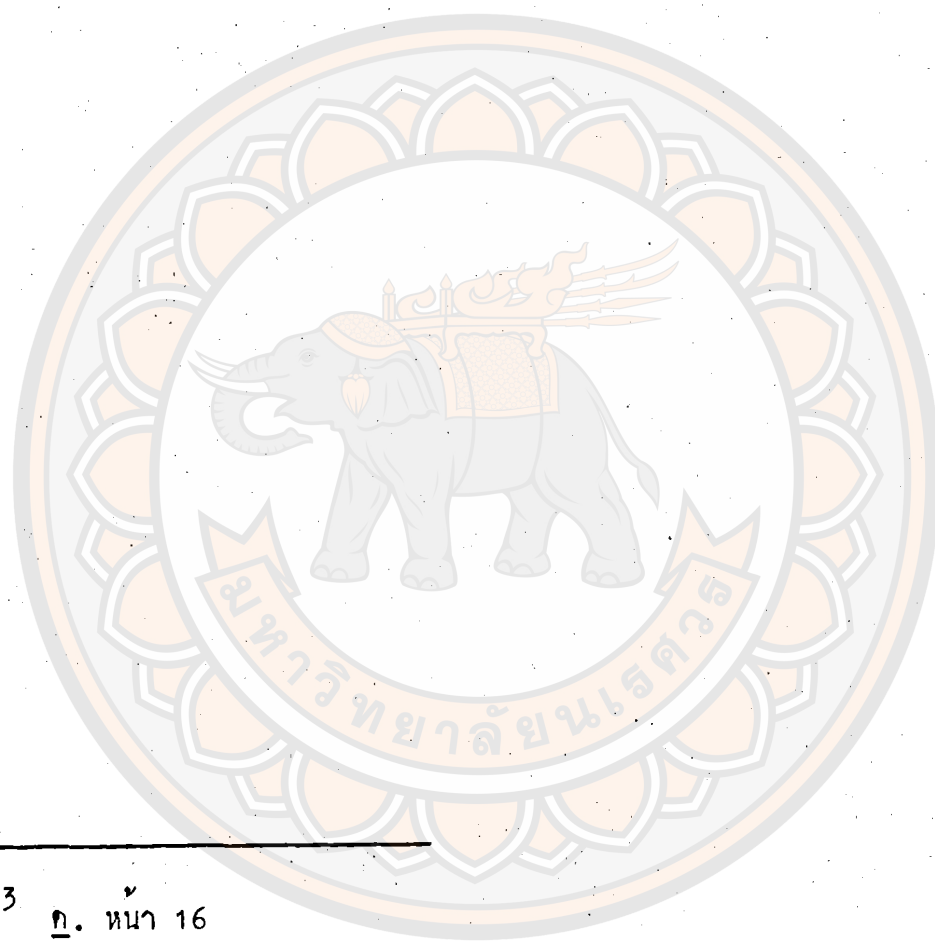
* นักประวัติศาสตร์บางท่าน ไต่ถ่วงแย้งว่าทัว ข้างหน้ามิใช่อุปสรรคที่ไม่มีความหมาย แต่เป็นคำที่ย่อมา ซึ่งมีความหมายว่า ประเทศ

เป็น Rēman (รมัน) โดยเน้นที่พยางค์ท้าย และในที่สุดก็เพี้ยนมาเป็นมอญ ส่วน คำว่า "รามาญ" (Rāmañña) นั้น เป็นรูปที่บัญญัติขึ้นจากรูป Rman เพื่อใช้ในภาษา มาลี ในสมัยที่ยังนิยมใช้ ฆ ลงท้ายแทน n และจึงให้เข้าตามกฎภาษามาลี (ที่ว่า กว้ยตัวสะกดตัวตาม) โดยการซ้อน ฆ อีกตัวหนึ่ง แล้วเติม a ข้างท้าย จึงได้เป็น รูป Rāmañña ส่วนความหมายนั้นคงจะมี แต่ไม่เป็นที่ปรากฏแน่ชัด ชาวมอญบางคน ได้อธิบายว่าชื่อประเทศของตนมีความหมายว่า เป็นที่หนึ่ง ในแง่ที่ว่าพวกเขาเป็น

the first of mankind (ที่หนึ่งในมนุษยชาติ)

ส่วนคำว่า "กะเลิง" (Talaing) นั้น เป็นที่ถกเถียงกันมากในหมู่นักภาษาศาสตร์และนักมานุษยวิทยา ถึงที่มาและความหมาย อย่างไรก็ตาม ทั้งเมย์ ออง (May Oung) และ ชาร์ลส์ ดูว์เรลล์ (Charles Dureau de la Villette) ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ตามที่คนจำนวนมากเชื่อว่า พระเจ้าอลองพญาเป็นผู้ที่เริ่มใช้คำว่ากะเลิง ในความหมายว่า "(ผู้) ที่ถูกเหยียบย่ำ" (down-trodden) เรียกพวกมอญ หลังจากที่มีชัยชนะเหนือพวกมอญ ใน พ.ศ. 2300 นั้น ไม่ถูกต้องอย่างยิ่งเพราะคำกะเลิง นี้ เป็นที่รู้จักของพม่ามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20-21 แล้ว ก็มีปรากฏอยู่ในงานเขียนของ พม่าช่วงดังกล่าว และยังเป็นที่รู้จักของชาวจีนในต้นพุทธศตวรรษที่ 22 ซึ่งใช้คำนี้เรียก พลเมืองที่อาศัยอยู่ในหงสาวดี (Pegu) อีกด้วย นอกจากนี้ ชาร์ลส์ ดูว์เรลล์ และ มอญ มยา (Maung Mya) ยังได้อ้างถึงจารึก พ.ศ. 1650 (ค.ศ. 1107) และจารึก พ.ศ. 1625 (ค.ศ. 1082) ตามลำดับ ว่ามีคำกะเลิงปรากฏอยู่ ซึ่งแสดงว่าคำ ๆ นั้น พม่าได้ ใช้เรียกพวกมอญมาแล้วในสมัยของพระเจ้าอนันรุท (Anawrahta พ.ศ. 1587-1682) และแม้จะเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า คำกะเลิงใช้กันมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอนันรุท แต่ในเรื่อง ที่มานั้น นักภาษาศาสตร์ก็ยังคงมีความเห็นที่แตกแยกเป็นสองทฤษฎี ทฤษฎีหนึ่งบอกว่า Ta-laing กว่อนมาจาก Ita-lerm ซึ่งแปลว่า พ่อ-ทาลาย หรืออาจใช้ในความหมายว่า ลูกผสม (half-caste) เรียกพวกที่เกิดจากมอญกับชาวเตลกู (Telugu) อีก ทฤษฎีหนึ่งกล่าวว่า Talain มาจาก Talibgana หรือ Telingana ซึ่งเริ่มใช้เรียกพวก ที่อพยพมาจากแคว้นเตลิงคน และแคว้นกลิงค์ ทางชายฝั่งตะวันออกของอินเดีย เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามชายฝั่งพม่า บริเวณเมืองสะเทิม หงสาวดี ร้างกุ้ง เป็นต้น แต่ต่อมาได้ใช้

เรียกพลเมืองที่สืบเชื้อสายมาจากพวกนี้ทั้งหมด³ นอกจากคำว่า มอญ รามัญ และ
ตะเลงแล้ว ในอดีต ชาวตะวันตกยังใช้คำว่า ปิกวน (Peguan) เรียกพวกมอญอีกด้วย
แต่ในปัจจุบันก็เลิกใช้ไปแล้ว

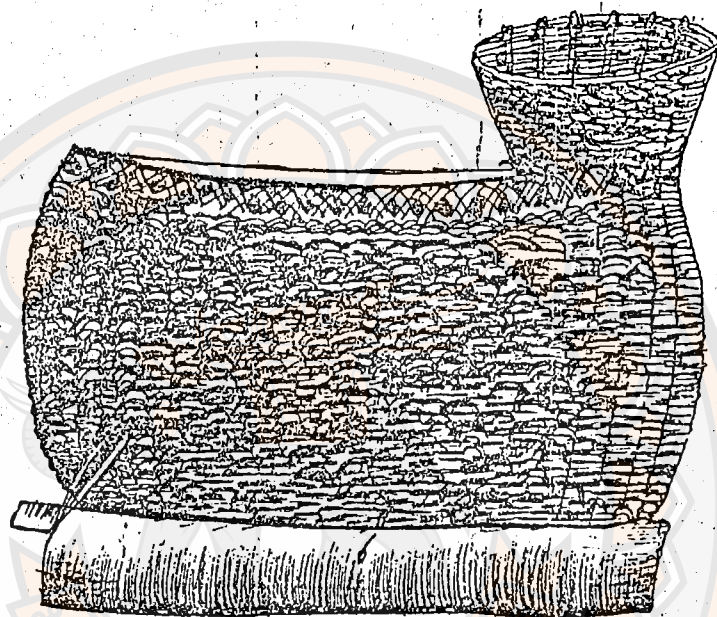

³ ก. หน้า 16

ภาคผนวก ข.

ประมวลภาพเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวมอญ

ภาพที่ 17

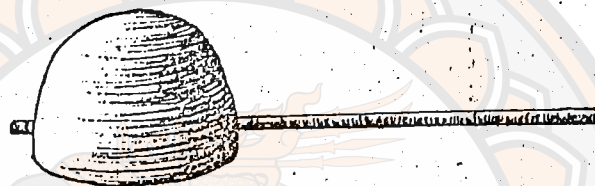
ภาษามอญ လုံလုံလုံ

ภาษาไทย เรียกว่า ของอู่เป็ก

ภาษามอญ เรียกว่า ถั่วอู่เป็ก ถั่วจุกกะ

ประโยชน์ ใช้ใส่ปลาของอู่เป็ก เช่น หนูทำควมไม้ไผ่ทั้งสองข้าง
จึงทำให้ของล่อนน้ำได้ ทำไหปลาไม่คยตาย

ภาพที่ 18

ภาษาไทย เรียก กระบาย

ภาษามอญ " สะโปลก โปลกทัก

ประโยชน์ ใช้สำหรับค้ำน้ำหรือของเหลวต่าง ๆ

เขียนเป็นภาษามอญ

ภาพที่ 19

ภาษารามัญ ပိဋကိစ္ဆာဘိ

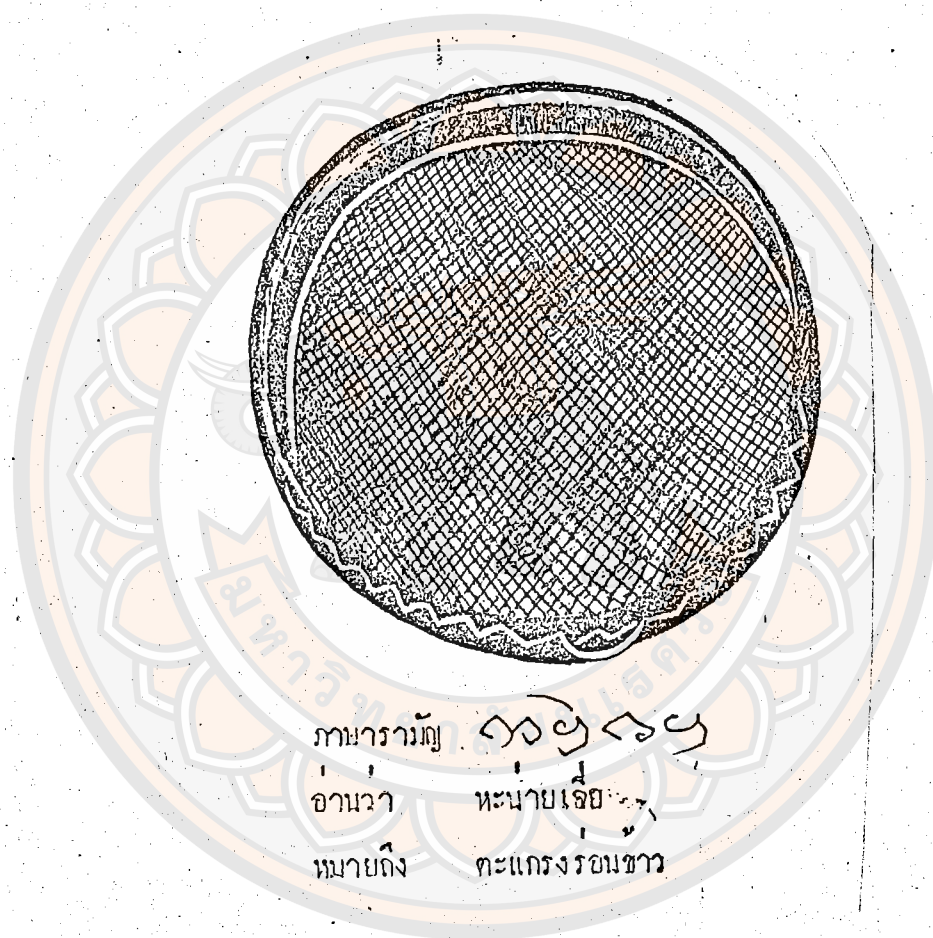
ภาษาไทย เรียบก กระบอกใส่เครื่องมือ

ภาษามอญ " กั้นจุกนัส

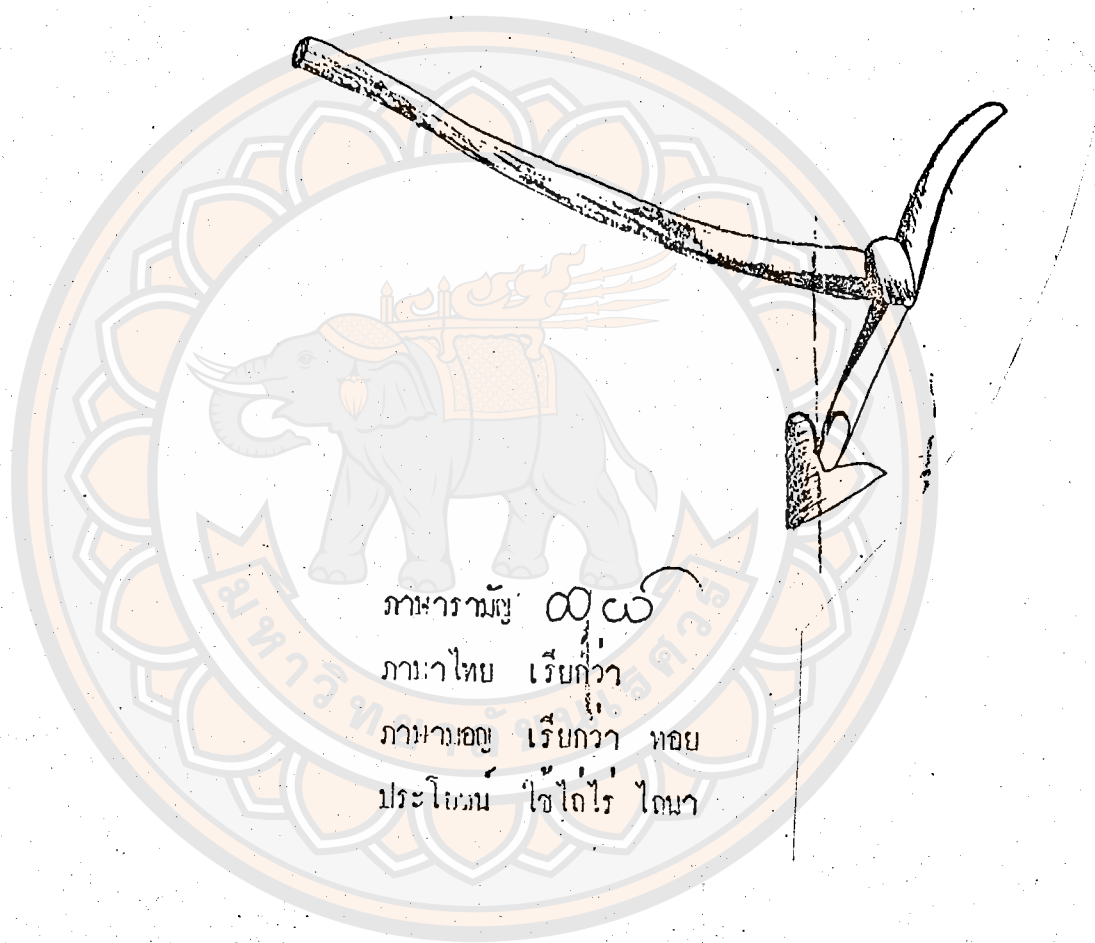
ประโยชน์ ใช้ใส่เครื่องมือที่มอบบางที่ของการทนุทนม

เช่น เครื่องมือแทงหยวกทำเชิงตะกอนเผาศพ

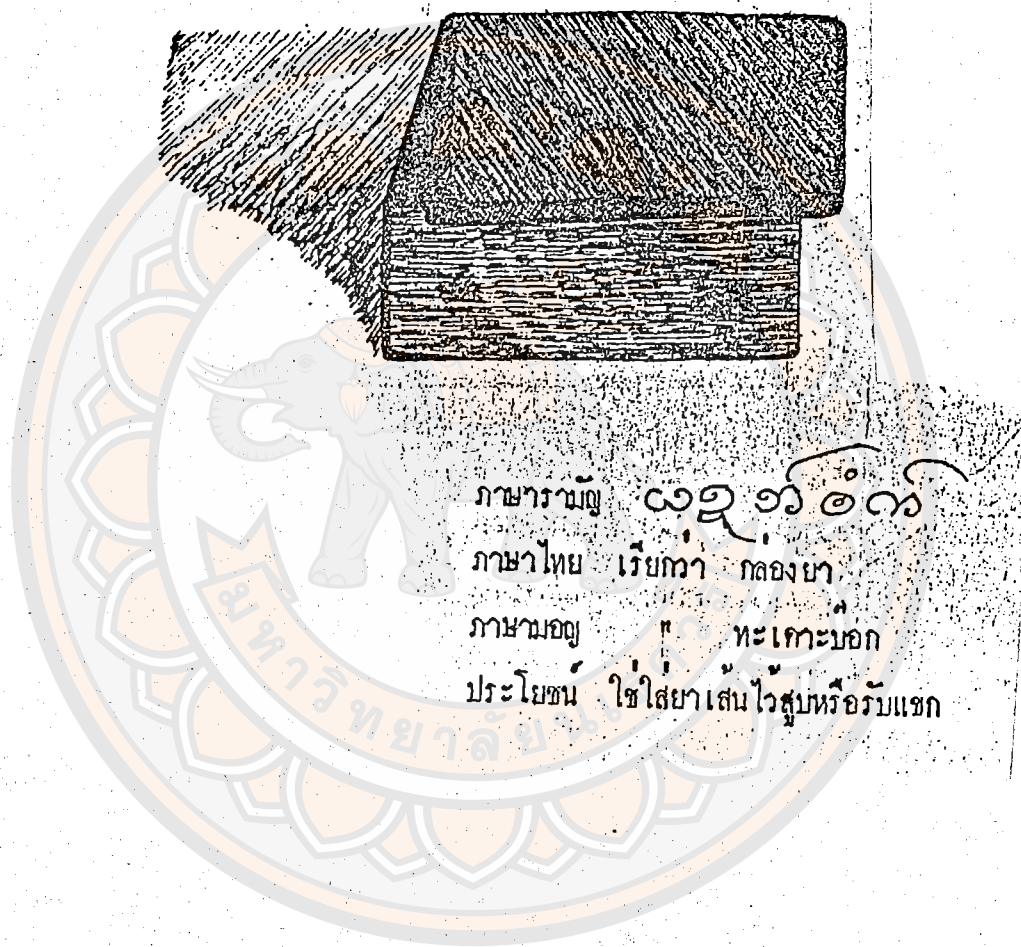
ภาพที่ 21

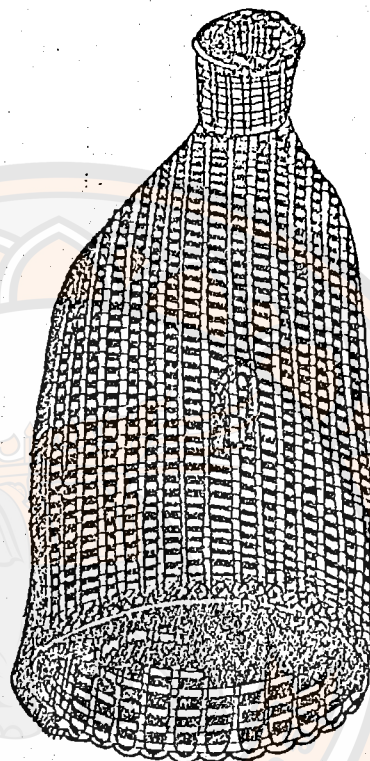
ภาพที่ 22

ภาพที่ 23

ภาพที่ 24

ภาพรวม

อานา

หมายถึง

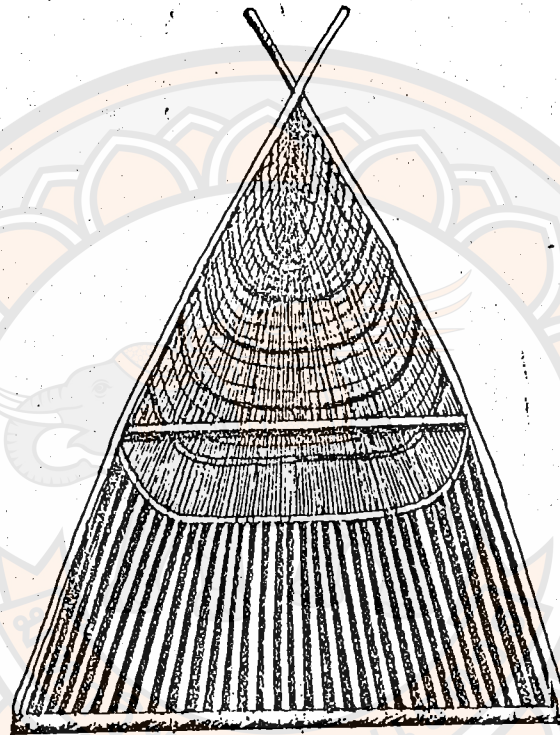

อะโง

อืเปกักปลา

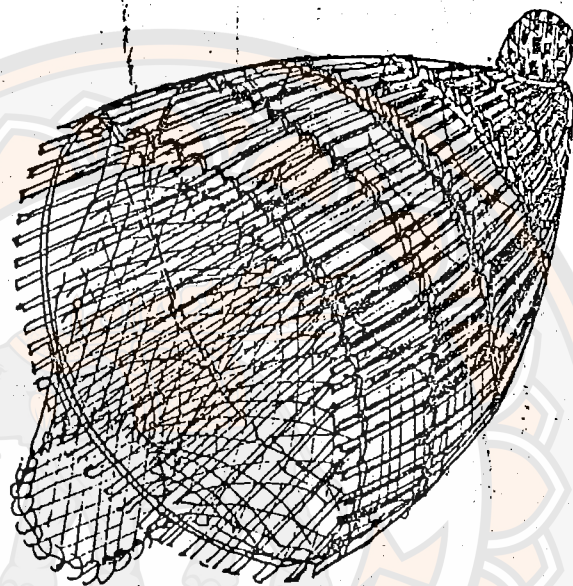
ภาพที่

25

ภาษารามัญ กว๊อ
 อ่าว่า หนามย (ออกเสียง ย ตามหลัง)
 หมายถึง ชะนางซอนกุง

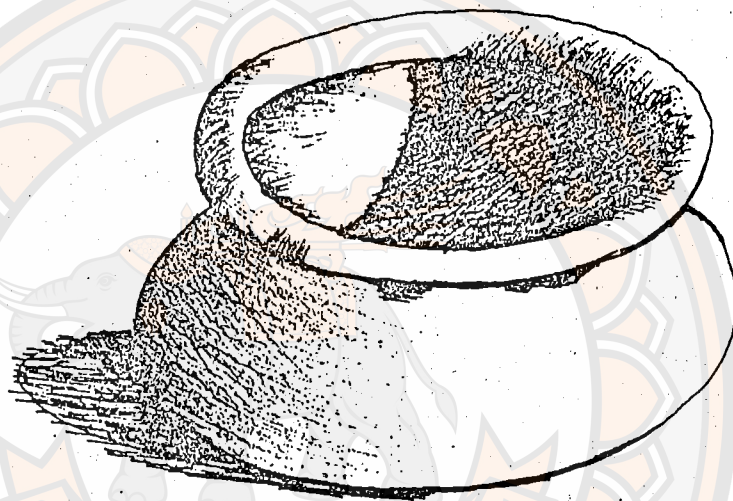
ภาพที่ 26

ภาษารามัญ อั้งยี่ อั้งยี่
 อานว่า อะลอกกั๊กกะ
 หมายถึง สุ่มสำหรับจับปลา

ภาพที่

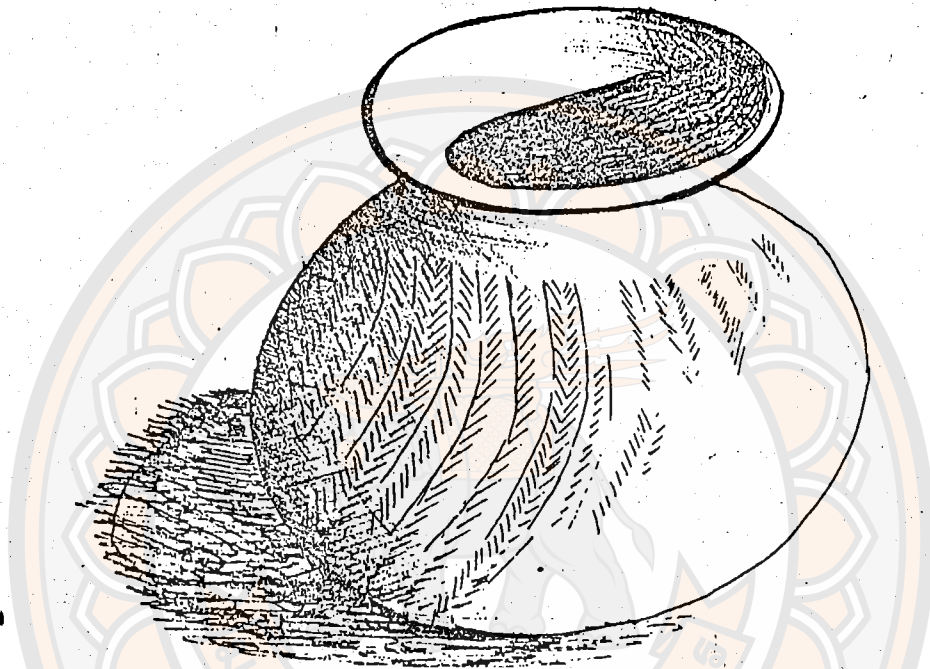
27

ภาษาอามญ ๒๐๖๓๖

ภาษาไทย เรียกว่า หมอน้ำตาด

ภาษาอญ " โปสทิจุดกอก

ประโยชน์ ใช้ใส่น้ำตาด

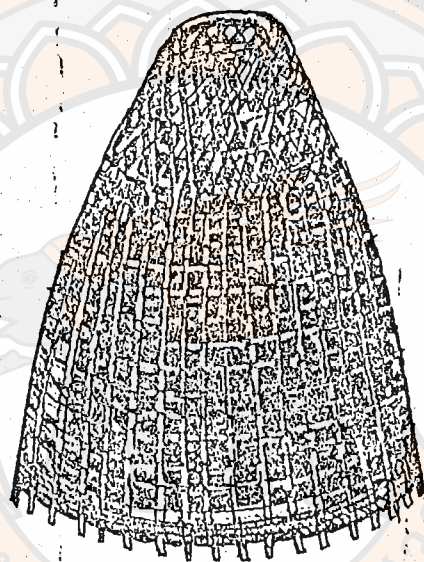
ภาษารามัญ လှော်တူဝိုက်

ภาษาไทย เรียบกว่า เหมือนน้ำเต้าหรือมะละกอ

ภาษามอญ " ไปเรือกม

ประโยชน์ ใช้ใส่เมล็ดใส่ที่โหลมาจากมะพร้าวหรือตะกอล

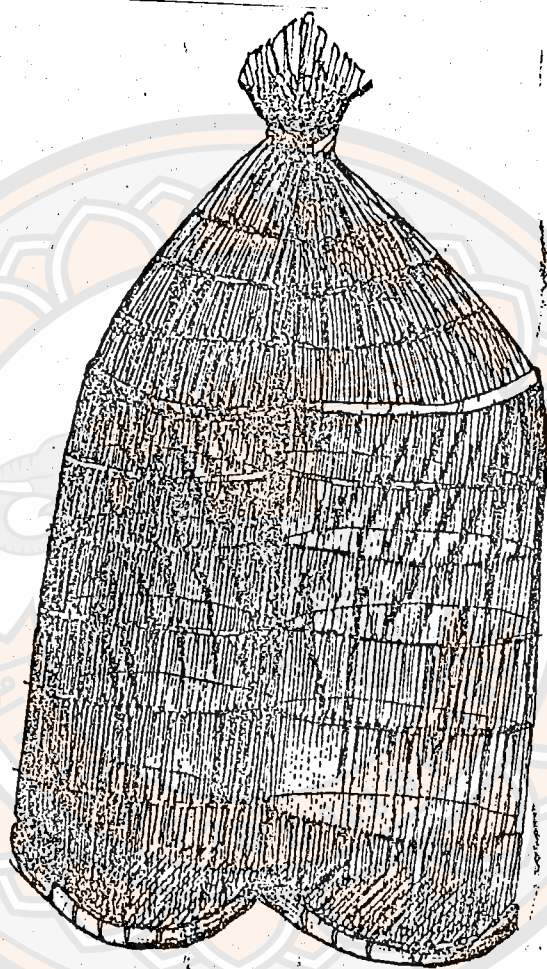
ภาพที่ 29

ภาพวาดนี้ ๑๖๖๖ ๑๖๖๖ ๑๖๖๖
 อักษร ๑๖๖๖ ๑๖๖๖ ๑๖๖๖
 หมายถึง ๑๖๖๖ ๑๖๖๖ ๑๖๖๖

ภาพที่

30

ภาษารามัญ

๑๑๕ ๑๑๕

อ่านว่า

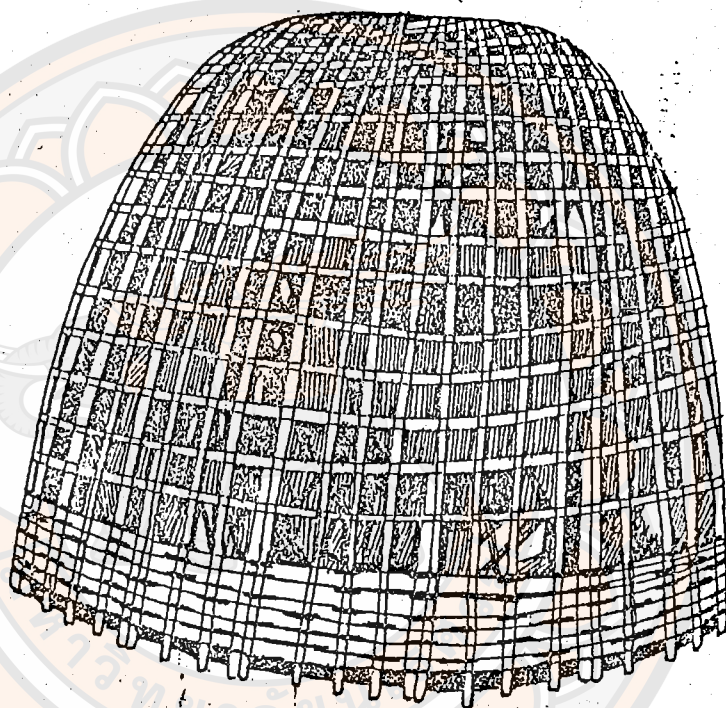
อะแนมตะทาว

หมายถึง

ลอบกัณ ๑ (ลอบกัณ)

ภาพที่

31

ภาพรวม

วัดอัมพวัน

ภาษาไทย เรียกว่า สุ่มใหญ่

ภาพรวม เรียกว่า อาลาตเกียละเลศงาน

ประโยชน์ ใช้ตั้งเปิดได้

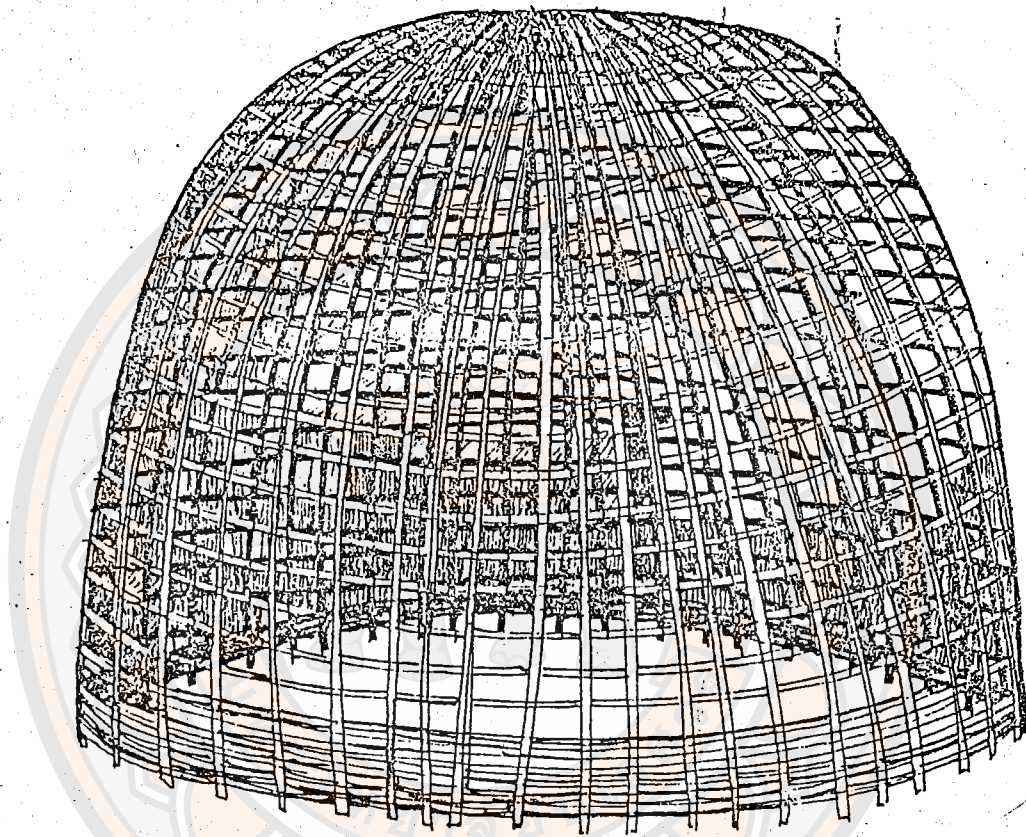
เครื่องทุ่นแรง

ภาษาไทย เรียกว่า ทุ่นทุ้ง
 ภาษามอญ เรียกว่า โป้ปลัดทะ
 ประโยชน์ ใช้สำหรับทุ้งข้าวที่นวดให้เหลือแถมเม็ดขาว
 ของสารพัดที่ลมนำมาตี ตัก ใช้แทนไม้ตี

ภาพที่ 33

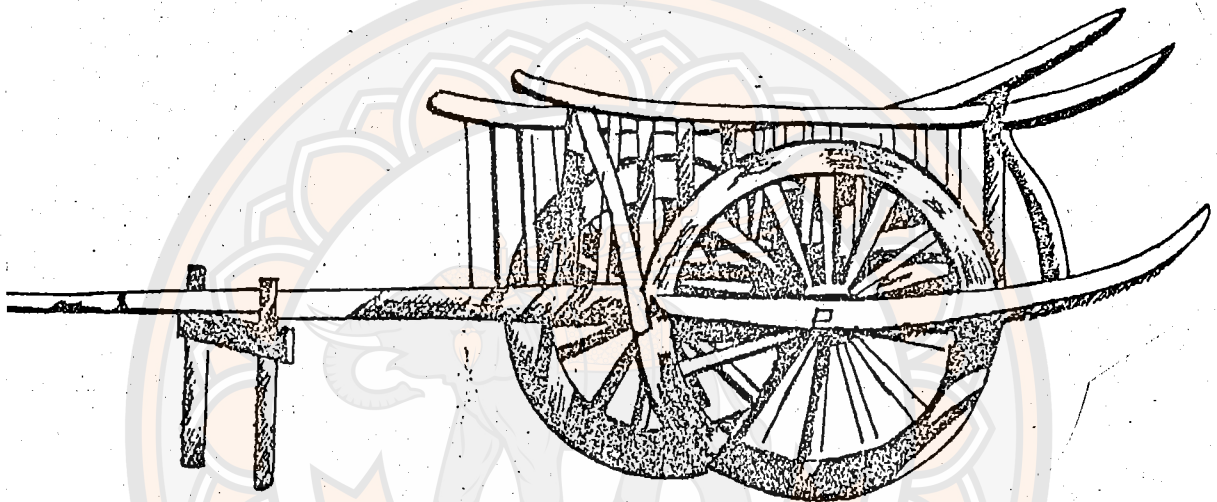
ภาพที่ 34

ภาพรวม หวง หรือ หวง
 อามวา อะเลอกราน
 หมายถึง สุนัข

ภาพที่

35

ภาพรวม

ชื่อว่า

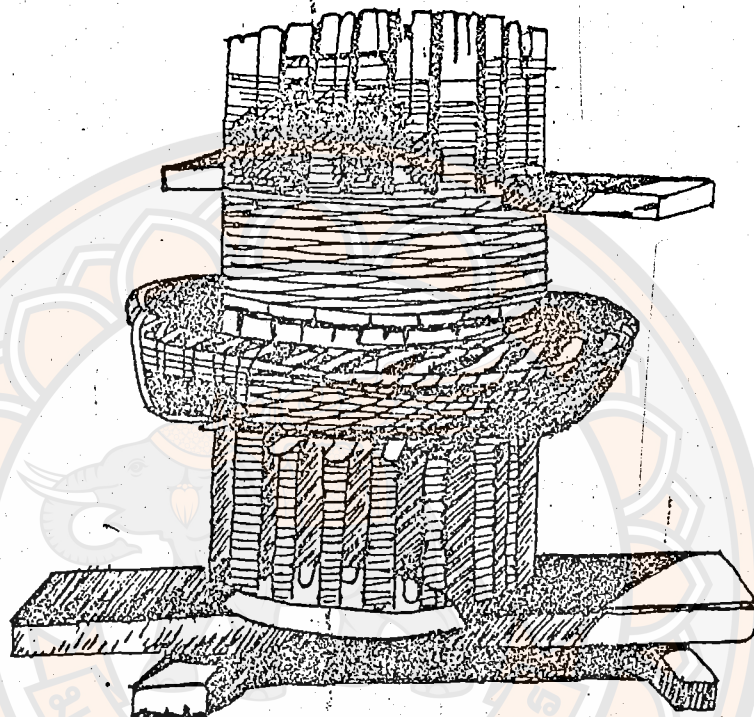
หมายถึง

อะกั

เกียน

ภาพ 36

ภาพรวม

๖๖,๖๖

อานา

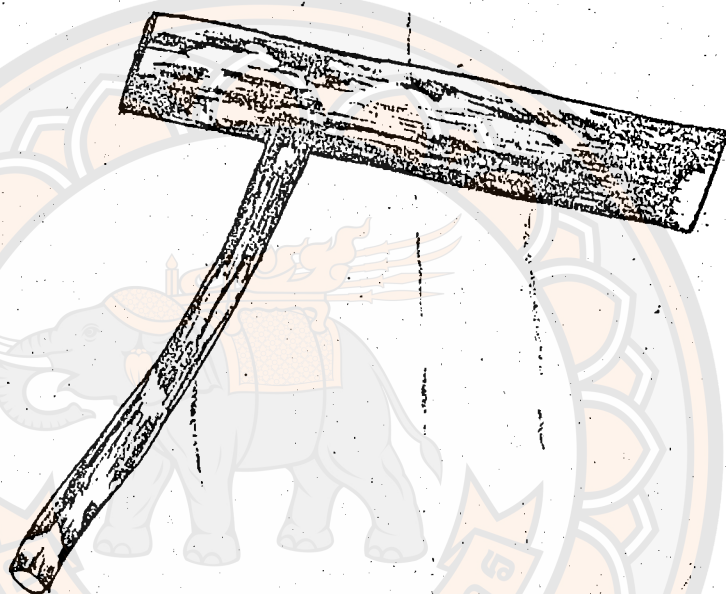
ทะลุ

หมายถึง

สีสำหรับสีทา

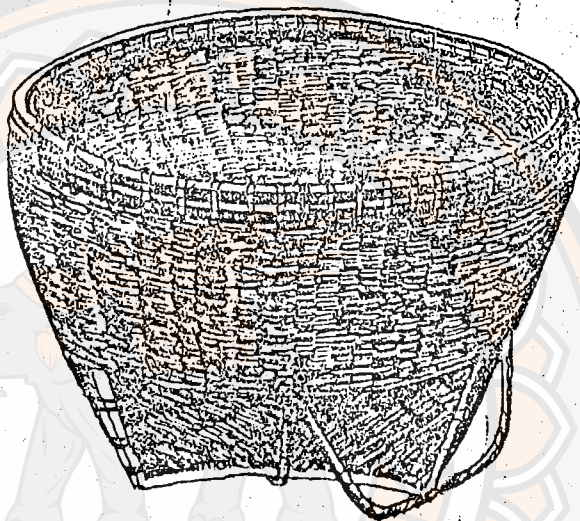
ภาพที่

37

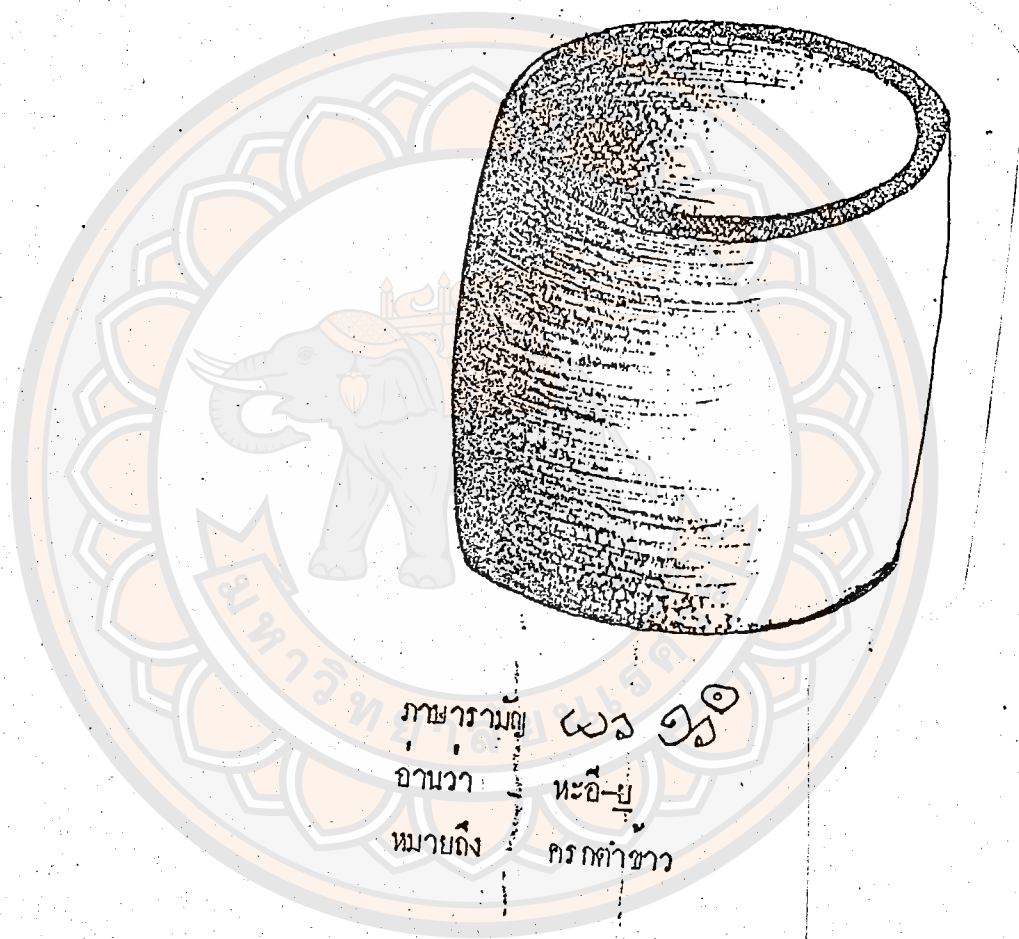
ภาพการมัตถุ วิทวณิทา
 อานวา วิทะลัมพุท
 หมายถึง สภาธรรมทูต

ภาพที่ 38

ภาพรวม
ชื่อว่า เทมโตะ
หมายถึง กระมุง

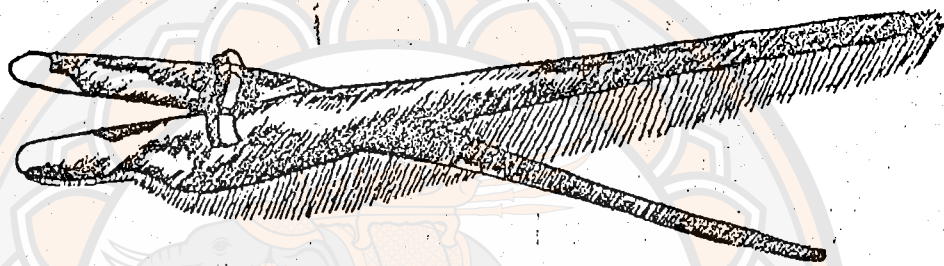
ภาพ 39

ภาพที่ 40

ภาพที่ 41

ภาษามอญ

လာလာ

ภาษาไทย เรียกว่า คีม

ภาษามอญ " คีม สะเก็ม

ประโยชน์ ใช้จับขึ้นซ่อมกระเบื้องหรือสิ่งจักสานต่าง ๆ ที่ต้องการเข้าขอบเพื่อไฟ
 ทอการเข้าขอบ

ภาพที่

42

ภาษาไทย เรียกว่า กระบอกน้ำ

ภาษามอญ " เหมนัทท

ประโยชน์ ใช้ใส่ผ้าใบไหม เช่น ไปไถนาไร่ ไร่

ภาษามอญ ၂၂၁၁၁၁

ภาพ

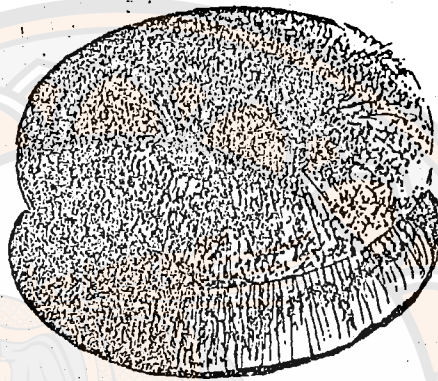
43

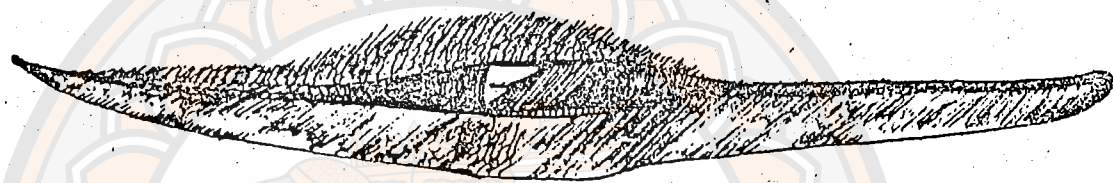
ภาษารามัญ ๑๕๗๕๖
 ภาษาไทย เรือกว้า ทราหวอ
 ภาษามอญ " มุญปลัดหัว
 ประโยชน์ ใช้หว่านหญ้าและพืชขนาดเล็ก ๆ

ภาพที่

44

ภาษารามัญ
 ภาษาไทย เรียกว่า เต้านุ่น
 ภาษามอญ " ปะปะ
 ประโยชน์ ใช้ใส่ปูนสำหรับกั้นขวาง

ภาษารามัญ

กระสวย

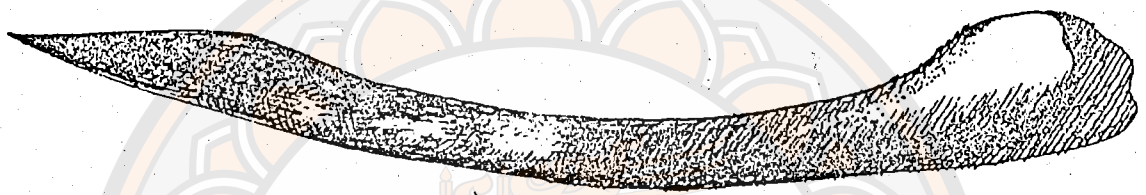
ภาษาไทย เวียก กระสวย

ภาษามอญ " โลน

ประโยชน์ ใช้เป็นอาวุธในการต่อสู้

ภาพที่

46

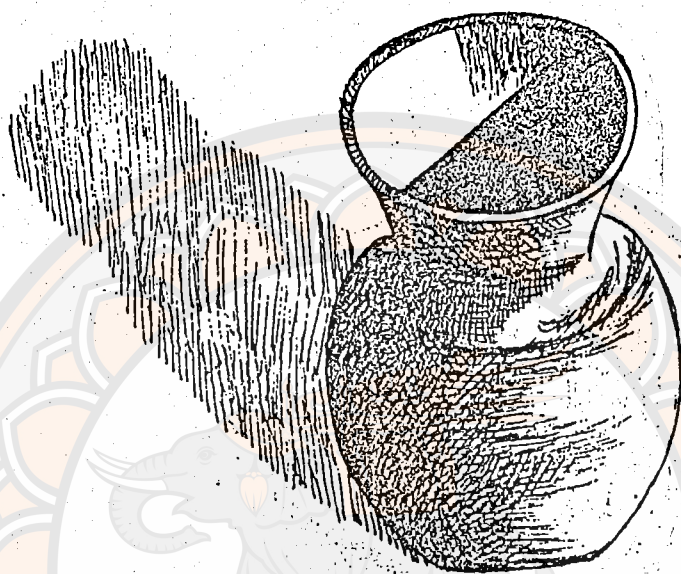
ภาษารามัญ ดุฉี จอจ

ภาษาไทย เรียบก มีจักตอก

ภาษามอญ " นุญมา

ประโยชน์ ใช้จักตอกเพื่องหลังคา สานกระบุง ตะกร้า กระพอน ฯลฯ

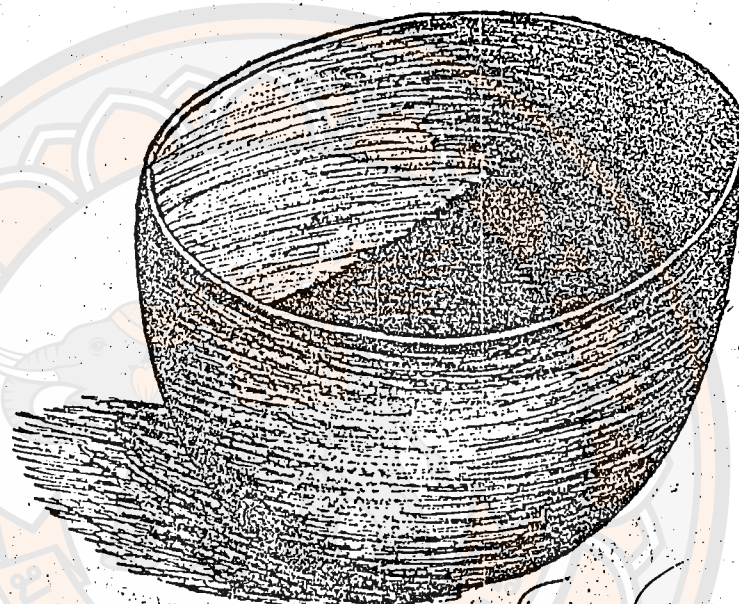
ภาพที่ 47

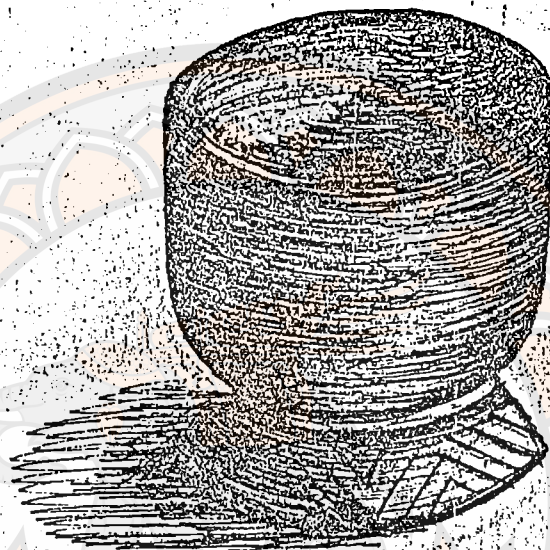
ภาษามอญ ๑๒๑๑ ๓๒๒ ๑๒ ๑๒
 ภาษาไทย เรียกว่า เทือกหินเผา
 ภาษามอญ " โปสสคฺช โปสสชะนวยกช
 ประโยชน์ ใช้ใส่น้ำดื่มหรือรับแขก

ภาพที่

48

ภาษารามัญ **อู๋โถว ๒๔ โถว**
 ภาษาไทยเรียกว่า ขันใหญ่
 ภาษามอญเรียกว่า กระตุบ คติงโถงชะเนียง
 ประโยชน์ ใช้ใส่น้ำมนต์หรือดอกไม้ในพิธีทางศาสนา

ภาษารัตน อัคร ๑๑๑๑
 ภาษาไทยเรียกว่า ครกตำหนัก
 ภาษารัตนเรียกว่า บักอะเม็กสะปรุ
 ประโยชน์ ใช้ตำหนัก

ภาพที่ 50

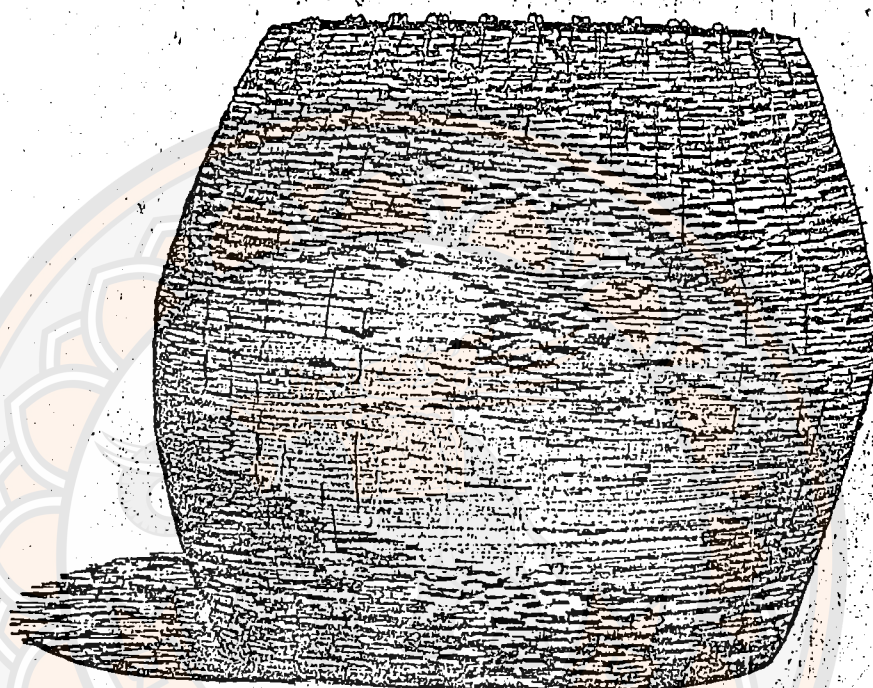

ภาษารามัญ ๕๐๕

ภาษาไทย เรียกว่า เชื้ขนมพริก

ภาษามอญ เรียกว่า กระเคอะลายเนยะแปดของ

ประโยชน์ ใส่วุ้นพริกและอุปกรรณที่กินกับพริก เช่น ยาสั้น ใบตอง กล้วย แดง ฯลฯ

ภาษารามัญ ๙๙, ๕

ภาษาไทย เรียกว่า กระพอน

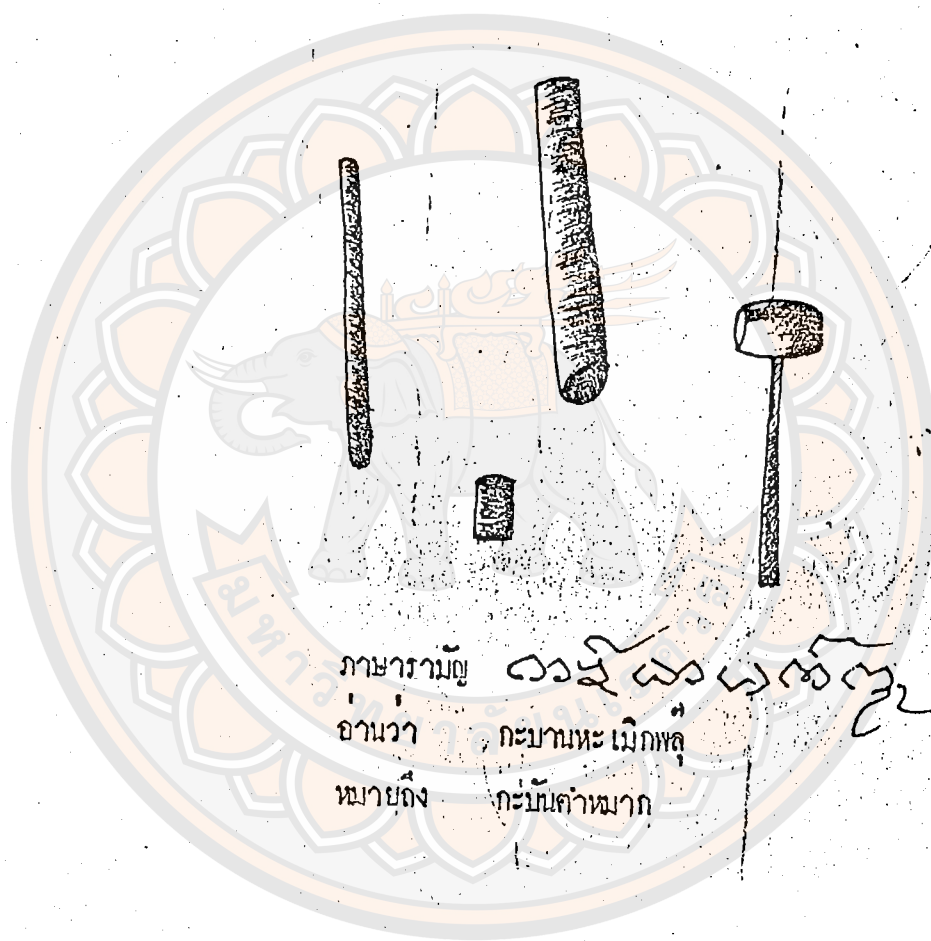
ภาษามอญ เรียกว่า เถิง

ประโยชน์ ใช้ใส่ข้าวเปลือก, งา

ภาพที่ 52

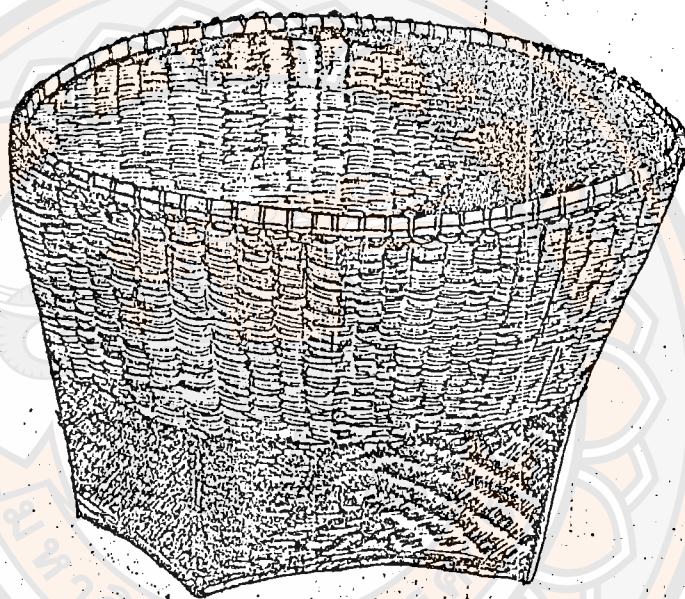

ภาพที่ 53

ภาพที่

54

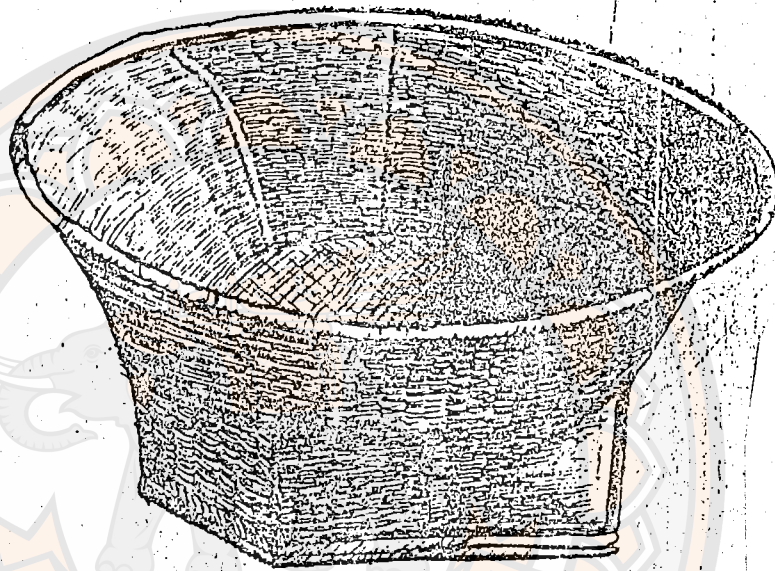

ภาษารัตน ๒

ภาษาไทย เรียบกว่า กระบุง

ประโยชน์ ใส่อาหาร, ถั่ว, งา ฯลฯ

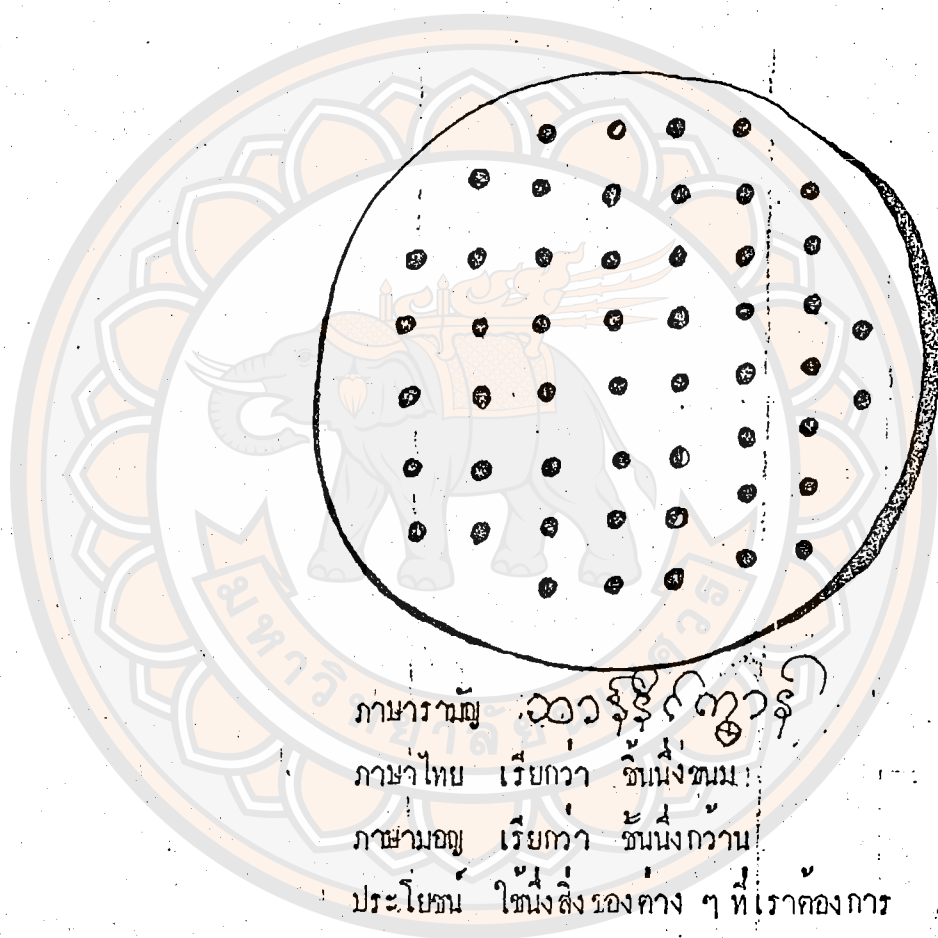
ภาพที่ 55

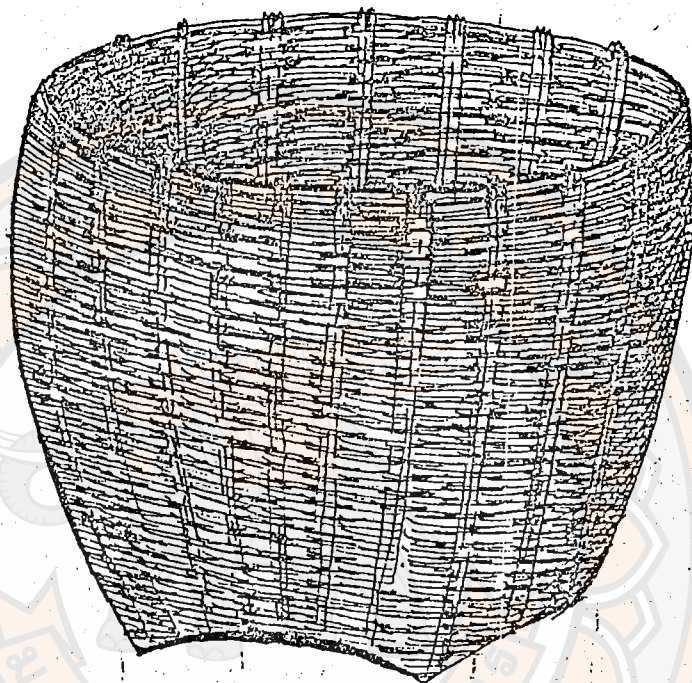
ภาษาราชการ สุทตธรรมาจารย์
ภาษาไทย เรียกว่า กระจากกระเคียบ
ภาษามอญ เรียกว่า เนียะกระจากเบียง
ประโยชน์ ใช้กระเคียบไปเก็บผลไม้

ภาพที่

56

ภาพที่ 57

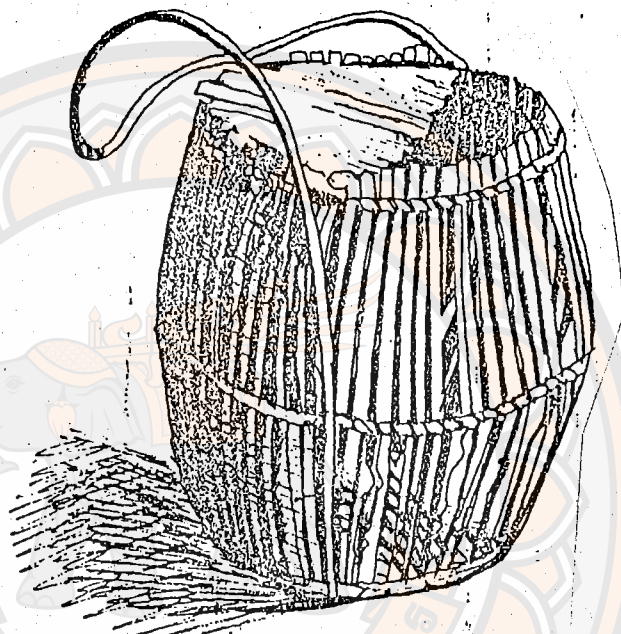
ภาษารามัญ ๒๓๐๒๒๒ ๐๒

ภาษาไทย เรียกว่า กระหนักรอย

ภาษามอญ เรียกว่า เนียแหละ เนียะเค็กคักเปิง

ประโยชน์ ใช้ก่อกองในข้าวที่หุงด้วยกระต๊อไม้ แล้วตักเอาน้ำออก
แทนการ เช็ดเอาน้ำออกหรือใส่ข้าวสุกและกับขมิ้นขาว

ภาพที่ 58

ภาษารามัญ ถาวโรคริต
 ภาษาไทย เรียกว่า กระต๊อ
 ภาษามอญ เรียกว่า กาเกว๊น
 ประโยชน์ ใช้ใส่ปลา